

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİMDALI

MALİYE PROGRAMI

**ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN
SORUNLAR ve VERGİ DENETİMİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ÇAVDAR

MAYIS 2011

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİMDALI

MALİYE PROGRAMI

**ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN
SORUNLAR ve VERGİ DENETİMİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ÇAVDAR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Levent Yahya ESER

MAYIS 2011

TRABZON

ONAY

Fatih ÇAVDAR tarafından hazırlanan Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Sorunlar ve Vergi Denetimine Etkileri adlı bu çalışma ..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda .....(oybirliği /oyçokluğu)ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Levent Yahya ESER (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Cemil RAKICI (Üye)

Yrd. Doç. İlker Murat AR (Üye)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... / .....

Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Fatih ÇAVDAR

20.05.2011

ÖNSÖZ

Çağımızın en önemli ekonomik gelişmelerinden birisi olarak gösterebileceğimiz elektronik ticaret her alanda hayatımıza büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak elektronik ticaret sağladığı bu kolaylıkların yanında bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Elektronik ticaret, tam anlamıyla kavranmadığından bu alanda birçok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunların başında ise elektronik ticaret faaliyetlerinin vergilendirilmesinde ve denetiminde yaşanan sorunlar gelmektedir. Bu çalışma kapsamında, elektronik ticaretin vergi denetimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bununla birlikte elektronik ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunlar ve Türkiye’de elektronik ticarete vergi denetimine yönelik olarak gerçekleştirilen uygulamalar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Yüksek Lisans tez danışmanlığımı üstlenerek çalışma konusunu belirleyen, çalışmanın her aşamasında görüş ve desteğini aldığım, manevi desteğini esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Levent Yahya ESER’e teşekkür etmeyi bir görev bilirim.

Tez çalışmam süresince bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Tayyip YAVUZ’a, maddi ve manevi her türlü desteklerini esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü Sekreteri Erol DİNÇER’e, Arş. Gör. Fatih CAN’a, Arş. Gör. Selçuk BUYRUKOĞLU’na, Arş. Gör. Mahmure EŞGÜNOĞLU’na, Arş. Gör. Ahmet KÜÇÜK’e, Orman Fakültesi Arş. Gör. Emir ERİŞİR’e, Kimya Fakültesi Arş. Gör. Firdevs MERT’e, arkadaşlarım Orçun Çağlar KURTULUŞ’a, Mücahit KÜÇÜK’e, Diler GÜRSOY’a, Aziz YILMAZ’a, Ramazan ARSLAN’a ve son olarak benim bugünlere gelmemde büyük payları olan sevgili aileme içtenlikle teşekkür ederim.

Mayıs 2011

Fatih ÇAVDAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	XI
ABSTRACT	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ	XV
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİ DENETİMİ KAVRAMI.....	4-25
1.1. Vergi Denetiminin Tanımı.....	4
1.2. Vergi Denetiminin Amaçları.....	7
1.2.1. Mali Amaç.....	8
1.2.2. Sosyal Amaç.....	9
1.2.3. Ekonomik Amaç	10
1.2.4. Hukuki Amaç	11
1.3. Vergi Denetiminin İşlevleri	12
1.3.1. Araştırma ve Bulma İşlevi	12
1.3.2. Düzeltici İşlevi	13
1.3.3. Önleyici İşlevi	13
1.3.4. Eğitici İşlevi	14
1.4. Vergi Denetiminin Gerçekleştirme Şekilleri	14
1.4.1. Yoklama.....	15
1.4.2. Vergi İncelemesi.....	16
1.4.3. Teftiş	18

1.4.4.	Arama	19
1.4.5.	İstihbarat Arşivi	20
1.4.6.	Bilgi Toplama	20
1.5.	Vergi Denetiminin Türleri	21
1.5.1.	İçerik ve Nedenlerine Göre Vergi Denetimi	21
1.5.1.1.	Olağan Denetim	21
1.5.1.2.	Olağanüstü Denetim	21
1.5.2.	Yükümlülerin Sınıflandırılması Bakımından Vergi Denetimi	22
1.5.2.1.	Toplu İncelemeler	22
1.5.2.2.	Münferit İncelemeler	22
1.5.3.	Denetlenen ve Denetleyen İlişkisi Bakımından Vergi Denetimi	22
1.5.3.1.	İç Denetim	23
1.5.3.2.	Dış Denetim	23
1.5.4.	Vergi Türü Açısından Vergi Denetimi	24
1.5.4.1.	Genel Vergi Denetimi	24
1.5.4.2.	Özel Vergi Denetimi	25

İKİNCİ BÖLÜM

2.	ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ VE YAŞANAN SORUNLAR.....	26-79
2.1.	Elektronik Ticaret Kavramı	26
2.1.1.	Elektronik Ticaretin Tanımı	27
2.1.2.	Elektronik Ticaretin Kapsamı	28
2.1.3.	Elektronik Ticaretin Gelişimi	29
2.2.	Elektronik Ticaretin Araçları	34
2.3.	Elektronik Ticarete Ödeme Şekilleri	38
2.3.1.	Kredi Kartı ile Ödeme	38
2.3.2.	Elektronik Fon Transferi (EFT) ile Ödeme	39
2.3.3.	Elektronik Para (E-Para) ile Ödeme	39
2.3.4.	Elektronik Çek (E-Çek) ile Ödeme	40
2.3.5.	Elektronik Cüzdan (E-Cüzdan) ile Ödeme	40
2.3.6.	Diğer Ödeme Araçları	41

2.4. Elektronik Ticaretin Türleri	41
2.4.1. Katılımcılara Göre Elektronik Ticaret	41
2.4.1.1. İşletmeler Arasında Elektronik Ticaret - B2B (Business to Business Model)	41
2.4.1.2. Müşteri-Devlet Arasında Elektronik Ticaret - C2G (Consumer to Government Model)	42
2.4.1.3. Müşteri-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret - C2C (Consumer to Consumer Model)	43
2.4.1.4. İşletme-Devlet Arasında Elektronik Ticaret - B2G (Business to Government Model)	44
2.4.1.5. İşletme-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret - B2C (Business to Consumer Model)	44
2.4.2. Gerçekleşme Şekillerine Göre Elektronik Ticaret	45
2.4.2.1. Dolaylı Elektronik Ticaret	45
2.4.2.2. Dolaysız Elektronik Ticaret	45
2.4.3. Mobil Ticaret	46
2.5. Elektronik Ticaretin Vergisel Boyutu	46
2.6. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Temel Sorunlar	47
2.6.1. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Sorunların Çeşitli Vergi Türleri Üzerindeki Etkisi	48
2.6.1.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi	49
2.6.1.2. Harcama Vergileri	50
2.6.1.2.1. Katma Değer Vergisi	50
2.6.1.2.2. Damga Vergisi	51
2.6.1.2.3. Gümrük Vergisi	52
2.6.1.2.4. Banka ve Sigorta Muamele Vergisi	52
2.6.2. Elektronik Ticaretin Uluslararası Vergi Hukuku Üzerindeki Etkisi	53
2.6.2.1. Kaynak İlkesi Açısından	53
2.6.2.2. İkamet İlkesi Açısından	54
2.6.2.3. Çifte Vergilendirme Açısından	54
2.6.2.4. İşyeri Açısından	56
2.6.3. Elektronik Ticaretin Niteliğinden Kaynaklanan Sorunlar	57

2.6.3.1.	Bilgi Kaynağının Aşınması ve Vergi Denetiminde Ortaya Çıkan Sorunlar	57
2.6.3.2.	Elektronik Para Uygulamalarından Doğabilecek Sorunlar	57
2.6.3.3.	Çok Uluslu Şirketlerin Bağlı Şirketler ile Gerçekleştirdikleri İşlemlerden Doğan Sorunlar	58
2.6.3.4.	Türev Ürünlerin Çeşitlenmesi Sonucu Ortaya Çıkan Sorunlar	59
2.6.3.5.	Off-Shore Bankacılığı (Kıyı Bankacılığı) ve Vergi Cennetlerinin Yarattığı Sorunlar.....	60
2.6.4.	Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Teknik ve Yasal Sorunlar.....	61
2.6.4.1.	Teknik Sorunlar	61
2.6.4.1.1.	Mükellefin Tespiti Açısından	62
2.6.4.1.2.	Defter ve Belge Düzeni Açısından.....	62
2.6.4.1.3.	Vergi Matrahının Belirlenmesi Açısından.....	62
2.6.4.2.	Yasal Sorunlar	63
2.6.4.2.1.	Elektronik İmza (E-İmza) Açısından	63
2.6.4.2.2.	Onay Kurumu Açısından	63
2.6.4.2.3.	Elektronik Noter (E-Noter) Açısından	64
2.7.	Bazı Uluslararası Kuruluşların Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Konusundaki Çalışmaları	64
2.7.1.	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin Yaptığı Çalışmalar	64
2.7.1.1.	Turku Konferansı	65
2.7.1.2.	Ottawa Konferansı	66
2.7.2.	Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nin Yaptığı Çalışmalar	67
2.7.3.	Birleşmiş Milletler (BM)'in Yaptığı Çalışmalar	68
2.7.3.1.	Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL)'nin Yaptığı Çalışmalar	68
2.7.3.2.	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE)'nin Yaptığı Çalışmalar	69
2.7.3.3.	Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)'nin Yaptığı Çalışmalar	70
2.7.4.	Avrupa Birliği (AB)'nin Yaptığı Çalışmalar	70
2.8.	Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Konusunda Ulusal Çalışmalar	72

2.8.1.	Amerika Birleşik Devletleri (ABD).....	73
2.8.2.	Japonya	74
2.8.3.	Singapur	74
2.9.	Elektronik Ticarete Vergileme Konusunda Kabul Edilen Genel İlkeler	75
2.9.1.	Yeni Vergilerin Konulmaması	76
2.9.2.	Uluslararası Bir Yaklaşımın Belirlenmesi	76
2.9.3.	Çifte Vergilendirmeyi Önleme	77
2.9.4.	Elektronik Ticareti Vergileme Rejiminin Sade, Şeffaf, Basit, Uygulanabilir ve Yeterli Olması	77
2.9.5.	Rekabet Eşitsizliği İlkesi (Tarafsızlık İlkesi)	78
2.9.6.	Etkinlik, Verimlilik ve Adalet İlkesi	78
2.9.7.	Esneklik İlkesi	79
2.9.8.	Diğer İlkeler	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİ DENETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	80-117
3.1.	Elektronik Ticaretin Vergi Denetimine Etkileri.....	80
3.1.1.	Elektronik Ticaretin Vergi Denetimi Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	81
3.1.1.1.	Gelirin Elde Edildiği Yerin Belirlenmesinde Yaşanan Güçlükler	81
3.1.1.2.	Kimlik ve Ödeme Bilgilerindeki Belirsizlikler.....	82
3.1.1.3.	Dijital Ürünlerin Tespitinde Yaşanan Güçlükler	83
3.1.1.4.	Vergi Cennetleri.....	84
3.1.1.5.	Transfer Fiyatlandırması	85
3.1.2.	Elektronik Ticaretin Vergi Denetimi Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	86
3.1.2.1.	Sözleşmelerin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması	87
3.1.2.2.	Ödemelerin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması	87
3.1.2.3.	Satışların Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması.....	88
3.1.2.4.	Ürün Teslimlerinin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması.....	88
3.1.2.5.	Denetim Maliyetlerinin Azalması.....	89
3.2.	Elektronik Ticarete Vergi Denetimine Yönelik Uygulamalar	90
3.2.1.	Elektronik Vergi Denetimi Uygulaması	90

3.2.1.1.	Elektronik Vergi Denetimi Kavramı.....	91
3.2.1.1.1.	Elektronik Kayıtların Denetimi.....	92
3.2.1.1.2.	Elektronik Kayıtların Kontrolü, Prosedürleri, Standartları ve Teknikleri.....	92
3.2.1.1.3.	İç denetim ve Elektronik Veri.....	93
3.2.2.	Elektronik Ticarete Vergi Denetimi Planlaması	94
3.2.2.1.	Denetim Planlaması	94
3.2.2.1.1.	İş Çevresi ve Mükellef Bilgileri.....	95
3.2.2.1.2.	Mükelleflerin Yasal Yükümlülüklerine İlişkin Bilgilerin Elde Edilmesi	95
3.2.2.1.3.	Analitik Prosedürlerin Uygulanması	96
3.2.2.1.4.	Denetim Riskinin Değerlendirilmesi ve Önem Derecesi	96
3.3.	Elektronik Ticarete Vergi Denetimine İlişkin Bir Model Önerisi	97
3.4.	Türkiye’de Elektronik Ticaret ve Vergi Denetimine Yönelik Uygulamalar	100
3.4.1.	Türkiye’de Elektronik Ticaretle İlgili Çalışma Yapan Kuruluşlar	100
3.4.1.1.	Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK)’nin Yaptığı Çalışmalar	100
3.4.1.2.	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)’nin Yaptığı Çalışmalar	101
3.4.1.3.	Ankara Ticaret Noktası (ATN)’nin Yaptığı Çalışmalar	102
3.4.1.4.	KOBİ-NET Projesi.....	103
3.4.1.5.	BİLGE Projesi	104
3.4.1.6.	Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)’nin Yaptığı Çalışmalar	104
3.4.1.7.	Maliye Bakanlığı’nın Yaptığı Çalışmalar	106
3.4.1.8.	Türkiye’nin Elektronik Ticaret Konusunda Belirlediği Politikalar ..	106
3.4.2.	Elektronik Ticarete Vergi Denetimine Yönelik Düzenlemeler	108
3.4.3.	Elektronik Ticarete Vergi Denetimi	110
3.4.4.	Elektronik Ticarete Bilgisayar Destekli Vergi Denetimi	115

SONUÇ VE ÖNERİLER.....118

YARARLANILAN KAYNAKLAR.....127

ÖZGEÇMİŞ.....140

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler hayatımıza birçok konuda yenilikler getirdiği gibi ticaret konusunda da birçok yeniliğe ve değişikliğe yol açmıştır. Bu alanda yaşanan en büyük gelişme olarak internet gösterilebilir. İnternetin gelişmesiyle birlikte internet üzerinden gerçekleştirilen ticari faaliyetler artmış ve e-ticaret kavramı daha çok duyulmaya başlanmıştır. En basit anlamda elektronik ortamda gerçekleşen ticari faaliyetler olarak nitelendirilen e-ticarete, ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalmakta ve alıcı ile satıcıların yüz yüze gelmesine gerek kalmamaktadır.

E-ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte bu ticaretin vergilendirilmesinde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. E-ticaretin vergilendirilmesine yönelik sorunların en önemlilerinden birisi elektronik ortamda gerçekleşen işlemlerinin takibinin neredeyse imkansız olmasıdır. E-ticarete yaşanan diğer bir sorun ise gelirin elde edildiği yerin ve niteliğinin belirlenmesi, mükellefiyetin belirlenmesi ve matrahın tespitidir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte gelir idareleri e-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak denetim ve kayıtların düzenlenmesi amacıyla çalışmalar yapmaktadırlar. Elektronik ortamda gerçekleşen e-ticaret faaliyetlerinin denetimi oldukça güçtür. Vergi kayıp ve kaçaklarını en düşük seviyede tutmak için bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak yeni denetim teknikleri geliştirmek gerekmektedir. Bununla birlikte konu ile ilgili uluslararası düzenlemelerin takibi de son derece önemlidir. Çalışmanın amacı; e-ticarete vergi denetiminin etkinliği ile olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmektir. Ayrıca çalışmada e-ticaretin vergi denetimini olumsuz etkilediği tezi irdelenmiş ve neticede mevcut teknoloji ile e-ticaretin vergilendirmeyi olumsuz etkilediği tezine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ticaret, Vergi Denetimi, Elektronik Denetim

ABSTRACT

The development occurred in information and communication technologies areas have made real innovation to our lives but also a lot of changing in commerce. The internet can be pointed the biggest development in this area. The development of commercial activities has increased with the internet and the concept of e-commerce has started to be called. In the simplest meaning of e-commerce can be explained by commercial activities in the electronic platform, borders being between countries can be eliminated and there is no need to come face to face vendors and purchasers.

Together with the spread of e-commerce, taxation issues have began to appear. One of the most important problems relating to taxation of e-commerce transactions, following of electronic transactions is almost impossible. Another problem occurred in e-commerce is determining of location and nature of income obtained.

Nowadays, with advances in information and communication technologies, to solve the problems of e-commerce taxation, revenue administration has made new laws in order to regulate audit and tax rolls. It's hard to control e-commerce transactions occurred in electronic platform. To keep lowest level of tax loses and leaks, new audit techniques must be developed taking of the information and communication technologies. On the other hand, the developments in other countries occurred in this area are extremely important. The main purpose of this study was to evaluate about positive and negative side of tax audit efficiency in e-commerce area. Moreover, in this study, the thesis of "E-commerce affects tax audit negatively" was examined thoroughly and as a result the thesis of "E-commerce creates problems in tax audit under this technology" was thought.

Key words: Electronic Commerce, Tax Audit, Elektronik Audit

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı.....	32
2	Türkiye’de 2009 ve 2010 Yılı İlk Üç Aylık Dönemde Kredi Kartı Kullanımı Yoluyla Gerçekleştirilen E-ticaret Rakamları.....	33
3	B2B Hizmet Veren Şirketler.....	42
4	Elektronik Ticaret İşlemlerinin Türleri ve Değerlendirilmesi.....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	TUIK “Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”.....	31
2	Vergi Denetim-Bilgi İşlem Merkezi.....	98

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADSL:	Asymmetric Digital Subscriber Line - Asimetrik Sayısal Abone Hattı
ATN:	Ankara Ticaret Noktası
B2B:	Business to Business Model - İşletmeler Arasında Elektronik Ticaret
B2C:	Business to Consumer Model - İşletme-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret
B2G:	Business to Government Model - İşletme-Devlet Arasında Elektronik Ticaret
BIAC:	Business and Industry Advisory Committee - Ticaret ve Sanayi Danışma Komitesi
BİLGE:	Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
BİLTEN:	Tübitak Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü
BM:	Birleşmiş Milletler
BSMV:	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
BTYK:	Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
C2C:	Consumer to Consumer Model - Müşteri-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret
C2G:	Consumer to Government Model - Müşteri-Devlet Arasında Elektronik Ticaret
CEFACT:	Center for Facilitation of Procedures and Practices for Administration and Transport - İdari, Ticari ve Ulaşım İlgili Uygulama ve Usulleri Kolaylaştırma Merkezi
CIM:	Computer-Integrated Manufacturing -Bilgisayarla Bütünleşik İmalat
COMREG:	Commission for Communications Regulation – İletişim Düzenleme Komisyonu
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM:	Dış Ticaret Müsteşarlığı

DVK:	Damga Vergisi Kanunu
E-Beyanname:	Elektronik Beyanname
ECOM:	Electronic Commerce Promotion Council Of Japan - Japonya Elektronik Ticareti Geliştirme Merkezi
E-Cüzdan:	Elektronik Cüzdan
E-Çek:	Elektronik Çek
E-Defter:	Elektronik Defter
E-Dekont:	Elektronik Dekont
E-Devlet:	Elektronik Devlet
EDI:	Electronic Data Interchange – Elektronik Veri Değişimi
E-Europe:	Electronic Europe - Elektronik Avrupa
EFKS:	Elektronik Fatura Kayıt Sistemi
EFT:	Elektronik Fon Transferi
E-Haciz:	Elektronik Haciz
EİK:	Elektronik İmza Kanunu
E-İmza:	Elektronik İmza
E-Kayıt:	Elektronik Kayıt
EMKAS:	Elektronik Muhasebe Kayıt ve Arşiv Sistemi
E-Money:	Electronic Money - Elektronik Para
E-Para:	Elektronik Para
E-Sözleşme:	Elektronik Sözleşme
E-Ticaret:	Elektronik Ticaret
ETKK:	Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu
EVD:	Elektronik Veri Değişimi
E-Wallet:	Electronic Wallet - Elektronik Cüzdan
FDIC:	Federal Deposit Insurance Corporation – Federal Mevduat Sigorta Kurumu
G-10:	Gelişmiş On Ülke
G-7:	Gelişmiş Yedi Ülke
GATS:	General Agreement on Tariffs and Trade - Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması
GATT:	General Agreement Trade and Tariff - Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

GİB:	Gelir İdaresi Başkanlığı
GSM :	Global System for Mobile Communications - Mobil İletişim Sistemi
GVK:	Gelir Vergisi Kanunu
ICC:	Electronic Terminology Guide - Elektronik Terimler Rehberi
IMF:	International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu
ISBN:	International Serial Number of Books - Uluslararası Standart Kitap Numarası
ISCN:	International Serial Number of Computer - Uluslararası Standart Bilgisayar Numarası
ISSN:	International Serial Number of Serials - Uluslararası Standart Seri Numarası
ITC:	International Trade Centre - Uluslararası Ticaret Merkezi
İGEME:	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
KDV:	Katma Değer Vergisi
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB:	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LAN:	Local Area Network - Yerel Alan Ağı
MB:	Maliye Bakanlığı
MOTOP:	Nakil Vasıtaları Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
M-ticaret:	Mobil Ticaret
OECD:	Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİKR:	Özel İhtisas Komisyon Raporu
SAY2000:	Saymanlık Otomasyon Sistemi Projesi
SNS:	Singapur Network Servisi
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TAEK:	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TCP/IP:	Transmission Control Protocol / Internet Protocol - TCP/IP Protokolleri / İnternet Protokolleri
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTGV:	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

TUAC:	Trade Union Advisory Committee - Sendika Danışma Komitesi
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNCITRAL:	United Nations Commission on International Trade Law - Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu
UNCTAD:	United Nations Conference on Trade and Development - Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNECE:	United Nations Economic Commission for Europe - Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu
UN-EDIFACT:	United Nations/Electronic Data Interchange For Administration, Commerce and Transport- Birleşmiş Milletler / Yönetim, Ticaret ve Taşımacılık için Elektronik Veri Değişimi
v.b.:	ve benzeri
VEDOP:	Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi
VEDOS:	Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi
VERİA:	Veri Ambarı
VİSMİS:	Vergi İstihbarat Sistemi
VUK:	Vergi Usul Kanunu
WANs:	Wide Area Network - Genel Alan Ağı
WAP:	Wireless Application Protocol - Kablosuz Uygulama Protokolü
WTO:	World Trade Organization - Dünya Ticaret Örgütü
WTPF:	World Trade Point Federation- Dünya Ticaret Noktaları Federasyonu
YÖK:	Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Yaşanan teknolojik gelişmeler insanlara çeşitli yenilikler ve fırsatlar sunmaktadır. Bu yeniliklerin başında internet ve internet kullanımıyla birlikte insan hayatının kolaylaşmasını sağlayan imkanlar gelmektedir. İnternet kullanımıyla birlikte insanların yaşam tarzları da değişmeye başlamıştır. Artık insanlar birçok işini internet üzerinden gerçekleştirmekte ve zamandan tasarruf etmektedir. Günümüzde internet kullanımının giderek yaygınlaşması ile birlikte yeni bir kavram olarak karşımıza çıkan elektronik ticaret (e-ticaret) da hızla gelişmektedir. Her ne kadar e-ticaretin ön plana çıkmasında internet önemli rol oynamış olsa da internetin yanında telefon, faks, televizyon gibi araçlar da bu ticaret şeklinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. E-ticaret, uluslararası ticarete coğrafi sınırları ortadan kaldırmakta ve pek çok mal ve hizmetin elektronik ortamda satışını, tanıtımını ve dağıtımını kolaylaştırmaktadır.

E-ticaret alanında yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte devletler, e-ticarete karşılaşılan sorunları çözmeye ve e-ticareti kontrol altına almaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda devletler, yeni bir kavram olarak karşısına çıkan e-ticarete uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu ise ulusal ve uluslararası hukuk alanında olduğu kadar bu ticaretin vergilendirilmesi alanında da bazı düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

E-ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi vergi denetiminin etkin şekilde gerçekleştirilememesidir. Elektronik ortamda gerçekleşen faaliyetlerde ürünlerin takibi çok zordur. E-ticarete konu olan mal ve hizmetler fiziksel mal ve hizmetler ile dijital mal ve hizmetler şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutabilir. Fiziksel mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde ve denetiminde fazla sorun yaşanmamaktadır. Bu mal ve hizmetler elektronik ortamda sipariş edilse de teslimatı geleneksel yollardan gerçekleşmektedir. Bu ise fiziksel mal ve hizmetlerin takibini kolaylaştırmaktadır. Ancak dijital mal ve hizmetlerde durum biraz daha farklıdır. Söz konusu mal ve hizmetler elektronik ortamda sipariş edilip, teslimatı da elektronik ortamda gerçekleştiğinden takibi

oldukça güçtür. Bu ise söz konusu ürünlerin genellikle vergi dışı kalmasına sebep olmakta ve devletleri gelir kaybına uğratmaktadır.

Devletlerin en önemli gelir kaynaklarından birisi vergilerdir. Devletler, gelir kaybına uğramamak ve kayıt dışı ekonomiyi önlemek amacıyla e-ticaret alanında vergi denetimini etkin bir şekilde gerçekleştirmek için yeni denetim yöntem ve teknikleri geliştirmişlerdir. Bu kapsamda vergi beyannamelerinin elektronik ortama aktarılması, vergi tahsil işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi ve mükellef bilgilerinin elektronik ortamda takip edilebilmesi gibi uygulamalar kullanılmaktadır.

E-ticaretin bahsedildiği şekilde sorunlar oluşturması aynı zamanda vergi denetimini de güçleştirmektedir. Bu bağlamda ele alınan bu çalışmanın amacı; e-ticaretin vergi denetimi üzerinde nasıl bir etki ortaya çıkardığını ortaya koymaktır. Çalışmada e-ticaretin vergi denetimi üzerinde olumsuz etki doğurduğu tezi ileri sürülmektedir. Bu amaçla hazırlanan çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümünde, geleneksel vergi denetimi konusu kısaca açıklanmıştır. Buna göre ilk olarak genel anlamda denetim ve vergi denetimi kavramlarına değinilmiş, ardından da vergi denetiminin amacı, işlevleri, gerçekleştirme şekilleri ve türleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde, e-ticaret hakkındaki genel bilgilere değinilmiş; e-ticaretin gelişimi, tanımı, kapsamı, araçları, ödeme şekilleri ve türlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca e-ticaretin vergisel boyutu değerlendirilmiş ve konu ile ilgili uluslararası kuruluşların gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, e-ticaretin vergi denetimi üzerindeki etkileri incelenmiş; bu bağlamda ilk olarak e-ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan temel sorunlara değinilmiştir. Bununla birlikte e-ticaretin ulusal ve uluslararası vergi hukuku üzerindeki etkisi, e-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar ile e-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan teknik ve yasal sorunlar değerlendirilmiştir. Ayrıca e-ticaretin vergi denetimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiştir. Ardından günümüzde yaşanan

teknolojik gelişmeler sayesinde vergi denetimi alanında yaşanan yenilikler ele alınmıştır.
Bu bağlamda Türkiye uygulamalarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİ DENETİMİ KAVRAMI

Vergi denetimi mükelleflerin vergi ödevlerini tam olarak yerine getirip getirmediğini tespit etmek amacıyla devlet tarafından düzenli olarak yapılan faaliyetleri ifade etmektedir. Denetimin etkin ve kolaylıkla yapılabilmesi ise denetimde beklenen amaçlara ulaşmayı sağlamaktadır. Bu bölümde vergi denetimi ile ilgili bazı genel açıklamalar yapılacaktır. Buna göre öncelikle denetim ve vergi denetimi kavramına değinilecek, ardından da vergi denetiminin amacı, işlevleri, gerçekleştirme şekilleri ve vergi denetiminin türleri hakkında bilgi sunulacaktır.

1.1. Vergi Denetiminin Tanımı

Denetim en geniş anlamıyla bir işin, genel ya da özel yasalara, biçimsel ve düşünsel kurallara uygunluğunu araştırmak ve sağlamak amacıyla, başlangıçta, uygulama esnasında, uygulama sonunda ya da uygulamadan bir süre sonra gözden geçirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Demirkan, 1977'den aktaran: Arıca ve İyibil, 1985: 1).

Denetimin amacı ise, hata ve hileleri ortaya çıkarmak, yapılan işlemlerin önceden belirlenmiş uygunluk kriterlerine göre yapılıp yapılmadığını belirlemek ve meydana gelen aykırılıkların engellenmesi için ne gibi önlemler alınması gerektiğini belirlemektir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 31).

Günümüzde, devletin üstlendiği yükümlülükleri yerine getirebilmesi, gerekli kaynakların temin edilmesine ve bu kaynakların en uygun şekilde kullanılmasına bağlıdır. Bu kaynakların en önemlisi ve etkileri itibariyle en yaygın olanı ise vergilerdir (Meriç, 2002: 19). Devletin vergi kaynaklarından maksimum fayda sağlaması için de etkin bir vergi denetim sistemi gereklidir.

Buradan hareketle vergi denetimi ise, en basit anlamıyla “kurallara uygunluğun araştırılmasıdır” şeklinde ifade edilebilir (Meriç, 2002: 20). Bu genel ifadenin ardından vergi denetimine ilişkin yapılan çeşitli tanımlar aşağıdaki gibidir.

Vergi denetimi, vergi idaresinin denetim alanında uzmanlaşmış elemanları aracılığıyla yükümlülerin vergi borcu doğuran olaylarla ilgili hesap ve işlemlerini incelenmesidir (Pehlivan, 1986: 33).

Vergi denetimi, vergiye tabi faaliyetle ilgili işlemlerin tamamlanması ve elde edilen gelirin ilgisince beyan edilmesinden sonra devletin yetkili organlarınca ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak üzere yapılır (Aslan, 1997: 4).

Vergi denetimi, gerçek ve tüzel kişilerin bir takvim yılı içerisinde elde ettikleri vergiye tabi kazançları üzerinden devlete ödemeleri gerekli olan payın gerçeğe uygunluğunun tespitidir (Uyanık, 2001: 65). Buna göre devlet kişi veya kurumların elde ettikleri gelirlerden mevcut yasalar ile belirlenen oranlarda vergi alır. Dolayısıyla vergi denetimi, vergilendirmeye ilişkin yasal düzenlemelerde yer alan hükümlere uyulup uyulmadığı, verginin doğru hesaplanıp hesaplanmadığı, işlemlerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı amacına yönelik olarak yapılmaktadır.

Diğer bir tanımla vergi denetimi, belirli aşamalardan geçirilerek hesaplanan vergi borcunun zamanında ve eksiksiz olarak ödettirilmesini sağlamak amacıyla verginin karşılıklı tarafları olan gelir idaresi ile mükelleflerin vergi kanunlarından doğan sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin araştırılmasıdır (Sarılı, 2003a: 103). Bu açıdan bakıldığında, vergi denetimini sadece mükelleflerin denetlenmesi olmaktan ziyade aynı zamanda gelir idaresini ve bu idarede görev yapan personelin de denetlenmesini kapsamaktadır. Vergi denetimi, uygulamada kullanılmakta olan beyana dayalı vergi tarhi sisteminde en önemli konulardan birisidir. Bu sebeple de vergi idaresinin en önemli görevleri arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla vergi denetimi ile ilgili olarak sadece mükelleflerin değil vergi idaresinin de bu kapsamda değerlendirildiğini söylemek gerekmektedir.

Vergi denetimi, gerek iç denetimi gerekse dış denetimi kapsayan geniş bir kavram olması sebebiyle bir taraftan mükelleflerin beyanlarının doğruluğunun araştırılmasını diğer taraftan ise vergi idaresinin merkez ve taşra teşkilatının iç denetime tabi tutulmasını kapsamaktadır (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 71).

Vergi denetimi, işlemlerin gerçekleştiği anda olabileceği gibi geçmişe yönelik olarak da yapılabilir. Vergi denetiminin sistem üzerinde önleyici ve caydırıcı etkisi olmaktadır. Vergi denetiminin temel amacı; kişileri mevcut yasalara uygun olarak çalışmaya veya hareket etmeye yöneltmektir (Dalak, 1999: 76).

Günümüzde gelişmiş ülkeler, vergi denetiminin geliştirilmesi ve denetimin etkinliğinin artırılması için yoğun çaba sarf etmektedirler. Vergi denetiminin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda tüm öncelik denetim sürecinin şeffaflaşması ve denetim başarısının ölçülmesine verilmiştir. İnceleme sürecini hızlandırmak, mükelleflerin denetim ile ilgili zaman ve gider kaybını azaltmak, gelir idaresinin beyanname inceleme, vergi toplama ve mükellef sorunlarını çözmedeki etkinliğini artırmak ve denetim maliyetlerini azaltmak gibi sebepler vergi denetiminin geliştirilmesine yönelik temel amaçlar arasında sayılabilir (Gerçek, 2009: 23).

Vergi denetimi, vergi denetim faaliyetleri için gerekli kanıt ve bilgilerin sağlanması, bunların değerlendirilmesi, bir sonuca ulaşılması ve bu sonuçların ilgili yerlere iletilmesi sürecidir. Vergi denetiminde elde edilen bilgiler, önceden belirlenmiş ve genel kabul görmüş ölçütlere göre değerlendirilir. Bununla birlikte vergi denetimi, mükellefler tarafından ileri sürülen iddia ve bildirimlerin belirli kriterler ile ne derece uyum içinde olduğunu belirleyen bir ölçüdür (Aydın, 2006: 3-4). Ayrıca vergi denetiminin önleyici ve caydırıcı etkisi vardır. Denetimler esnasında mükellefler tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan hata ve noksanlıkların ortaya çıkarılması ilerideki beyan dönemlerinde mükelleflerin aynı hataları yapmalarını önlemektedir.

Bu tanımlamalardan hareketle vergi denetiminin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Dalak, 1999: 75-76; Aydın, 2006: 3-4):

- Vergi denetimi hukuki bir denetimdir,

- Vergi denetimi devamlılık arz eder,
- Vergi denetimi bir hesap denetimidir,
- Vergi denetimi kamusal nitelikli bir denetimdir,
- Vergi denetimi önleyici ve caydırıcıdır,
- Vergi denetimi bir süreçtir,
- Vergi denetimi, elde edilen bilgilerin önceden belirlenmiş ve genel kabul görmüş ölçütlere göre değerlendirilmesidir,
- Vergi denetimi, uygunluk ve uyum derecesi belirler.

1.2. Vergi Denetiminin Amaçları

Vergi sistemi beyan esasına dayanmakta ve mükellefler beyanname vermek suretiyle vergi matrahlarını beyan etmekte, vergi idaresi de bu matrah üzerinden verginin tarh ve tahakkukunu gerçekleştirmektedir. Ancak, bazı mükellefler gelirlerinin bir kısmını veya tamamını beyan etmeyerek daha az vergi ödemek isteyebilirler. Vergilerin zamanında ve tam olarak toplanabilmesi için mükelleflerin beyanlarının doğruluğunun araştırılması gerekir. Vergi denetimi yoluyla beyan edilen matrahların gerçeğe uygun olup olmadığı ortaya çıkabilir. Bu sebeple, vergi denetimi mükelleflerin beyanlarının doğruluğunun tespitinde önemli rol oynar (Sarılı, 2003b: 63). Buna göre, vergi denetiminin en temel amaçlarından birisinin mükellefler tarafından yapılan beyanların yasalara uygun olup olmadığının araştırılması ve bu sayede vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilerek devlete ek gelir sağlamak olduğu söylenebilir.

Vergi denetiminin genel amacı vergi kaçırılmasının önlenmesidir. Yapılan denetimler esnasında mükelleflerin daha az vergi ödemek amacıyla gelirlerinin tamamını veya bir kısmını gizlemesini engelleyerek vergi kaçırılmasını önlemekte ve böylece devlet bütçesine ek gelir sağlanmaktadır. Bunun yanında mükelleflerin gelirlerine göre vergilendirilmesi sağlanarak verginin önemli işlevlerinden birisi olan gelir dağılımında adalet ilkesi yerine getirilmektedir. Ayrıca vergi denetimi, vergi kanunlarının hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde uygulanmasını sağlamaktadır (Arpacı, 2004: 41).

Vergi denetiminin temel amacı, yükümlü beyanlarının doğruluğunu araştırmak, vergi yasalarının uygulama olanaklarını gözden geçirmek ve bu arada yasaların

uygulamadan doğan aksaklıklarını saptamaktır. Bu amaçlara ulaşmak için ise denetimin sağlıklı bir şekilde yapılması gerekir. Burada sağlıklı denetimden kasıt, denetimin hem güncel hem de geçmişse dönük bir olgu olduğunu kabullenmek ve bu tür ikili uygulamayı yaşama geçirmektir (Kılıçdaroğlu, 1981: 37).

Vergi denetiminin, vergi mükelleflerini doğru şekilde bildirimde bulunmaya yöneltmek ve bu sayede vergi kayıp ve kaçaklarını azaltmak hatta vergi gelirlerini artırarak ek bir gelir sağlamak amacı olduğu da söylenebilir (Özer, 1974; 168). Başka bir ifadeyle vergi denetimi vasıtasıyla hem idareyi düzenli ve kanunlara uygun bir biçimde çalışmaya yöneltmek hem de vergi mükelleflerinin doğru bildirimde bulunmasını sağlayarak vergi kayıp ve kaçaklarını azaltarak vergi gelirlerini artırmak amaçlanmaktadır (Arıca ve İyibil, 1985: 3). Ayrıca vergi denetiminin bir başka özelliğine dikkat çekmek gerekirse vergi denetiminin çift taraflı olarak işlemesi de önemli bir sonuçtur. Aslında vergi denetimi yapılırken sadece mükellefler değil, aynı zamanda vergi idarelerinde çalışan personelin de denetlenmesi söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında ise vergi denetiminin yararları sadece vergi kayıp ve kaçakları gibi faaliyetlerin önüne geçilerek devletin gelirini artırması değil bunun yanında, devletin vergi ile ilgili birimlerinde çalışan personelin işlerini doğru ve düzgün bir şekilde yapmasını sağlamaktadır.

Kısacası vergi denetiminin en önemli amacı, vergi mükelleflerinin vergilendirme işlemlerine gönüllü olarak katılmasını ve böylece vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilerek vergi gelirlerinin artırılmasını sağlamaktır. Bununla birlikte vergi denetimi, vergi mükelleflerinin vergi kanunları konusunda eğitilerek vergi bilincinin artmasını sağlamaktadır. Vergi denetiminin amaçları aşağıdaki gibi başlıklandırılabilir.

1.2.1. Mali Amaç

Vergi denetimi, öncelikle ek gelir sağlama amacına yönelik bir uygulamadır. Bunun sebebi ise devletin topluma karşı sorumlu olduğu ekonomik ve sosyal görevlerini yerine getirmek istemesidir. Bu yüzden vergi denetiminin en önemli amaçlarından bir tanesi olduğunu söyleyebiliriz. Mükellefler tarafından ödenmesi gereken verginin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı araştırılarak, devletin vergi gelirlerinde uğramış olduğu kayıp geri kazanılmaktadır (Arıca ve İyibil, 1985: 3-4).

Günümüz toplumunda devletin sürekli olarak artan görevlerini yerine getirmesi için gelire olan ihtiyacı giderek artmaktadır. Bu ihtiyaç, yeni vergilerin konması, vergilerin oranlarının artırılması veya vergi kayıp ve kaçığının önlenmesiyle mümkün olmaktadır. Devletin gelirini artırmak için başvurduğu yöntemlerden vergi mükellefleri tarafından en az tepki göreni ve devletin en fazla kullandığı yöntem ise vergi denetimleri vasıtasıyla kaçakçılıkla mücadele etmektir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 73). Devletin vergi gelirlerini artırmak için kullandığı yöntemlerin mükellefler tarafından en az tepki gören yöntem olarak belirlenmesi birçok açıdan önemlidir. Örneğin, devletin vergi gelirlerini artırmak için vergi denetimi yerine vergi oranlarını artıracaklarını varsayarsak vergi gelirlerinde artıştan çok azalış meydana gelebilir. Çünkü vergi mükellefleri vergi kaçırma eğilimine sahip olduklarından artan vergi oranlarına tepki göstererek vergi kaçırmaya daha fazla yöneleceklerdir. Bu da vergi gelirlerinde bir azalışa sebebiyet verecektir (Meriç, 2002: 22). Ancak bunun yerine vergi denetimine gereken önem verilirse mükellefler vergi kaçırmak yerine vergilerini daha doğru ve düzgün olarak beyan ederek ödeyecekleri için hem devlet gelirlerinde bir artış olacaktır hem de devlet artan gelirleri sayesinde vatandaşlara daha iyi hizmetler sunabilecektir.

Yapılan vergi denetimleri sonucunda mükelleflerden alınan vergi ve cezalar devlet için ek gelir oluşturmaktadır. Daha da önemlisi yapılan etkili vergi denetimleri sayesinde mükelleflerin potansiyel vergi kaçırma eğilimlerini azaltmak bakımından önemli bir mali etki yaratılmaktadır (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 74).

Sonuç olarak vergi denetiminin en önemli mali amacının, vergi kayıp ve kaçaklarında bir azalış sağlanması ve kayıt dışı olan kaynakların ortaya çıkarılarak vergi gelirlerindeki artış sayesinde devlete ek gelir sağlanıp mali bakımdan devletin rahatlatılması olduğu söylenebilir.

1.2.2. Sosyal Amaç

Devletler, sosyal devlet-refah devleti anlayışının doğal bir sonucu olarak, herkesin belirli bir gelir düzeyine sahip olmasını amaçlamaktadır. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde vergilerin hem yapıları hem de uygulanışları nedeniyle büyük etkileri olmaktadır. Vergilerin gelir dağılımını düzeltici fonksiyonu, ödeme gücü yüksek

olanlardan daha fazla vergi alınması ve devlet tarafından elde edilen bu fonların düşük gelir gruplarına dahil kimselerin refah seviyelerini artıcı alanlarda kullanılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Buna karşılık vergilerin gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi vergi kaçakçılığının yaygınlığı ile orantılıdır. Vergi yükünün vergi kaçırma imkanı bulunmayan düşük gelir grubuna dahil kimselerin üzerinde ağırlıklı olması halinde, vergi kaçırmanın sonuçları, bu gruplar için gelir dağılımında var olan olumsuz etkileri daha da artıracaktır (Meriç, 2002: 22-23).

Sonuç olarak yapılan vergi denetimleri sayesinde vergi kayıp ve kaçakları önlenmiş olmakla birlikte vergilerin, gelirin yeniden dağılımında önemli bir rol oynayacağı açıktır. Ödeme gücü yüksek olanlardan daha yüksek oranlarda vergi alınarak ödeme gücü düşük olanlara aktarılması hem düşük gelir grubunun refah seviyesini artıracak hem de sosyal devlet olmanın gereğini yerine getirecektir.

1.2.3. Ekonomik Amaç

Devlet, insanlara daha iyi hizmet vermek, herkesin gelir düzeyini artırmak gibi amaçlarına ulaşması için vergi gelirlerinden yararlanmaktadır. Ancak vergi kayıp ve kaçığındaki artış sebebiyle kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılayamaması sonucu, borçlanma yapılması, emisyonla gidilmesi, vergi oranlarının artırılması veya yeni vergiler konulması içinde bulunulan ülke ekonomisini farklı yollarda etkilemektedir. Bu bakımdan ekonomik dengenin sağlanabilmesi ve istenilen etkilerin gerçekleştirilebilmesi için vergilerin amacına uygun bir şekilde toplanması ve gerekli alanlarda kullanılması gerekir (Arıca ve İyibil, 1985: 4). Bu açıdan vergi denetiminin ekonomik dengenin sağlanmasında önemli etkileri olduğu görülmektedir. Vergi açısından ekonomik dengenin sağlanmasında vergi kayıp ve kaçakları ile mücadele etmek çok önemlidir.

Vergi kaçakçılığının yaygın olduğu dönemlerde, vergi kaçırma imkânına sahip kişi ya da sektörler ellerindeki fonları diledikleri gibi kullanabildikleri için bu durum haksız rekabete neden olmakta ve vergi disiplini açısından arzu edilmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Bu noktada etkin bir vergi denetimi, bu olumsuzlukların önlenmesi açısından faydalı sonuçlar doğuracaktır. Dolayısıyla vergi denetiminin ekonomik

amaçlarından birisi de kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmektir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 74).

Devletler, vergi politikalarını, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve gelir dağılımının düzeltilmesi gibi amaçlarına ulaşmak için kullanmaktadırlar. Gerçekte sadece mali amaçla bir vergi uygulaması bile vergi mükelleflerinden karşılıksız olarak alındığından gelirlerinde bir azalmaya neden olduğu gibi ekonomik kararlarının da değiştirilmesine etki edebilir. Bunun dışında, devletler, kişilerin gelir düzeylerini ve ekonomik kararlarını olumlu veya olumsuz olarak etkilemek amacıyla vergi politikalarını kullanabilirler. Vergilerin gereği gibi kullanılması durumunda istenilen bu etkilerin yaratılması mümkündür. Bunun için ise vergi denetimi son derece önemlidir (Savaş, 2000: 6). Vergi denetimine gereken önem verildiğinde vergi kayıp ve kaçakçılığı oranlarında gözle görülen bir azalma meydana geleceği için ekonomik dengenin sağlanması daha kolay olacaktır.

1.2.4. Hukuki Amaç

Vergi denetiminin gerçekleştirilmesi beklenen amaçlarından biri de vergi yasaların düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Bu amaç ekonomik ve sosyal açıdan önemli olduğu gibi devletin itibarı ve gücünün göstergesi olması bakımından da son derece önemlidir. Diğer yandan hukuk devleti olmanın bir gereği olarak kanunların vatandaşlara eşit şekilde uygulanması gerekmektedir. Bütün bunların gerçekleşmesi de ancak kanunların tam ve doğru şekilde uygulanması ile mümkündür. Buna ek olarak vatandaşların vergi kanunlarına uymasını sağlamanın bir yolu da vergi denetiminin gerçekleştirilmesidir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 75-76). Yapılan vergi denetimleri sayesinde mükelleflerin vergi ödeme görevlerini yerine getirirken vergi yasalarına ne kadar uygun hareket ettikleri görülmektedir. Hukuk devleti olmanın en önemli tarafı kanunların tüm vatandaşlara eşit şekilde uygulanması olduğundan, diğer tüm kanunlar gibi vergi kanunları da tüm vatandaşlar için eşit şekilde uygulanmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için en etkin yol ise vergi denetiminden geçmektedir.

Vergi denetimi, vergilemeye ilişkin işlemleri uygulayan dairelerin veya yönetim birimleri etkin, düzenli ve adaletli bir şekilde çalışmaya sevk etmekte, personelin özlük

haklarına ilişkin çarpıklıkların belirlenip gerekli önlemlerin alınmasını temin edebilmektedir. Böylelikle yükümlülerin ödeme gücüne göre vergi vermeleri sağlanırken, işlerinin de adil ve yansız bir biçimde yürütülmesi sağlanmış olmaktadır (Meriç, 2002: 26-27). Kısacası vergi denetiminin hukuki amacı, mükelleflerin vergilendirme işlemlerini yerine getirirken vergi kanunlarına uygun olarak hareket etmesini ve böylelikle vergilendirme işlemlerinin daha adil ve eşit şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

1.3. Vergi Denetiminin İşlevleri

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere vergi denetiminin araştırma ve bulma, önleme, düzeltme ve eğitim gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler aşağıdaki gibi açıklanabilir.

1.3.1. Araştırma ve Bulma İşlevi

Vergi denetiminin araştırma ve bulma işlevi, vergi mükelleflerinin yapmış oldukları beyanlarındaki hile, hata gibi yanıltıcı işlemlerin araştırılması, ortaya çıkarılması ve düzeltilmesini ifade etmektedir. Vergi idaresi gerçekleştirdiği denetimler aracılığıyla mükelleflerin beyanlarını gereği gibi kontrol edemiyorsa ya da vergi yasalarına isteyerek veya istemeyerek yapılan aykırı hareketleri araştırıp ortaya çıkaramıyorsa vergi denetiminin vergi hasılatını artıran etkisi ortadan kalkacaktır (Meriç, 2002: 27). Her şeyden önce vergi denetimi, etkin bir vergi sistemine sahip olmak için gerekli temel taşlardan birisidir. Vergi denetimi sayesinde mükelleflerin yapmış oldukları beyanlar incelenerek gerçeğe daha yakın hale getirilmesi sağlanmakta ve vergi kayıp ve kaçakları azaltılarak ek gelir elde edilmekte olup bu ise vergi denetiminin araştırma ve bulma işlevini harekete geçirerek sağlanmaktadır.

Araştırma ve bulma işlevi, ortaya çıkarılan hata ve hilelerin daha sonra tekrarlanmasını önleyerek önleme işlevini faaliyete geçirmekte aynı zamanda da yapılan uyarılar sayesinde vergi denetiminin eğitici işlevine işlerlik kazandırmaktadır.

Kısacası, vergi denetiminin araştırma ve bulma işlevi ile yükümlüler tarafından yapılan hata ve yanlışlıklar tespit edilmekte ve bu hatalara ilişkin olarak vergi

yasalarındaki işlem ve yaptırımlar uygulanmaktadır. Ancak bu işlev, denetimin olaylar olup bittikten sonra gerçekleşen yönünü oluşturmaktadır (Özel İhtisas Komisyon Raporu [ÖİKR], 1996: 79). Sonuçta, araştırma ve bulma işlevi vergi denetiminin etkinliğini artırmakla birlikte vergi kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde önemli bir etken olup ek gelir sağlayarak devletin gelir düzeyini artırmaktadır.

1.3.2. Düzeltici İşlevi

Vergi denetiminin araştırma ve bulma işlevinin yanında düzeltici işlevi de bulunmaktadır. Buna göre yapılan denetimler esnasında vergi yükümlülerinin eğitildikleri de bir gerçektir. Yükümlüler ile denetim elemanları arasında gerçekleşen iletişim sonucunda denetim elemanları mükellefleri uyararak, bilgi vererek ve yardımcı olarak eğitici bir görev üstlenirler. Mükelleflerin hata yapmalarını veya varsa yapılan hataların düzeltilmesini sağlarlar (Şeker, 1994: 39).

Kısacası vergi denetiminin düzeltme işlevi yapılan denetimler sırasında denetim elemanları tarafından mükelleflerinin vergi yasaları hakkında bilgilendirilmesini ve bu yasalar uygulanırken nelere ve hangi hususlara dikkat edileceği konusunda yardımcı olunmasını kapsamaktadır.

1.3.3. Önleyici İşlevi

Vergi denetiminin önleyici işlevi, defter, kayıt ve belgelerde oluşması ihtimal dahilinde olan hata veya hilelerin kaynaklarını yok etmek suretiyle hata yapılmasını önleyici etkilerin oluşmasını ifade eder (Şin, 2005: 87). Diğer bir ifadeyle vergi denetiminin önleyici işlevi, olayların gerçekleşmesinden önce veya olaylar esnasında yükümlüyü vergi mevzuatı konusunda bilgilendirme amacını taşımaktadır (ÖİKR, 1996: 79).

Vergi denetiminin vergi kaçağını önleyici ve caydırıcı etkisi, vergi denetim elemanlarının davranış tarzı ve görev anlayışlarına göre de değişebilmektedir. Vergi denetim elemanlarının sadece hazine yararı gözetmesi yerine, mükelleflerle bilgi alışverişinde bulunması, mükellefleri uyarması, aydınlatması ve doğru yöne yönlendirmeye

çalışması mükelleflerin vergi ile ilgili ilişki ve işlemlerini olumlu yönde etkileyecektir (Meriç, 2002: 27-28).

Sonuç olarak vergi denetiminin önleyici işlevi, işlemlerin gerçekleşmesinden önce ya da işlemler sırasında yükümlüyü vergi mevzuatı konusunda bilgilendirerek, konuları bilmemekten kaynaklanacak bazı hataların önlenmesini sağlamaktadır (Savaş, 2000: 7).

1.3.4. Eğitici İşlevi

Günümüzde denetim sadece caydırıcılığı olan bir etken olarak düşünülmemektedir. Bunun yanında eğitim ve vergi bilincinin yerleştirilmesi gibi başka amaçları da bulunmaktadır (ÖİKR, 1996: 81). Mükelleflerin gerçekleştirilen denetimler esnasında vergi mevzuatı ve gerekli konularda bilgilendirilmesi, yapılan hata ve eksiklikler konusunda uyarılması mükellefler açısından vergi denetiminin eğitici yönünü ortaya koymaktadır.

Vergi denetimi, yasalara aykırı davrananlar için bir risk oluşturmaktadır. Doğru beyanı sağlayan esas kriter ise, riskin büyüklüğüdür. Kaldı ki, vergi denetiminin ana işlevi gelir sağlamaktan ziyade vergi ödeme alışkanlığının geliştirilerek beyanların doğruluğunu sağlamaktır (Aslan, 2002: 4). Vergi denetiminin eğitici işlevi diğer işlevlerine nispeten önemsiz gibi gözükse de vergi denetiminde etkinliğin sağlanmasında büyük bir rol üstlenmektedir.

1.4. Vergi Denetiminin Gerçekleştirme Şekilleri

Mükellefler vergiyi doğuran olayı kanunlarda gösterilen süre ve usul çerçevesinde vergi dairesine bildirir ve böylelikle vergilendirme işlemi başlar. Mükellefler bu süre zarfında vergi ödevini eksik yerine getirilebilir veya hiç yerine getirmeyebilirler. Böyle durumlarda vergi idaresi vergi denetimi görevini yoklama, vergi incelemesi, teftiş, arama, istihbarat arşivi ve bilgi toplama gibi yollarla gerçekleştirir.

1.4.1. Yoklama

Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) yoklama, “mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddî olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmek” şeklinde tanımlanmaktadır (Vergi Usul Kanunu [VUK], 1961: madde 127). Bununla birlikte hasılat tespiti, belge ve kayıt düzeni kontrolü gibi maddi kontroller de yoklama kapsamına giren çalışmalardır (Söyler, 1987: 32).

Yoklama, vergi idaresinin bilgi edinme yollarından birisi olarak vergiyi doğuran olayın ortaya çıkarılmasına yardımcı olan bilgilerin vergi idaresi tarafından elde edilmesi olarak ifade edilebilir (Meriç, 2002: 39). Diğer bir ifadeyle yoklama, mükelleflerin vergilendirme ile ilgili yükümlölüklerinin yapılıp yapılmadığının belirlenmesidir.

Yoklama yapılmasında hedeflenen amaçlar ise şunlardır (Arslan, 1997: 183):

- Mükellefiyetini tesis ettirmemiş kişilerin belirlenerek mükellefliklerinin tesis edilmesi,
- Vergi matrahı için gerekli bilgilerin toplanması ve bu bilgilerin doğruluğunun araştırılması,
- Vergilemede etkili olacak olayların yazılı olarak tutanak altına alınması.

VUK 128. maddesine göre yoklamaya yetkili olanlar aşağıdaki gibidir (VUK, 1961: madde 128):

- Vergi dairesi müdürleri,
- Yoklama memurları,
- Yetkili makamlar tarafından yoklama içi ile görevlendirilenler,
- Vergi incelemesine yetkili olanlar.

Ayrıca yoklama memurlarının yetkileri kapsamında yapabilecekleri araştırma, tespit ve diğer maddi kontroller şunlardır (Söyler, 1987: 40-49):

- Bildirimlerin doğruluğunu araştırmak,

- Bildirimler ile ilgili maddi olayları saptamak, (iŖe baŖlama, defter tasdik ettirip tutmak vb.),
- Günlük hasılatı saptamak,
- Yazar kasa uygulamalarını denetlemek,
- Kayıt ve belge düzenini denetlemek,
- Belgesiz mal ve hizmetleri saptamak,
- Levha uygulamalarını denetlemek,
- Mal ve hizmet akımını denetlemek.

Yoklama her zaman yapılabilir. Kanunlarca yoklama yapılma zamanı sınırlandırılmamıŖtır. Yoklama memurunun mükellefe yoklamayı yapacağı zamanı haber vermesi gerekmez (VUK, 1961: m.130).

Yoklama, etkinlik alanı dar olmasına rağmen kısa sürede sonuç veren ve psikolojik olarak caydırıcı etkisi bulunan bir uygulamadır. Bu sebeple vergi denetimine yardımcı bir yöntem olarak dŖnlebilecek yoklama, etkin uygulandığı takdirde yasalara aykırı fiil ve hareketlerin çok önceden tespit edilmesine ve nlenmesine imkan sağlar (Tekin ve elikkaya, 2005: 149).

1.4.2. Vergi İncelemesi

Vergi incelemesi, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 134. maddesinde; "denmesi gereken vergilerin doğruluğunu araŖtırmak, tespit etmek ve sağlamak" Ŗeklinde tanımlanmaktadır (VUK, 1961: madde 134).

Vergi incelemesi, mükelleflerin iŖlem ve hesaplarının yetkili uzman kiŖilerce denetlenerek, hata, noksanlık ve hilelerin ortaya çıkarılması suretiyle ödenmesi gereken verginin doğruluğunun tespit edilmesi ve sağlanmasına yönelik bir denetim eŖsididir (Meriç, 2002: 59-60).

Vergi İncelemesi (VUK, 1961: madde 135);

- Hesap uzmanları,

- Hesap uzman yardımcıları,
- İlin en büyük mal memuru,
- Vergi denetmenleri,
- Vergi denetmen yardımcıları,
- Vergi dairesi müdürleri

tarafından yapılır.

Vergi incelemeleri sayesinde ödenmesi gereken vergilerin doğruluğu araştırılırken aynı zamanda vergi idaresi denetim görevini de yerine getirmiş olmaktadır (Arıca ve İyibil, 1985: 83).

Vergi incelemesinde amaç, yalnızca vergi kayıp ve kaçığını saptamak değildir. İncelemede ödenmesi gereken vergilerin doğruluğu araştırılıp, tespit edilmekle birlikte, vergi mükellef ve sorumlularının doğru vergi ödemeleri de sağlanır (Demirci ve Kartal, 1999: 20). Asıl amaç bu olmakla birlikte, vergi incelemesinin gerçekleştirilmesine olanak verdiği veya katkıda bulunduğu başka amaçlardan da söz edilebilir. Bunlar; mükellefin eğitilmesi, vergi bilincinin yerleştirilmesi, vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin gerçekleştirilmesi, sosyo-ekonomik amaçlara ulaşılması ve benzeri amaçlardır (Kılıçdaroğlu, 1981: 40). Kısacası vergi incelemesinin araştırıcı ve önleyici işlevleri yanında caydırıcı özelliği ile doğru beyanların verilmesini sağlarken vergi kaçığını önlemek ve tespit ettiği vergi kaçığını devlete kazandırarak ek gelir sağlamak gibi işlevleri de bulunmaktadır.

Vergi incelemesinin ne zaman yapılacağına önceden haber verilmesine gerek yoktur. Vergi incelemesi henüz sonuca bağlanmamış hesap dönemi de dahil olmak üzere, tarih zamanaşımı süresi sonuna kadar her zaman yapılabilir (VUK, 1961: madde 138). Vergi incelemeleri esas itibariyle inceleme yapılacak kişinin işyerinde gerçekleştirilir (VUK, 1961: madde 139).

Vergi incelemesini yoklamadan ayıran en önemli fark, yoklama ile mükellefler ile ilgili maddi olay ve bulguların tespiti yapılırken, incelemede ödenmesi gereken vergilerin doğruluğu araştırılır. Bu açıdan bakıldığında vergi incelemesi yoklamaya göre daha

kapsamlıdır. Ayrıca yoklamada yükümlülük kaydı yoksa tesis edilir ve gerekli hallerde takdir komisyonuna sevk edilerek sadece usulsüzlük cezası kesilir. Buna karşılık incelemenin resen ve ikmalen tarh, ceza ve gecikme faizi gibi sonuçları vardır (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 190).

Kısacası vergi incelemesinden kasıt vergi mükelleflerinin beyanlarında bilerek veya bilmeyerek yaptıkları hata ve eksikliklerin giderilerek vergi kayıp ve kaçığının önlenmesidir. Buna ek olarak mükellefler vergi incelemesi sırasında vergi denetiminin eğitici işlevinden de yararlanmakta ve vergilendirme işlemleriyle ilgili olarak gerekli tüm bilgilere ulaşmaktadırlar.

1.4.3. Teftiş

Teftiş asıl olarak vergi yönetimine yönelik bir denetim türüdür. Ancak teftiş yapılırken, vergi mükellefi de dolaylı olarak denetlenmiş olur. En geniş anlamıyla teftiş, uygulamayı planla karşılaştırmak, plandan ayrılan noktaları saptamak ve bunların nedenlerini araştırmak ve yanlışlıkları giderici, düzeltici çalışmalar yapmak olarak tanımlanabilir. Teftiş, vergi yönetiminin görevlerinin tespit edilen amaca zamanında, mevzuata uygun olarak ve verimli bir şekilde ulaşıp ulaşılmadığını belirlemek amacıyla yapılır. Bu belirleme sırasında, amaca yönelmede uygulanan yöntemler, yürütülen işlemlerin uygunluk derecesi ve varsa öngörülen hedeflerden ve mevzuattan sapmalar nedenleriyle araştırılması gerekir. Vergi dairelerinin teftiştten geçirilmesi, sorunlara çözücü raporlar düzenlenmesi ve çok sık değişen personelin denetim esnasında eğitilmesi, denetim sırasında ortaya çıkarılacak hatalı uygulamaların ve ihmallerin araştırılması, soruşturmaların yapılarak memurların düzenli çalışmalarının sağlanması ve öngörülen mükelleflerin saptanması teftişin vergi denetimi içindeki önemini vurgulayan işlemlerdir (Heper ve Dönmez, 2004: 191).

Sonuç olarak, vergi hukuku açısından teftiş; mükelleflerin beyannamelerinin kontrol edilerek mevcut olan vergi yasalarına göre hareket edilip edilmediğinin denetlenmesidir. Bunun yanında vergi dairelerinin de vergi kanunlarına uyup uymadığı yapılan teftişler sayesinde denetlenmektedir.

1.4.4. Arama

Arama, ihbar veya yapılan incelemeler dolayısıyla, bir mükellefin vergi kaçırdığı yolunda belirtiler bulunan mükellef veya kaçakçılıkla ilgili görülen diğer şahısların iş yerlerinde, ikametgâhlarında ve üzerinde, mahkeme kararına dayanılarak vergi incelemesine yetkili kişilerce yapılan araştırma, tespit ve el koyma işlemlerini ifade eder (Söyler, 1987: 18). Arama ile gerçekleştirilmek istenen amaç, vergi kayıp ve kaçaklarına sebep olan koşulların kontrol altına alınarak azaltılmak istenmesidir.

Diğer bir tanımla arama, yapılan vergi incelemeleri veya ihbar sebebiyle yükümlülerin vergi kaçırdıkları şüphesi uyandıran işaretlerden hareketle, vergi incelemesine yetkili kişilerin gerekçeli talebi üzerine, yargıcın verdiği arama kararına dayanılarak, yükümlülük veya ilgili diğer kişilerle kurumların işyerleri, konutları ve üzerinde olağan vergi incelemesi yolları ve yöntemleri ile ortaya çıkarılmayacak nitelikte delillerin ortaya çıkarılması amacıyla, eylemli olarak yapılan ve bulunan delillerin tespiti ile saklanması faaliyetidir. Arama yapılması için gerekli şartlar VUK'un 142. maddesinde belirtilmiştir (Arslan, 2006: 243-244). Bunlar;

- Mükellef hakkında vergi kaçakçılığı yaptığı hususunda ihbar yapılmış ve bu ihbarın yeterli belirtilerle desteklenmiş olması,
- Vergi incelemesi sırasında vergi kaçakçılığı yapıldığı konusunda yeterli belirtilerin elde edilmiş bulunması,
- Vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların gerekçelerini ve dayanaklarını belirtmek suretiyle, yetkili sulh hâkiminden arama yapılmasını talep etmeleri,
- Sulh hâkiminin mükellef veya kaçakçılıkla ilgili görülen diğer kişiler nezdinde ya da üzerinde arama yapılmasına karar vermiş olması gereklidir.

Sonuç olarak yapılan aramalar ile vergi mükellefleri üzerindeki denetim artmakta ve vergi kayıp ve kaçakları önlenmektedir. Ayrıca, mükellefler açısından bakıldığında sonraki dönemlerde yapacakları vergilendirme işlemlerinin usullere uygun olarak yapılması sağlanmaktadır.

1.4.5. İstihbarat Arşivi

İstihbarat arşivi toplanan bilgilerin saklandığı yerdir (Pehlivan, 2009: 108). Vergi istihbarat arşivlerinin oluşturulmasının temel amaçları şunlardır (Hesap Uzmanları Kurulu [HUK], 1993: 67):

- Vergi istihbarat arşivinde toplanan bilgiler sayesinde özellikle vergi kayıp ve kaçığına neden olan mükellefler daha kolayca tespit edilebilecektir,
- Vergi incelemesi yapan elemanlara sağlıklı bilgi akışı sağlamak suretiyle vergi inceleme ve denetiminin etkinliğini artırılacak ve incelemeler hızlanacaktır,
- Vergisini tam ödeyen mükelleflerle ödemeyen mükellefler arasındaki haksız rekabet, vergi istihbarat arşivi sayesinde büyük ölçüde giderilecektir.

VUK 150. maddesinde sayılan gerçek ve tüzel kişiler, her ay kayıt altına alınan ölüm vakalarını ertesi ayın 15. günü akşamına kadar vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar. Buna göre VUK 152. maddesi gereğince VUK 150. maddesi hariç olmak üzere bu bölümde yazılı kaynaklardan toplanacak bilgiler istihbarat arşivlerinde gizli olarak saklanır (VUK, 1961: madde 150-152).

1.4.6. Bilgi Toplama

Bilgi toplama VUK 148. ve ilgili maddelerinde düzenlenmiş olup buna göre kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye zorunlu tutulmuşlardır (VUK, 1961: madde 148).

Maliye ve Gümrük Bakanlığı veya vergi inceleme elemanları, kamu kurum ve kuruluşlarından, mükelleflerden veya mükellefler ile ilgili diğer gerçek veya tüzel kişilerden yazı ile veya sözlü bilgi isteyebilirler (Söyler, 1987: 19).

Bilgi toplamanın, bir yandan bilgi alınacağını bilen mükelleflerin beyanlarını daha düzgün yapmaya yöneltmesi, diğer yandan da doğru beyanda bulunmayan mükelleflerin

ziya uğrattıkları vergilerin belirlenmesi gibi faydaları vardır (Tekin ve Çelikkaya, 2005:123).

1.5. Vergi Denetiminin Türleri

Vergi denetimi, bazı özellikleri göz önünde bulundurularak içerik ve nedenlerine göre denetim, yükümlülüklerin sınıflandırılması bakımından denetim, denetlenen ve denetleyen ilişkisi bakımından denetim ve vergi türü açısından denetim başlıkları altında sınıflandırılmaktadır.

1.5.1. İçerik ve Nedenlerine Göre Vergi Denetimi

İçerik ve nedenlerine göre vergi denetimi, olağan ve olağanüstü vergi denetimi olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.5.1.1. Olağan Denetim

Olağan denetimler daha önceden belirlenmiş belli biri plan ve program dahilinde yapılan denetimlerdir. Bu şekilde yapılan denetimlerde denetim gruplarının önceden hazırlanan yıllık plan ve programlarında yapılması öngörülen denetimler gerçekleştirilir (Meriç, 2002: 28).

1.5.1.2. Olağanüstü Denetim

Olağanüstü denetim, olağan denetimin aksine belirli bir plan ve program dahilinde olmayıp belirli bir nedene dayanılarak yapılan denetimdir. Bu tür denetimler, genellikle vergi denetiminin gerekli olduğu hallerin varlığı halinde gerçekleştirilir. Örneğin, vergi yasalarında yer alan indirim, istisna, muafiyet hükümlerinin uygulamasına gereği gibi uyulup uyulmadığı, vergi kayıplarına neden olan belirli uygulamaların özellikle araştırılarak ortaya çıkartılması bu tür denetimin konusunu oluşturur (Pehlivan, 1986: 33). Kısacası olağanüstü denetiminin en önemli özelliği habersiz, plansız ve programsız olarak gerçekleştirilmesidir.

1.5.2. Yüklümlülerin Sınıflandırılması Bakımından Vergi Denetimi

Mükellefleri belli ölçülere göre gruplandırarak yapılan denetimlerdir. Diğer bir deyişle denetlenecek mükellefler seçilirken beyan edilen vergi matrahı, aktif toplamı, çalıştırılan işçi sayısı vb. ölçülerin göz önünde bulundurularak yapıldığı denetimlerdir (Meriç, 2002: 28).

Bu tür vergi denetiminde vergi yükümlüleri, belirli ölçülere göre belirli sayıda büyüklük sırasına konur. Bu büyüklük sırasında vergi matrahı olarak beyan edilen tutarlar önemli bir ölçüt olarak dikkate alınabilir. Bu sınıflandırma sonucu, büyük işletmeler vergicilik bakımından daha fazla uzmanlık bilgisine sahip denetim elemanlarınca denetlenirken, küçük işletmeler diğer denetim elemanlarınca denetlenebilir (Pehlivan, 1986: 34).

1.5.2.1. Toplu İncelemeler

Belirli sektör veya iş kollarında faaliyet gösteren işletme ve mükelleflerin topluca incelenmesi olup, bunlar arasındaki dikey ve yatay ilişkilerin dikkate alınmasına göre yatay kesit incelemeleri veya dikey kesit incelemeleri olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 196).

1.5.2.2. Münferit İncelemeler

Önceden belirlenen ilkelere göre ferdi olarak incelemeye alınması kararlaştırılan mükelleflerin hesaplarının incelenmesidir (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 196). Başka bir ifadeyle, münferit incelemeler tek bir vergi mükellefinin yaptığı vergilendirme işlemlerinin araştırılarak incelenmesidir. Örneğin mükellef tarafından verilen beyannamelerin veya saklamakla zorunlu oldukları kayıt ve belgelerin incelenmesidir.

1.5.3. Denetlenen ve Denetleyen İlişkisi Bakımından Vergi Denetimi

Denetlenen ve denetleyen ilişkisi bakımından vergi denetimi ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; iç denetim ve dış denetimdir.

1.5.3.1. İç Denetim

İç denetim, bir kurumun her türlü faaliyetini denetlemek, iyileştirmek ve geliştirmek amacıyla bağımsız ve tarafsız olarak kurumun kendi bünyesinde bulunan denetim elemanları tarafından denetlenmesidir (Soydan, (t.y.): <http://www.ogm.gov.tr>). Diğer bir deyişle, kurumların kendi içlerinde, kendi elemanları tarafından gerçekleştirilen denetimdir.

Vergi denetimi açısından ise, gelir idaresinin merkez ve taşra örgütü üzerinde yaptığı denetime iç denetim denilmektedir. Kısacası, gelir idaresi bünyesinde bulunan birimlerin mevzuata uyup uymadıklarının, doğru, adaletli, etkin ve ekonomik olarak çalışıp çalışılmadıklarının belirlenmesi iç denetimin konusunu oluşturmaktadır (Türedi, 2001: 27).

Vergilendirme açısından iç denetimin amacı, gelir idaresi birimlerinin mevcut yasalara uygun hareket edip etmediğini, doğru, dürüst, süratli, düzenli, ekonomik ve etkin çalışıp çalışmadığının saptanmasıdır. İç denetim mekanizmasının düzgün işlemesi sayesinde iç güvenliğin sağlanması, yasaların herkes için eşit uygulanması, hata ve eksikliklerin düzeltilmesi ve kalifiyeli personel yetiştirilmesi sağlanmış olur (Tekin ve Çelikkaya, 2005: 48). Yapılan iç denetimler sayesinde kurumların verimliliği artmakta ve yükümlülüklerini yerine getirirken uymak zorunda oldukları yasa ve yönetmeliklerin gereğini yapmaları sağlanmaktadır.

1.5.3.2. Dış Denetim

Dış denetim; bir işletmenin ekonomik faaliyetleri sonucunda hazırlanan finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğu ve doğruluğunun makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtları ile bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden değerlendirilmesi ve sonuçlarının bir rapora bağlanmasıdır (Dış Denetim Nedir? (t.y.), <http://www.denetimnet.net>). Kısacası dış denetim, kurum veya mükelleflerin yaptıkları işlemler, tuttukları kayıt, belge ve defterler üzerinden yapılan denetimdir.

Dar anlamda dış denetim, denetlenen kuruluş dışındaki bağımsız kişi veya kamuda görevli elamanlar tarafından gerçekleştirilen denetimdir (Dalak, 1999: 78). Vergi inceleme elemanlarınca yapılan vergi incelemeleri ile yeminli mali müşavirler tarafından yapılan denetimler bu kapsamda nitelendirilmektedir (Meriç, 2002: 29).

Vergilendirme açısından dış denetim, yükümlülerin yasalara ne ölçüde uyduklarını görmek amacıyla yapılmasının yanında, vergi yönetiminin başarısının temel ölçütünü oluşturmaktadır (Savaş, 2000: 3-4).

Dış denetim, genel kabul görmüş uluslararası denetim standartları dikkate alınarak; kamu idarelerinin hesapları ve bunlara ilişkin belgelerle, mali tabloların güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin mali denetim ile kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarına ilişkin mali işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığının tespiti, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ve performans bakımından değerlendirilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir (Maliye Bakanlığı [MB], 2006: 48).

1.5.4. Vergi Türü Açısından Vergi Denetimi

Verginin türüne göre denetim, genel ve özel vergi denetimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.5.4.1. Genel Vergi Denetimi

Genel vergi denetimi, gelir, servet ve harcama vergilerinin tamamını içermekte olup, belli bir vergilendirme dönemi içerisindeki tüm hesap ve işlemlerin denetimini amaçlamaktadır. Bu denetim türü kural olarak “olağan” denetimle aynıdır (Pehlivan, 1986: 34). Olağan denetimde olduğu gibi genel vergi denetimi de belirli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilmektedir ve mükellef veya sorumlularının bir vergilendirme döneminde yaptıkları tüm işlem ve hesapları kapsamaktadır.

1.5.4.2. Özel Vergi Denetimi

Bir vergide özel bir yön üzerine yapılan denetimlerdir. Sadece amortisman hesap ve işlemlerine ya da vergiden istisna edilen kazançlara yönelik denetimler bu denetim türüne örnek olarak gösterilebilir (Meriç, 2002: 29). Diğer bir ifadeyle, belirli bir vergilendirme dönemiyle alakalı olarak belirli bir olayın veya konunun araştırıldığı denetim türüdür.

Özel vergi denetimi, münferit vergiler için gerçekleştirilen bir denetim türüdür. Örneğin, gelir vergisinde ücretlerden kesilen vergilerin denetimi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi denetimleri gibi (Pehlivan, 1986: 34).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİ ve YAŞANAN SORUNLAR

2.1. Elektronik Ticaret Kavramı

20. yüzyılın sonlarında, üretim ve tüketimin daha hareketli, dinamik, gayri maddi ve çok uluslu bir duruma dönüştüğü yeni küresel ekonominin oluşumunda hızlandırıcı etkisi kabul edilen internet ile birlikte dünya ulusları sınırsız, zamansız ve elle tutulmaz bir pazaryeri özelliği kazanmıştır (Yaltı, 2003: 1). Teknolojinin etkilediği ticaretin yeni ismi olan elektronik ticaret (e-ticaret), en dar anlamda fiziksel veya dijital ürün alışverişinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Dayana, (t.y.): <http://articles.manupatra.com>). Bir işlemin e-ticaret olarak nitelendirilebilmesi için bazı özellikleri taşıması gerekir. İlk olarak, işlemler elektronik ortamda gerçekleştirilmelidir. İkinci olarak, iki veya daha fazla taraf arasında mal ve hizmet alışverişi veya tanıtımı şeklinde olmalıdır. Üçüncü olarak, metin, ses ve görüntü şeklindeki dijital ürünlerin işlenmesi ve saklanması temeline dayanmalıdır. Dördüncü olarak, bir değer yaratmayı amaçlamalıdır. Son olarak ise ticari nitelikte bir işlem olmalı veya ticari bir işlemi destekleyecek nitelikte olmalıdır (Demir, (t.y.): <http://www.legalisplatform.net>).

İnternette e-ticaret taraflara çok yaygın bir ticari faaliyet ağı sunmuş, birçok maddi ürünü internet üzerinden seçmek, sipariş etmek ve ödemeyi gerçekleştirmek ve daha sonra ürünü geleneksel yollarla teslim almak, diğer yandan yazılım, fotoğraf, dergi, gazete gibi dijital ürünlere doğrudan ulaşmak ve ürünü bilgisayara indirerek teslim almak, bunların yanı sıra veri bankaları üzerinden bilgi, hukuk, muhasebe, sağlık hizmetleri gibi geniş bir hizmet çeşitliliğine ulaşmak ve aynı zamanda internetten yatırım yapmak, kumar oynamak ve off-shore bankalarda hesap açmak da mümkün olmuştur (Yaltı, 2003: 1).

2.1.1. Elektronik Ticaretin Tanımı

E-ticaretin farklı kurum ve kuruluşlarca değişik şekillerde tanımlaması yapılmıştır. E-ticaretin daha iyi anlaşılması için bu tanımlamalardan bazılarını açıklamakta fayda vardır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yapılan tanıma göre; *“birey ve organizasyonlar tarafından metin, ses ve görsel imaj gibi sayılaştırılmış verilerin işlenerek açık ve kapalı ağlar üzerinden iletilmesine dayanan ticari faaliyetlere elektronik ticaret denir”* (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD], 2001: 8).

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tanımına göre; *“E-ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır”* (Dünya Ticaret Örgütü [WTO], 1998: <http://www.wto.org>).

Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) *“e-ticareti, ticari aktiviteler kapsamında her türlü veri mesajının, EDI (Electronic Data Interchnge), internet, e-mail, faks gibi veri iletim yöntemleri kullanılarak elektronik ortamda değişimi olarak tanımlamıştır”* (Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu [UNCITRAL], 1996: 3-4).

Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) ise elektronik ticareti; *“bireylerin ve kurumların, internet veya intranet ortamlarında yazı, ses, görüntü biçimindeki sayısal bilgileri işlemesi, iletmesi ve saklaması ve bir değer yaratmayı amaçlayan ticari işlemlerin bütünü”* olarak tanımlamaktadır”. Bu tanımlar birbirinden farklı gibi görünse de üç ortak noktada buluştukları dikkati çekmektedir. Tanımlamaların ortaya koyduğu ortak noktalar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Güneş, 2000: <http://idari.cu.edu.tr>):

- E-ticaret açık ya da kapalı ağlar üzerinden yapılmaktadır,
- E-ticaret elektronik işlemler bütünüdür,
- E-ticaretin tarafları birey ya da organizasyonlardır. Bu kapsamda, üreticiler, tüketiciler, kamu ve özel sektör kuruluşları ile diğer organizasyonlar e-ticaretin tarafları olabilmektedir.

E-ticaret, işletme faaliyetlerinin elektronik olarak yapılmasıdır. Bu faaliyetlerin ses ve video verilerinin elektronik olarak işlenmesi ve aktarımına dayanmaktadır. E-ticaret bu boyutuyla mal hizmet alımı ödemelerinin dijital olarak yapılmasını kapsamaktadır. Bu faaliyetler hem mamulleri (tüketici malları, spesifik ekipmanları) ve hizmetleri (bilgi hizmeti, finansal ve yasal hizmetler) hem de geleneksel faaliyetleri (sağlık, bakım, eğitim) kapsamaktadır (Bozkurt, 2000: 200).

Tanımlardan yararlanarak e-ticaretin sadece mal ve hizmetlerin internet, e-mail, televizyon, telefon ve faks gibi araçlar aracılığıyla alım satımına yönelik olmadığı, bazı mal ve hizmetlerin bu araçların kullanımı vasıtasıyla üretiminin, dağıtımının, depolanmasının ve reklamının da yapıldığı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle e-ticaret, yazı, ses, görüntü biçimindeki dijital ürün ve eğitim, muhasebe, finans gibi dijital hizmetlerin internet, telefon ve televizyon gibi iletişim araçları vasıtasıyla alışverişinin yapılmasıdır.

2.1.2. Elektronik Ticaretin Kapsamı

E-ticaretin kapsamında; mal (taşınır, taşınmaz) ve hizmet (bilgi servisleri, danışmanlık, finans, hukuk, sağlık, eğitim, ulaştırma vb.) ticareti, sayısal biçime çevrilmiş yazılı metin, ses, video görüntülerinin işlenmesi ve iletilmesi, ürün tasarımı, üretim, doğrudan tüketiciye pazarlama, üretim izleme, sevkiyat izleme, tanıtım, reklam ve bilgilendirme, sipariş verme, sözleşme yapma, banka işlemleri ve fon transferi, konşimento gönderme, gümrükleme, ortak tasarım geliştirme ve mühendislik, kamu alımları, elektronik para (e-para) çıkarma, elektronik hisse alışverişi ve borsa, açık artırma, sayısal imza, elektronik noterlik, güvenlik, üçüncü taraf işlemleri, vergilendirme ve toplama, fikri mülkiyet haklarının transferi, kiralanması gibi işlemler yer almaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 39-40).

E-ticaretin kapsamı maddeler halinde aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Uğuz, 2003: <http://ab.org.tr/>):

- Ürün tasarımı, üretimi ve ticareti,
- Sipariş verme, sözleşme yapma,

- Tanıtım, reklam ve bilgilendirme,
- Bilgi servisleri,
- Danışmanlık hizmetleri,
- Hukuk, sağlık, eğitim, ulaştırma gibi hizmetlerin ticareti,
- Bankacılık işlemleri ve fon transferi,
- Kamu işlemleri, hisse alışverişi ve borsa,
- Açık arttırma ve noter işlemleri

Yukarıda da anlatıldığı gibi elektronik ortamda mal ve hizmetlerin üretimi ve tasarımı, tanıtımı, sipariş alınması, sözleşmelerin düzenlenmesi, bankacılık işlemleri, danışmanlık hizmetleri, açık arttırma ve noter işlemlerinin yapılması mümkündür. Bu açıdan bakıldığında geleneksel ticaret işlemleri elektronik ortamda da gerçekleştirilebilmektedir. Ancak e-ticarette geleneksel ticarettten farklı olarak müzik, video, metin gibi dijital ürünlerin alışverişi de gerçekleşmektedir.

2.1.3. Elektronik Ticaretin Gelişimi

Son yıllarda hızla gelişen teknolojinin özellikle de bilişim alanında yaşanan gelişmelerin en önemli sonuçlarından biri, e-ticaretin doğuşu ve hızla gelişmesidir. Bu gelişmeler sayesinde bazı ekonomik faaliyetlerin köklü biçimde değişeceğine inanılmaktadır. E-ticaretin gelişmesini etkileyen en temel dayanak bilişim teknolojisinin alt yapısının oluşturulmasıdır (Kepenek, 2000: 54).

19. yüzyılda telgraf ve telefonun 20. yüzyılın başında ise telsizin icadı toplumlar, ekonomiler ve devletlerarasındaki uzaklıkları ortadan kaldırırken; zaman içerisinde bu icatlar ekonomiler üzerinde ve devletlerarasında önemli roller de üstlenmiştir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler 20. yüzyıl boyunca devam etmiş radyo ve televizyon yayıncılığında uydu hizmetlerine, cep telefonu hizmetlerine kadar genişleyerek dünya geneline yaygınlaşmıştır. İletişim hizmetlerinin bilgisayar teknolojisi ile buluşması ise, teknolojinin gelişme hızına daha da ivme kazandırmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren kitle iletişiminin internet adıyla küresel bilgisayar ağında birleşmesi; metin, veri, ses ve hareketli görüntü gibi bilginin çeşitli şekillerinin bu ağ üzerinden gönderilip alınabilmesini mümkün hale getirmiştir (Şanlı, 2005: 208). E-ticaret, internet teknolojisinin

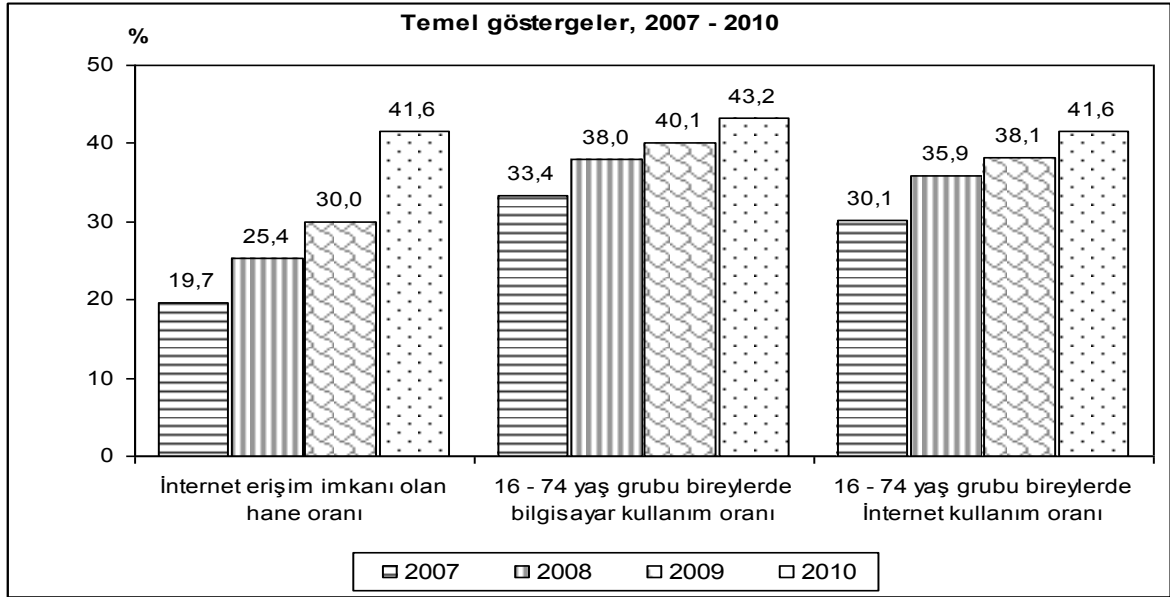

ticari amaçlar ile kullanılmaya başlanması ve internet alanında yaşanan gelişmelere paralel bir gelişim sergilemiştir.

Ticari hayatta elektronik iletişim teknolojileri uzun yıllardır kullanılmaktadır. Ancak internetin e-ticaret için kullanılması çok eskilere dayanmamaktadır. Aslında internetin günümüzdeki gelişmişlik seviyesine ulaşması da ticari amaçlarla kullanılmaya başlanmasından sonra gerçekleşmiştir. İnternetin ticari ürünleri satmak amacıyla kullanımı ilk başlarda “belki tutar” türünden ve gösterişli web sayfalarının hazırlanmasıyla başlamıştır. Buna karşılık Amazon.com ve Yahoo gibi örneklerin 1-2 yıl içerisinde internet üzerinden gerçekleştirdikleri mal ve hizmet satımları ile büyük birer şirket haline dönüşmeleri bu başlangıcı gerçeğe dönüştürüvermiştir (Elektronik Ticaret Nedir? (t.y.), <http://www.ezbanner.com>).

Uluslararası ticaretin yeni şekli olarak da düşünülen e-ticaretin ülkeler arasındaki yaygınlığının ve e-ticarete öncü ülkelerin kazandıkları avantajların bilgi teknolojileri seviyeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. Ayrıca internet kullanım seviyesi ve bilgiye ulaşım kolaylığının e-ticarete ilgili ülkeye karşılaştırmalı üstünlük sağladığı, ticaretin bu yeni şeklinden bilgi teknolojilerine yatırım yapan ülkelerin daha kazançlı çıkacağı söylenebilir (Sugözü, (t.y.): www.sugozu.com). E-ticaret araçları arasında en yaygın olarak kullanılan araç internettir. Günümüzde internet kullanımı ve e-ticaret hacmi hızla artmaktadır. Şekil 1’de görüldüğü gibi 2010 Nisan ayı hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre hanelerin %41,6’sı internet erişim imkanına sahiptir. Bu oran 2009 yılının aynı ayında %30’dur. İnternete erişim imkânı olmayan hanelerin %26,3’ü internet kullanımına gerek duymadıklarını belirtmişlerdir. Asimetrik Sayısal Abone Hattı (Asymmetric Digital Subscriber Line - ADSL) %73,3 ile hanelerde kullanılan en yaygın internet bağlantı türüdür (Türkiye İstatistik Kurumu [TUİK], 2010: 1).

Şekil 1: TÜİK “Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”

Kaynak: TÜİK, 2010: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>

E-ticarette kullanılan en yaygın ödeme aracı ise kredi kartlarıdır. Günümüzde kredi kartı kullanımı giderek yaygınlaşmakta ve hemen hemen bütün alışverişlerde kredi kartından yararlanılmaktadır.

2009'da, 100 kişiden 87'si halen internet veya telefon bankacılığı ile alışveriş yapmamaktadır. İnternet veya telefonla alışverişte en çok tercih edilen ödeme yöntemi % 86 ile kredi kartıdır. Bunun en önemli nedeni güvenli olduğuna inanılması ve kullanım kolaylığıdır. Kredi kartları ve sanal kartlarla, ayda ortalama 136 TL internet veya telefon alışverişlerinde harcanmaktadır (İyiler, 2009: 53).

Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre 2007-2008 Mart ayı ile 2007 Aralık ayı bireysel müşteri ve kurumsal müşterilerin internet bankacılığı kullanımı Tablo 1'de gösterilmiştir (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2008: <http://www.tbb.org.tr>).

Tablo 1: İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı

	Mart 2007	Aralık2007	Mar 2008
Bireysel müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez giriş yapmış)	3.059.573	3.795.627	4.082.990
Kayıtlı (B) (en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	8.908.956	9.396.167
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	4.920.907	5.224.044
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	-	43	43
Kurumsal müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez giriş yapmış)	404.350	478.737	503.964
Kayıtlı (B) (en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	1.131.302	1.166.429
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	588.211	610.445
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	-	42	43
Toplam müşteri sayısı			
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez giriş yapmış)	3.463.923	4.274.364	4.586.954
Kayıtlı (B) (en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	10.040.258	10.562.596
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez giriş yapmış) (*)	-	5.509.118	5.834.489
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	-	43	43

(*) Eylül 2007 dönemi itibarıyla kayıtlı müşteri sayıları detaylandırılmış ve tanımları değiştirilmiştir. Mart 2007 dönemine ait bu tanımlarda bilgi bulunmamaktadır.

Kaynak: TBB, 2008: <http://www.tbb.org.tr>

Tablo 1 incelendiğinde internet bankacılığı için kayıt yaptıran ve en az bir kez giriş yapmış toplam (bireysel ve kurumsal) müşterilerin % 43'ü Mart 2008 döneminde en az bir kez internet bankacılığı işlemi yapmıştır. Mart 2008 döneminde, toplam aktif müşteri sayısında bir önceki yılın aynı dönemine göre % 32,4, bir önceki üç aylık döneme göre ise %7,3 artış olmuştur.

Kredi kartı kullanımı göz önüne alındığında 2009-2010 yılı ilk üç aylık dönemde gerçekleşen e-ticaret işlemlerinin adedi ve işlem tutarı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de 2009 ve 2010 Yılı İlk Üç Aylık Dönemde Kredi Kartı Kullanımı Yoluyla Gerçekleştirilen E-ticaret Rakamları

Dönem	İşlem Adedi		İşlem Tutarı (Milyon TL)	
	Yerli ve Yabancı Kartların Kullanımı		Yerli ve Yabancı Kartların Kullanımı	
	Yerli Kartların Yurtiçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurtiçi Kullanımı	Yerli Kartların Yurtiçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurtiçi Kullanımı
2009				
Ocak	7.183.140	6.891.522	1.041.48	1.137.1
Şubat	6.488.855	6.247.043	886.83	990.03
Mart	7.390.640.	7.144.046	1.030.16	1.207.87
Toplam	13.671.995	20.282.611	2.958.47	3335.00
Dönem	İşlem Adedi		İşlem Tutarı (Milyon TL)	
	Yerli ve Yabancı Kartların Kullanımı		Yerli ve Yabancı Kartların Kullanımı	
	Yerli Kartların Yurtiçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurtiçi Kullanımı	Yerli Kartların Yurtiçi ve Yurtdışı Kullanımı	Yerli ve Yabancı Kartların Yurtiçi Kullanımı
2010				
Ocak	10.771.394	10.016.099	1.807.55	1.827.05
Şubat	9.157.729	8.497.898	1.369.75	1.418.65
Mart	10.224.997	9.582.693	1.534.47	1.597.81
Toplam	30.154.110	28.096.690	4.711.77	4.843.51

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi [BKM], 2010: http://www.bkm.com.tr/istatistik/sanal_pos_ile_yapilan_eticaret_islemleri.asp

Yukarıdaki tabloda 2009 ve 2010 yılı ilk üç aylık dönemde kredi kartı kullanımı yoluyla gerçekleştirilen e-ticaret işlemleri verilmiştir. Buna göre, yerli kartların yurtiçi ve yurtdışında kullanılarak gerçekleştirilen işlem adedi 2009 yılında toplam 13.671.995 iken 2010 yılında % 55 artarak toplam 30.154.110 adet işlem gerçekleşmiştir. Yine 2009 yılında yerli kartların yurtiçi ve yurtdışında kullanılarak gerçekleşen e-ticaret tutarı 2.958.47 TL iken 2010 yılında %59 artarak 4.711.77 TL olmuştur.

2.2. Elektronik Ticaretin Araçları

E-ticaret denildiğinde akla ilk olarak internet üzerinden yapılan bir takım ticari işlemler gelmektedir. Ancak bilgisayar ve internet teknolojisinin bu kadar gelişmediği dönemlerde bile telefon, faks ve televizyon gibi teknolojik araçlar kullanılarak e-ticaret yapılmaktaydı. Buna göre e-ticaret kavramıyla anlatılmak istenen alıcı ve satıcıların yüz yüze gelmediği; televizyon, telefon gibi iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen ticari faaliyetlerdir.

E-ticaret yapmak amacıyla kullanılan birçok araç bulunmaktadır. Bunlar; telefon, faks, televizyon, elektronik veri değişimi (Electronic Data Interchange-EDI), mobil sistemler, kablo ve dijital tv sistemleri, internet ve intranet olarak sıralanabilir.

Telefon: Yaygın kullanım alanı olması sebebiyle telefon ticari işlemler açısından büyük önem taşımaktadır. E-ticaret faaliyetlerinde ilk olarak telefon kullanılmıştır. Telefon mal ve hizmetlerin reklamının ve pazarlamasının yapılmasını ve siparişinin verilmesini sağlayan bir araçtır.

E-ticaretin en eski ve yaygın aracı olan ve ağ sistemiyle çalışan telefon, internetin de temelini oluşturmaktadır. 2005 yılı itibariyle telefon, dünya çapında yaklaşık olarak 1,1 milyon aboneye sahipken 2010 yılına bakıldığında 10,6 milyon aboneye ulaştığı tahmin edilmektedir. Cep telefonu kullanan abonelerin sayısına bakıldığında ise 2005 yılı itibariyle 33,9 milyon iken 2010 yılına baktığımızda 76,2 milyon abone ile 2005 yılı abone sayısının 2 katını aştığını görmekteyiz (International Telecommunication Union,2010:<http://www.itu.int/>).

Faks: Geleneksel mektup hizmetlerinin yerini alarak hızlı bir şekilde doküman transferini gerçekleştirmektedir (Alptürk, 2005: 41).İşletmeler arasındaki mektup ile iletişimin yerini alarak, belgelerin aktarılmasını çok hızlı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Yazılı iletişimde hız ve zaman problemlerini ortadan kaldırmıştır (Elibol ve Kesici, t.y.: 313). Ancak günümüz teknolojisi ile kıyaslandığında örneğin, gönderilmek istenen belgenin uzun olmasının zaman kaybına sebep olması ve sesli iletişime imkan vermemesi

gibi bir takım olumsuz yönleri bulunmaktadır. Ayrıca internetin yaygınlaşması ve elektronik posta uygulamaları faksın önemini yitirmesine neden olmuştur.

Televizyon: Televizyon üzerinden ürünlerin reklamı yapılmakta, telefon veya faksla sipariş verilmekte ve kredi kartı ile ödeme yapılabilir (Erdem ve Efiloğlu, (t.y.): <http://inet-tr.org.tr>). Televizyon görsel ve işitsel sunum imkanına sahip olmasına karşılık tek yönlü iletişime imkan vermektedir. Bu da televizyonu dezavantajlı bir konuma getirmektedir.

Televizyonun yaygın olması büyük bir avantaj olmakla birlikte tek yönlü olması çok büyük bir dezavantajdır. Tüketicilerin televizyonu e-ticaret aracı olarak kullanmaları için telefon veya faks ile desteklemeleri gerekmektedir. Çünkü reklamlar sayesinde gördükleri ürünleri sipariş etmek için telefon veya faksa ihtiyaçları vardır.

Elektronik Veri Değişimi (EVD): Ticaret yapan iki kuruluş arasında bilgisayar ağları aracılığı ile belge ve bilgi değişimini sağlayan bir sistemdir. EVD hızlı ve doğru veri akışı sunması, iş ilişkileri ile etkin denetim yöntemlerini geliştirme imkanı sağlaması, üretkenlik ve karlılığı artırması nedeniyle tercih edilen bir e-ticaret sistemidir (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 44).

EVD, tüm tarafların bilgiye elektronik ortamda ulaşmasını mümkün kılarak, süreyi kısaltmakta, işlemlerin tekrarlanmasını ve insandan doğacak birçok olası hatanın ortadan kalkmasını sağlamaktadır (E-ticaret Çalışma Grubu, 2005: <http://www.e-ticaret.gov.tr>). EVD’de amaç, sipariş alınması, ticari sözleşmelerin ve faturaların hazırlanması gibi işlemler ile gümrük, bankacılık ve buna benzer işlemlerin yapılmasında hatalar dolayısıyla yapılan tekrarların önüne geçilerek maliyetlerin düşürülmesini sağlamaktır (Alptürk, 2005: 44-46).

Özetlemek gerekirse EVD, işletme ile ilgili bilgilerin firma içinde ve firmalar arasında bilgisayar vasıtasıyla aktarılmasıdır. EVD genellikle perakende satış yapan ve araç montaj işleriyle uğraşan işletmeler tarafından kullanılır (Whiteley, 2000).

Mobil Sistemler: WAP; (Wireless Application Protocol-Kablosuz Uygulama Protokolu), GSM (Global System for Mobile Communications-Mobil İletişim Sistemi) destekli ürün kullanıcılarına internet erişimi hizmeti sağlayan bir sistemdir. WAP sistemine uygun cep telefonları ve çağrı cihazları ile kullanıcılara kablosuz erişim imkanı sunulmaktadır. GSM kullanıcıları WAP uygulamaları ile trafik durumunu öğrenme, vasıta araçlarının kalkış-varış saatlerini kontrol etme, bilet alma, hava durumu öğrenme, sinema ve tiyatro bileti alma, bankacılık hizmetlerinden yararlanma, haber ve spor olaylarını takip edebilme gibi hizmetlerden yararlanmaktadırlar (Sarisakal ve Aydın, 2003: 85).

Kablo ve Dijital TV Sistemleri: Dijital TV uygulaması çok önemli bir oluşumdur. Geleneksel TV yayıncılığında dönüşümü ifade eden bu sistem; eğlence, çocuk, spor, oyun, alışveriş, müzik, eğitim, sağlık, belgesel, kültür, sanat, interaktif konular gibi onlarca unsuru birleştiren bir teknolojidir. Dijital Televizyon sistemi, alışveriş ve ticaret kavramlarını, yeniden şekillendirecek bir teknolojiyi ifade etmektedir. Bu teknoloji sayesinde; alışveriş ya da bankacılık işlemlerini evinizden televizyonunuzun uzaktan kumandası ile yapabilmek mümkün olacaktır. Dijital Tv'nin desteklediği elektronik menü (özellikle alışveriş ve ticaret amacına yönelik hizmet veren interaktif sistem) sistemin en önemli özelliğidir (Keser, 2000: 104-105).

İnternet: İnternet, tüm dünyayı kapsayan, 110 ülkeye dağılmış ve 2.000.000'dan fazla bilgisayarı birbirine bağlayan yaklaşık 5000 bilgisayar ağının toplamıdır. İnternet genel bilgiye erişimi destekler ve elektronik posta, konferans, bildirimler gibi konularda iletişim hizmetleri sağlar. İnternet'in kullanımı bir zamanlar araştırma, eğitim ve devlet kuruluşlarının etkinlikleriyle sınırlandırıldıysa da, son zamanlarda ticari kullanımı büyük oranda artmıştır (Ankara Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı (t.y.), <http://bid.ankara.edu.tr>).

Günümüzde e-ticaretin en önemli ve hızlı bir şekilde gelişme sağlayan aracı şüphesiz ki internettir. İnternet aynı zamanda, çok yönlü iletişimi sağlayan bir ticaret aracı olarak da nitelendirilebilir. Bilgisayar ortamında gerçekleştirilen işlemler oldukça hızlı bir şekilde yerine getirilmektedir (Canpolat, 2001: 17). Örneğin Türkiye'deki bir kişi Amerikan bankasına, İtalya'daki bir bankaya ödeme talimatı verebilir. Bu işlemler

esnasında meydana gelebilecek olan bazı sorunlar bilgisayarlar arasında gerçekleşen hızlı iletişimle aşılmakta ve bu sayede işlemler büyük bir hızla gerçekleştirilmektedir.

İnternetin kullanıcılarına sağladığı avantajları şu şekilde özetlemek mümkündür. İnternet talep değişmelerine hızlı cevap verme, hızlı ürün geliştirme ve hatta ürünün piyasa araştırması yoluyla geliştirme potansiyeline sahiptir. Zaman ve yer faydası sağlar. İnternet üzerinden pazarlama en etkili pazarlama yöntemlerinden birisidir. En fazla izleyici kitlesine ve coğrafi uzaklığa erişimin yanı sıra tüketici eğilimlerini izlemede bu sayede mümkün olmaktadır. Müşteri bağımlılığı yaratma etkisi vardır. İnternet reklamın satışa dönüştüğü ilk sanal pazaryeridir. İnternet kullanıcı miktarı 2000 yılı haziran ayında 359 milyon yani dünya nüfusunun %6'sıdır. 2005 yılı aralık ayında 1018 milyon olarak dünya nüfusunun %16'sını oluştururken 2010 yılı eylül ayına gelindiğinde 1971 milyona ulaşmıştır ve buda dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 29'unu oluşturmaktadır (İnternet Growth Statistics, 2010: <http://www.internetworldstats.com>).

Intranet: İtranet sadece belirli bir kuruluş içindeki bilgisayarları, yerel ağları (LAN) ve geniş alan ağlarını (WAN) birbirine bağlayan, çoğunlukla TCP/IP tabanlı bir ağıdır. Yani, küçük internet olarak adlandırılabilir. İnternet'in daha özel bir halidir. Temel oluşturulma amaçları, kuruluş bünyesinde bilgileri ve bilgi işlem kapasitesini paylaşmaktır. İtranet, şirket içi tele-konferans uygulamalarında ve farklı birimlerdeki kişilerin bir araya gelebildiği iş gruplarının oluşturulmasında da kullanılırlar (İtranet Nedir? (t.y.), <http://www.po.metu.edu.tr>).

İtranet internet devriminin ürünüdür. Bilgisayardan bilgisayara iletişim teknolojisi gelişmesiyle birlikte şirketler, bilgisayar kaynaklarının paylaşımından faydalanmak için yeni yöntemler aramaya başlamışlardır. Başlangıçta, veritabanı ve yazıcı gibi kaynakları kullanmışlardır. Daha sonra şirket içinde WAN (Genel alan ağı) ve LAN (yerel alan ağı) kullanarak e-mail ile iletişim kurmanın daha avantajlı olduğunu anlamaya başlamışlardır. İtranet, şirketler açısından dört alanda kullanılmaktadır (Greenstein ve Vaserhelyi, 2002: 64):

- Bilgi alanı,
- İletişim alanı,

- Dağılım alanı,
- İşlem (faaliyet) alanı.

İş akışlarını ve bilgi kaynaklarını web ortamlarına taşıyan “İntranet Portal” uygulamalarının temelinde şirket içindeki bilginin paylaşımı yatmaktadır. Kurumlar bu yolla bilginin şirket içinde hızlı dağılımını ve doküman yönetimini sağlarken aynı zamanda kullanıcılara, bilgi ve dokümanları kendi istedikleri şekilde portal içinde organize etme ve saklama imkanı tanımaktadır. Intranet Portal’ın kişiselleştirilebilir olması, kullanıcılara portal’ı, en faydalı şekilde kullanarak etkin iş kararları verebilme fırsatı sağlamaktadır (Elibol ve Kesici, t.y.: 315).

2.3. Elektronik Ticarete Ödeme Şekilleri

Sürekli olarak gelişen teknolojiler sayesinde günümüzde insanların alışveriş anlayışları da değişim eğilimi içerisine girmiştir. 1990’lı yıllarda alıcı ve satıcının alışverişi yüz yüze gerçekleştirdiği, ürünlerin müşteriye direk olarak teslim edildiği ve doğrudan ödemenin yapıldığı bir alışveriş anlayışı hakim iken, günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte eski alışveriş geleneklerinin yerlerini farklı yöntemler almaya başlamıştır. Yaşam tarzlarının değişmesiyle birlikte insanlar alışveriş ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla zaman ve paradan tasarruf edebilecekleri e-ticaret olanaklarından faydalanmaktadır. Bu ise e-ticarete yeni ödeme şekillerini beraberinde getirmektedir.

2.3.1. Kredi Kartı ile Ödeme

Kredi kartları ilk olarak 1960 yılında uygulamaya konulmuş ve zamanla gerek teknolojik bakımdan gerekse yaygınlığı açısından büyük ilerlemeler kaydetmiştir. İlk kredi kartları sadece kağıttan ya da kartondan yapılmış kartlar iken zamanla teknolojinin gelişmesiyle plastik kartlar kullanılmaya başlanmıştır. İlk nesil kredi kartlarının üzerinde sadece fotoğraf ve yazı bulunurken daha sonra bu kartlara barkot, optik bilgi gibi ilaveler yapılarak kullanım alanları genişletilmiştir (Erdem ve Efiloğlu, (t.y.): <http://inet-tr.org.tr>).

E-ticarete en çok kullanılan ödeme araçlarından biri olan kredi kartının internet ortamında da geçerli olması, e-ticaret açısından büyük önem taşımaktadır. Kredi kartlarının

varlığına fiziksel olarak gerek duyulmadan kullanılabilmesi sayesinde internet üzerinden alışveriş ve ödeme yapmaya olanak sağlamaktadır. Bunun yanında dünya çapında geçerliliğe sahip olduğu için internet gibi sınırsız bir coğrafi alana sahip olan ortamda avantaj sağlamaktadır.

2.3.2. Elektronik Fon Transferi (EFT) ile Ödeme

Otomatik makineler aracılığıyla fon transferini içeren sistemlerin evrimindeki aşamalardan birisi de elektronik fon transferi (EFT)'dir. Bu sistemde satış noktalarında yapılan ödemelerde, bir kart vasıtasıyla çalışan terminallerin kullanımı yoluyla kullanıcıların kendi banka hesaplarından satıcının banka hesaplarına para aktarılması fikri temel teşkil etmektedir (Elektronik Ticaret (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com>). Buna göre işyeri ile banka arasında bilgisayar bağlantısı kurulmaktadır. İşlemler kağıt ya da belge kullanılmadan gerçekleştirilmektedir. Sistem, satış noktalarında yapılan ödemeyle ilgili satış verilerini bir kasete ya da bilgisayar dosyalarına kaydetmektedir. EFT işlemlerinin en ilginç özelliği, ödemenin geri dönülemez niteliğidir. İkinci özelliği, ödemenin ancak EFT merkezinde işleme alındıktan sonra kesinleşeceği gerçeğidir. Üçüncü özelliği, sistemde ödeme mesajı gönderilerek yalnız alacaklandırma yapılabilmesidir. Dördüncü özelliği de mutabakata dayanan bir sistem olmasıdır (Elektronik Fon Transferi (t.y.), <http://www.igeme.org.tr>).

2.3.3. Elektronik Para (E-Para) ile Ödeme

Elektronik para (E-Para) internet'te kullanılmak üzere geliştirilmiş para birimidir. E-para günlük hayatta kullanılan mağaza çeklerinin internet ortamındaki karşılığı olarak değerlendirilebilir. Bu sistemden yararlanmak isteyen kişilerin ilk olarak e-para hizmeti sunan şirketler tarafından geliştirilen özel yazılımlardan birini bilgisayarlarına yüklemeleri ve o şirketle çalışan bir bankada hesap açtırmaları gereklidir. Bundan sonra e-para ile anlaşmalı mağazaların sitelerinden veya kendisi gibi e-para yazılımını kullanan diğer taraflar ile sanal alışveriş yapabilirler. E-para yazılımı, istenilen miktarda paranın bir banka hesabından çekilerek, internet üzerinden yapılacak harcamalarda kullanılmak üzere elektronik ortamda saklanmasını sağlar. Her e-paranın normal hayatta olduğu gibi bir seri numarası vardır. İnternet üzerinden bir harcama yapıldığında belli seri numaralı e-paralar

alışveriş yapanın bilgisayarından silinerek alışveriş yapılan bilgisayara geçirilir. Bu şekilde, para akışı aynen günlük hayatta olduğu gibi gerçekleştirilir (Ödeme Araçları (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net>).

2.3.4. Elektronik Çek (E-Çek) ile Ödeme

Elektronik çek, e-ticaret yapılırken nakit olarak ödeme yapmak istemeyenler için normal hayatta kullanılan kağıt çeklerin sanal karşılığı olarak tasarlanmıştır. Elektronik çekte de geleneksel kağıt çekler model olarak göz önüne alınmıştır. Bu iki tip çek arasındaki tek fark ise, kağıt çekin aksine elektronik çekte dijital imzanın kullanılıyor olmasıdır. E-çek, e-ticaret yapan sitelerin ödemeleri çek olarak kabul etmelerini ve işleyebilmelerini sağlayan bir ödeme sistemidir (Alptürk, 2005: 79).

E-çek kullanımı uygulamada şu şekilde gerçekleşir: İnternet ortamında düzenlenen çek alacaklının bilgisayarına elektronik ortamda gönderilir. Alacaklı ise çeki kendi bankasına gönderir. Banka çeki inceler ve borçlunun bankasıyla iletişime geçerek borcun alacaklının hesabına aktarılmasını sağlar (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 140).

2.3.5. Elektronik Cüzdan (E-Cüzdan) ile Ödeme

Elektronik cüzdanlar (e-wallet, e-cüzdan), internet üzerinden alışveriş alanında kullanılmak üzere geliştirilmiş yazılımlardır. E-cüzdan yazılımları kullanıcı bilgisayarına yüklendikten sonra gerekli bilgiler bir kereye özgü olarak tanımlanır ve böylece daha sonra internet ortamında gereken her işlem için bu bilgilerin tekrarlanması gerekmez. Kullanıcı e-cüzdanı kendi bilgisayarından kullanabileceği gibi üretici firmanın web sitesi aracılığıyla da işlemlerini gerçekleştirebilir. E-cüzdan yazılımlarını üreten bankalar, finansal işlemlerin doğruluğu için kullanıcıların banka kartları bilgileri ile iletişim halinde çalışmaktadırlar. Visa Card desteği ile kullanılan Visa Card (www.visa.com) ve Bank One (www.bankone.com) kullanıcılarına yönelik olarak geliştirilen Bankone wallet, Capitol One (www.capitolone.com) tarafından geliştirilen MyOneWallet ve MBNA America Bank (www.mbna.com) tarafından geliştirilen MBNAWallet yazılımları dünyadaki e-cüzdan uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir (Erdem ve Efiloğlu, (t.y.): <http://inet-tr.org.tr>).

2.3.6. Diğer Ödeme Araçları

Escrip: Bağış gibi bazı özel düşük miktarlı ödemeler için kurulmuş bir sistemdir.

IPIN: İnternet harcamalarını servis sağlayıcı faturalarına yansıtan bir sistemdir.

PCPay: Smart Card (akıllı kart) bazlı bir sistemdir. (Smart Card: Kart temelli bir ödeme aracı olup, kredi kartlarında bulunan magnetik şeritler yerine özel mikro çipi bulunan plastik bir karttır).

ECharge My Phone: Telefon faturası ile entegre edilmiş bir sistemdir.

First Virtual: Ödemeleri üçüncü bir kuruluşun toplayıp, ilgili taraflara dağıtımını yaptığı bir sistemdir (Ödeme Araçları (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net>).

2.4. Elektronik Ticaretin Türleri

E-ticaretin taraflarını temel olarak üçe ayırmak mümkündür. Bunlar, devlet, işletmeler ve vatandaşlar (tüketiciler)'dir. E-ticaretin türlerini daha ayrıntılı olarak ele alırsak, ticaretin gerçekleşme şekline göre, katılımcılara göre ve mobil ticaret olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

2.4.1. Katılımcılara Göre Elektronik Ticaret

Katılımcılara göre e-ticarette, kullanılan teknolojiler ve uygulamalar benzer olmasına rağmen; işletmeler arasında, müşteri-devlet arasında, müşteri-müşteri arasında, işletme-devlet arasında ve işletme-müşteri arasında olarak beş alt bölüme ayrılabilir.

2.4.1.1. İşletmeler Arasında Elektronik Ticaret - B2B (Business to Business Model)

İşletmeden işletmeye (Business to Business – B2B) ifadesi kurum ve kuruluşlar arasında iş ilişkilerini tanımlayan bir kavramdır (E-ticaret Çeşitleri (t.y.), <http://eskisite.bilgisite.com>).

Birleşmiş Milletler tarafından 2001 yılında yayınlanan rapora göre B2B E-Ticaret, son birkaç yıldır özellikle büyük işletmelerin internet üzerinden ürün satın almak,

ürünlerini satmak ve bilgi değişimini sağlamak için fazla sayıda alıcı, tedarikçi ve ortakların bir araya gelerek online ticaret yaptıkları pazar yeri olarak tanımlanabilir (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı [UNCTAD], 2001: 63).

Avrupa Komisyonu'nun kabul ettiği genel tanıma göre, B2B elektronik pazarlar, işletmeleri alım satım amacıyla bir araya getiren elektronik platformları ifade etmektedir (European Commission, 2006: 7). Diğer bir ifadeyle B2B, bir firmanın kapalı veya açık bir ağ kullanarak tedarikçisinden mal sipariş etmesi, fatura alması ve ödeme yapması esasına dayanmaktadır. B2B e-ticaret Elektronik Veri Değişimi (EVD) yoluyla uzun zamandır gerçekleştirilmektedir (Alptürk, 2005: 98). Aşağıda Tablo 3'te B2B hizmet veren Türk ve yabancı bazı şirketler örnek olarak verilmiştir.

Tablo 3: B2B Hizmet Veren Şirketler

Şirket İsmi	Sattığı Ürün
Kompass (http://www.kompass.com)	En büyük B2B arama motorları arasında yer almaktadır. Siteden tüm ülkeler ve ürünler bazında detaylı aramalar yapılabilmektedir.
TİM Ticaret Noktası (http://www.ttn.com.tr/)	2003 yılında Türkiye İhracatçılar Meclisi ve ihracatçılar birliğince kurulmuş portal en çok ziyaret edilen Türk B2B portalları arasında yer alıyor.
Webtex (http://www.webtex.ag)	Tekstil makinelerinin alım satımının yapıldığı B2B sitesidir.
Eximinter (http://www.eximinter.com/e/)	Tekstil ürünleri üzerine 7 dilde hazırlanmış bir Türk B2B sitesi.
Ömerci (http://www.ormeci.com/indoks.php)	Türkiye'deki örme tekstil sektöründeki firmaların makine alım satımları için kullanabileceği faydalı bir B2B sitesi.

Kaynak: En İyi 50 B2B Firma, 2006: <http://www.neticaret.com/eniyi50-b2b.asp>

2.4.1.2. Müşteri-Devlet Arasında Elektronik Ticaret - C2G (Consumer to Government Model)

Gelişmeye en açık olan e-ticaret türlerinden biridir. Kamu sektörünün online sisteme hangi ölçüde uyum sağlayabileceği ile gelişme seviyesi arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Devlet kurum ve kuruluşları, E-Devlet olarak adlandırılan online sistemlerini

hazırlayıp internete ne kadar çabuk uyum sağlarlar ise vatandaşlar da devletle olan her türlü işlem ve yükümlülüklerini o oranda online olarak elektronik ortamda gerçekleştirebileceklerdir (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 49).

Bu e-ticaret türü ile amaç, tamamıyla kamu yararını göz önünde bulundurarak vatandaşların yaşamlarını kolaylaştırmaktır. Buradaki en önemli nokta ise, vatandaşların devletle ilgili olarak yürüttükleri her türlü işlem ve yükümlülüklerini internet yoluyla sağlanmasıdır. Türkiye’de örnek olarak Nüfus Müdürlüğü’nün hazırlamış olduğu siteden T.C. kimlik no sorgulama ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan siteden ise kayıp şahıslar, pasaport işlemleri, sürücü belgesi işlemleri, ihale ilanları ve trafik sorgulamaları gibi konularda bilgi edinilebilir.

Ayrıca devletler, e-ticaret teknolojilerini, vergi uyumunun sağlanması, ödeme sistemlerinin maliyetini azaltma ve kolaylaştırma amacıyla da kullanmaktadırlar (OECD, 2000: 194). Bu teknoloji, işlemlerin sıra beklemeye gerek kalmaksızın bilgisayarlar aracılığıyla yapılmasını, bürokrasiyi azaltarak işlem maliyetlerinin düşürülmesini, kırtasiye masraflarının azaltılmasını ve işlemlerin daha basit bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır. Kısacası daha az personel ve maliyetle devlet işlemleri gerçekleştirebilecektir.

2.4.1.3. Müşteri-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret - C2C (Consumer to Consumer Model)

E-ticaretin bu modeli, aynı ilgi alanlarına sahip olan müşterileri (tüketicileri) bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. İnternette yer alan ilgili siteler müşterilerin fiziki olarak yüz yüze iletişime girmelerine gerek duymaksızın onları elektronik ortamlarda bir araya getirerek müşteriler arasında işbirliği ve iletişim gibi hizmetleri sağlamaya çalışır. Bu siteler bir araya gelen ve benzer ilgi alanlarına sahip olan müşterilerine ürünleri pazarlar. Benzer ilgi alanlarına sahip müşteriler bu siteler yardımıyla karşılıklı olarak ihtiyaçlarını karşılar. Ayrıca bu sitelerde açık artırma usulüyle gerçekleştirilen satışlar da mevcuttur. Bu açık artırmalarda daha önceden belirlenmiş taban ve tavan fiyatlar vardır. Buna göre bir ürüne belirli bir süre içerisinde en yüksek fiyatı veren müşteri ürünün sahibi olacaktır.

2.4.1.4. İşletme-Devlet Arasında Elektronik Ticaret - B2G (Business to Government Model)

B2G e-ticarete, işletmeler ile kamu kuruluşları arasında elektronik ortamda gerçekleşen işlemler yer almaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 48). İşletmeler, kamusal alandaki işlemlerinde kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve sigorta primleri gibi ödemeleri elektronik ortamda gerçekleştirebilmektedir (Güneş, 2000: <http://idari.cu.edu.tr>).

İşletmeler ile devlet arasında gerçekleşen ticari işlemlere konu olan e-ticaretin bu modelinde, kamu ihalelerinin internette yayınlanması ve işletmelerin internet vasıtasıyla bu ihalelere katılması örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, vergiler, gümrük işlemleri, sosyal güvenlik işlemleri ve kamu ihalelerinin internet üzerinden duyurulması işletme-devlet arasındaki ticaretin örnekleridir.

Singapur birçok bürokratik işlemin internet üzerinden halledilmesi konusunda neredeyse dünyaya öncülük etmektedir. Örneğin; Yeni bir şirketin kurulması gibi fazlasıyla karışık olan işlemler internet üzerinden iki saatte yapılabilmekte, bunun ise kuruculara maliyeti 300 Singapur doları olmaktadır. Oysa önceden bu işlemleri gerçekleştirmek şirket kurmak isteyenlere 1200 ila 35000 Singapur dolarına mal olmakta ve yaklaşık olarak iki gün sürmekteydi (UNCTAD, 2004: 137).

2.4.1.5. İşletme-Müşteri Arasında Elektronik Ticaret - B2C (Business to Consumer Model)

İnternet alanında yaşanan hızlı gelişmeler sonucu ortaya çıkan sanal mağaza uygulamaları ile internette firmaların elektronik ortam aracılığıyla birçok ürünün doğrudan tüketiciye satışının yapılmasıyla gelişen e-ticaret kavramıdır. Bu kategoriye örnek olarak tüm dünyada e-ticaret konusunda en sık gösterilen başarı örneklerinden olan “Amazon.com” örneği verilebilir. Amazon.com internet üzerinde kitap satış işine başladıktan sonra satışları her yıl katlanarak artmış ve artmaya devam etmektedir (Demir, (t.y.): <http://www.legalisplatform.net>). B2C olarak adlandırılan bu modelde işletmeler, elektronik ortamda geniş ürün seçenekleriyle satış yapma imkanına kavuşmuştur. Diğer bir ifadeyle otomobilden cep telefonuna, giyim eşyasından kitaba birçok ürünü müşteriye

ulaştırmaktadır. Bununla birlikte bankacılık ve sigortacılık gibi hizmetler gerçekleştirilmektedir.

Bu model, diğer e-ticaret modellerine göre daha az gelişmiştir. Bunun başlıca nedeni olarak da elektronik ortama ulaşım maliyeti ve güvenilir bir e-ticaret ortamının tam olarak yaratılmaması gösterilebilir (ak, 2002: 40). Ancak günümüzde hemen hemen her eve bilgisayar girmesi ve internet erişim maliyetlerinin azalması ile bireylerin elektronik ortam üzerinden gerçekleştirdikleri alışveriş miktarında artış yaşanmaya başlamıştır. Bireyler ev veya işyerlerinden kolaylıkla istedikleri mal ve hizmetlere ulaşabilmektedir. Ayrıca e-ticaret işletmelere de bazı avantajlar sağlamaktadır. E-ticaretin işletmeler açısından sağladığı en önemli avantaj olarak işyeri maliyetlerindeki azalmalar gösterilebilir.

2.4.2. Gerçekleşme Şekillerine Göre Elektronik Ticaret

Gerçekleşme Şekillerine göre e-ticaret, dolaylı e-ticaret ve dolaysız e-ticaret olmak üzere ikiye ayrılır.

2.4.2.1. Dolaylı Elektronik Ticaret

Fiziksel rn ticaretinde internet, siparişin ve ödemenin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan bir fonksiyon üstlenir. Bu durumda ürünler postayla ya da diğer bir teslimat yoluyla ayrıca teslim edilir. Bu e-ticaret modelinde internet sadece sipariş alanı olarak kabul edilir (Yaltı, 2003: 10). Diğer bir ifadeyle, malların internet üzerinden sipariş edilmesi ile geleneksel yollarla (posta ve kuryeler aracılığıyla) fiziki tesliminin gerçekleşmesi Şeklinde tanımlanabilir.

2.4.2.2. Dolaysız Elektronik Ticaret

Fiziksel olmayan mal ve hizmetlerin elektronik ortamda sunumu söz konusu olduğunda dolaysız e-ticaret söz konusu olmaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 40). Bu tür mal ve hizmetlere dijital mallar ve hizmetler denilmektedir. Dijital mallara örnek olarak, müzik, dergi, gazete, kitap ve benzeri yayınlar, fotoğraflar ve videolar sayılabilir. Çeşitli

danışmanlık (muhasabe, vergi, hukuk) hizmetleri, finansal hizmetler, reklamcılık hizmetleri, eğitim hizmetleri sayısal hale getirilebilen ve internet üzerinden sipariş edilebilen ve satın alınabilen başlıca hizmetlerdir (Yaltı, 2003: 10).

2.4.3. Mobil Ticaret

Hızla gelişen kablosuz iletişim teknolojisi ve internetin sağladığı avantajlar sonucunda mobil ticaret kavramı ortaya çıkmıştır. M-ticaret, mobil telefon veya benzeri araçlar yardımıyla yapılan, mal ve hizmetlerin satın alınması ve ücretlerinin ödenmesi işlemlerine verilen genel bir tanımdır. Dünyayı 24 saat açık küresel bir pazar yerine dönüştüren internetin sahip olduğu kısıtlar mobil iletişim araçlarıyla birlikte hızla ortadan kalkmaktadır. Öncelikle cep telefonu gibi mobil araçlar çok hızlı yayılmaktadır. Mobil araçlar yardımıyla sunulan mobil internet servisleri, kullanıcıların sabit bir bağlantı noktasına ihtiyaç duymasını gerektirmeden, onlara daha kişisel içerikler ve özel servisler sunmaktadır (Sarısakal ve Aydın, 2003: 85).

2.5. Elektronik Ticaretin Vergisel Boyutu

Günümüz ekonomik yapısında yaşanan gelişmeler ile birlikte vergilendirme alanında değişimler yaşanmış ve verginin konusu genişlemeye başlamıştır. Ortaya çıkan yeni kaynakların başında 21. yüzyılın en önemli ekonomik gelişmelerinden birisi olarak kabul edebilecek e-ticaret gelmektedir. Başta OECD olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası kuruluş e-ticaret ve e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir ve bu çalışmalar halen devam etmektedir.

E-ticaret engellerin daha az olduğu bir faaliyet alanı yaratmaktadır. Bu ise hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir sonucudur (İnce, 2000: 141). E-ticaret, internet üzerinde ekonomilerin karşılıklı bağımlılığını artırmaktadır. Ulusal pazarların geleneksel sınırları büyük ölçüde bilgi çağının yükselişine paralel olarak özellikle dijital ürünlerde işlevini kaybetmektedir (Bozkurt, 2000: 67). Uluslararası alanda coğrafi sınır kavramının anlamını yitirmeye başlaması ile kişi ve kuruluşların yatırım kararları değişmiş, sermayenin uluslararası alanda dolaşımı serbestleşmiştir.

Sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımı, vergi matrahının ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesine yatırım ve diğer iş kararlarının da bu matrah farklılıklarını göz önünde bulundurmasına yol açmıştır. Bu sebeple de ülkelerin vergi politikaları ile ticaret arasında yakın bir bağ kurulmaya başlanmıştır. Ülkeler vergi oranlarını düşük tutarak dolaşımda ki sermayeyi kendilerine çekmeye başlamışlar ve bu ise ülkeler arasında serbest olarak dolaşan yerli ve yabancı sermayeyi çekmek amacıyla uygulanan vergi politikaları alanında ülkelerin birbirleriyle rekabet haline girmesine sebep olmuştur.

Giderek artan e-ticaret hacmiyle birlikte, ülkelerin Gelir İdarelerinin e-ticaret alanında yeni düzenlemeler yapmaları gerekmektedir. Gelir İdaresinin görevi gerçek kişi ve kurumlarca, gelir elde edildiği zamanda ve yerde, o işlemi vergisel açıdan tam anlamıyla kavrayabilmektir. Elektronik ortamda yapılan ticari işlemlerde, vergiyi doğuran olayın varlığını ortaya koyabilmek oldukça zor olmaktadır (Elektronik Ticaret Böyle Vergilendirilir (t.y.), <http://www.e-ticaret.gov.tr>). Bu gibi nedenlerle geleneksel ticaretin vergilendirilmesi karşısında yetersiz kalan e-ticaretin vergilendirilmesi, ulusal ve uluslararası boyutta gündem oluşturmaya devam etmektedir (Yaltı, 2003: 24). E-ticaretin gelişiminin ve düzgün bir şekilde vergilendirilmesinin sağlanması için ulusal ve uluslararası alanlarda çalışmalar yapılmaktadır.

2.6. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Temel Sorunlar

Yaşadığımız yüzyılın en büyük ekonomik gelişmelerinden birisi olarak adlandırabileceğimiz e-ticaret, özellikle vergilendirme konusunda tam bir çözüme kavuşturulamadığından bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi uluslararası vergi hukuku açısından elde edilen gelirin vergilendirilmesi konusunda sorunlar yaratmaktadır. Bununla birlikte e-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar da bulunmaktadır. E-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan bu sorunlar vergi denetiminin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesini zora sokan öncelikli sorundur.

E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda karşılaşılan temel sorunlar aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Saraç, 2006: 154):

- Ülkeler arasında gelirin nasıl vergilendirileceği konusunda yaşanan belirsizlikler,
- Web sitesini barındıran sunucu bilgisayarların “web sunucu” ülkeler itibariyle vergilendirme konumunun farklılık arz etmesi,
- Web sitesini konuk eden firmaların yabancı müşterilerinin vergi sorumlusu sayılıp sayılmayacağı,
- Veri iletişim alt yapısının ulusal ve uluslararası rekabete alınması konusundaki belirsizlik,
- Elektronik ortamda elde edilen delillerin tanınması açısından yasalardaki değişikliklere gereksinim duyulması,
- E-ticaret ortamının vergi denetimini güçleştirmesi olasılığı yüksek olduğundan yeni denetim yöntem ve tekniklerine gereksinim duyulmasıdır.

E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi sebebiyle elektronik ortamda gerçekleşen mal ve hizmet satışından elde edilen gelirlerin nasıl vergilendirileceği konusunda hala belirsizlikler yaşanmaktadır. Bununla birlikte sunucu bilgisayarların bulunduğu ülkelerdeki vergi mevzuatı diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. E-ticaret faaliyetlerinde kaynak ülkenin tespitinin güç olması, gerçekleşen işlemlerin hangi ülkenin vergi mevzuatına göre vergilendirileceği konusunda sıkıntılar yaratmaktadır. Web sunucular uzaktan kontrol edilebildiğinden örneğin vergi cenneti olarak adlandırılan ve büyük vergisel avantajlara sahip olan herhangi bir yerde kurulabilir. Bu ise birçok firma ya da kuruluşun vergisel avantajlarından dolayı web sitesi konuk eden firmalar ile çalışmayı tercih etmesine ve elde edilen gelirlerin vergi dışı kalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca e-ticaret faaliyetleri vergi denetimini güçleştirmektedir. Çünkü teknolojik kökenli bir alan olan e-ticaret, sürekli gelişen teknoloji ile birlikte yenilenmekte ve mevcut yasa ile düzenlemelerin uygulanması olanaksız hale gelmektedir.

2.6.1. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Sorunların Çeşitli Vergi Türleri Üzerindeki Etkisi

E-ticaret ile geleneksel ticaret arasında vergilendirme açısından hiçbir fark bulunmamasına rağmen e-ticaretin yapısından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda bazı sorunlar yaşanmaktadır. E-ticaretin yapısından

kaynaklanan farklılıklara ise e-ticarete konu olan dijital ürünler gösterilebilir. Ancak bu sorunların da zaman içerisinde ülkelerin kendi aralarında görüş birliğine varmalarıyla çözüleceği tahmin edilmektedir. E-ticaret günümüzde çeşitli vergiler üzerinde bazı sorunlar yaratmaktadır. Temel vergiler itibarıyla yaşanan sorunlar aşağıdaki gibi ele alınabilir.

2.6.1.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi

E-ticaretin, geleneksel ticaretten farklı olarak coğrafi sınırlara bağlı olmaması nedeniyle e-ticaretten elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde bazı önemli sorunlar ortaya çıkacaktır. Daha açık bir ifadeyle, e-ticaret faaliyetleri sonucunda elde edilen gelirlerde vergileme hakkının hangi ülkeye ait olduğu konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi gerçek ya da tüzel kişilerde mükellefiyetin belirlenmesidir.

Mükellefiyet açısından uluslararası vergi hukuku incelendiğinde, mükellefiyetin belirlenmesinde iki farklı yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bunlarda birincisi kaynak ilkesi, ikincisi ise ikamet ilkesidir. Kaynak ilkesine göre, gelirin hangi ülkenin coğrafi sınırları içerisinde elde edildiği önemlidir. Buna göre, ülkelerin kendi ulusal sınırları içerisinde elde edilen gelirleri vergileme hakkına sahip oldukları kabul edilmektedir. İkamet ilkesinde ise, kişilerin yerleşik oldukları yer önemlidir. Bunun yanında gerek kaynak ilkesi gerekse ikamet ilkesi gereği bir faaliyetin vergilendirilmesi için bu faaliyetin bir iş yeri aracılığıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tam ve dar mükellefiyet ayrımı bu iki yaklaşım esas alınarak ortaya çıkmıştır (Çak, 2002: 88).

Teknolojinin sağladığı avantajlarla hızla gelişen e-ticaret ile birlikte bazı durumlarda kişilerin yerleşik oldukları yerin belirlenmesi güçleşecektir (Cangir, 1998a: 37). Gerçek kişilerde mükellefiyet ikamet ilkesine göre belirlenmektedir. İnternet aracılığıyla farklı alanlarda danışmanlık, muhasebe, tıp, mimarlık, mühendislik gibi hizmetler sunulmaktadır. Teknolojinin sağladığı imkanlar sayesinde başka bir ülkede belli bir süre kalmadan da o ülkede hizmet yapmak veya başka faaliyetlerde bulunmak mümkündür. Bu sebeple gerçek kişilerde ikamet kriterine bağlı olarak belirlenen mükellefiyet uygulamaları eski önemini kaybetmiştir (Alptürk, 2005: 31).

E-ticaret, kurumlara tam mükellef olacakları ülkeyi seçme hakkını tanımaktadır. Çünkü e-ticaret sayesinde kurumlar, üretim faaliyetlerini başka bir ülkede gerçekleştirirken, yönetim faaliyetlerini de başka bir ülkede gerçekleştirme şansını yakalamışlardır. Bu durum kurumların yerleşik olarak sayılmasında uygulanan ilkelerinin önemini yitirmesine yol açmıştır. Bunun dışında uluslararası faaliyetlerde bulunan firmaların satış işlemlerini gerçekleştirdikleri ülkede vergi mükellefi olabilmeleri için ihtiyaç duyulan, o ülkede fiziksel varlığa sahip sabit konumlu bir işyerinin bulunması koşulu da özellikle yazılım, kitap, CD gibi ürünlerin dijital ortamlara aktarılarak şirket bilgisayarından müşterinin bilgisayarına yönlendirilerek satışı yapılabildiği için artık gerekmemektedir (Çak, 2002: 90).

2.6.1.2. Harcama Vergileri

Yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak e-ticaretin gelişmesi, harcamalar üzerinden alınan vergilerde de gelir vergilerinde olduğu gibi bir takım sorunlara sebep olmuştur. Bu alanda yaşanan en önemli sorun vergileme sırasında mal ve hizmetlerin teslimiyle ilgilidir (Kayıhan ve Yıldız, 20004: 164). E-ticarette mal teslimi geleneksel yollarla gerçekleştirilebildiği gibi sayısal yolla da gerçekleşmektedir. Örneğin; almak istediğiniz bir cep telefonunu internet üzerinden firmaların sanal marketlerinden beğenerek siparişinizi verdikten sonra ürün verdiğiniz adrese teslim edilmekte ve alışveriş işlemi tamamlanmaktadır. Buna karşılık örneğin bir virüs programını internet üzerinden almışsanız bu program kredi kartı ile ödemeyi gerçekleştirdikten sonra doğrudan bilgisayarınıza inmektedir. İşte bu noktada dikkat edilmesi gereken husus verilen iki örnekte de benzer şekilde bir alışveriş işleminin gerçekleştiğidir. Tek fark ise ilk örnekteki işlemde ürün müşteriye geleneksel yollarla teslim edilirken, diğesinde ürün tesliminin sayısal olarak gerçekleşmesidir. Burada yaşanan sorun ise sayısal olarak gerçekleşen işlemin tespit edilip vergilendirilmesinde ortaya çıkmaktadır.

2.6.1.2.1. Katma Değer Vergisi

Uygulamada, bir işlemin nerede vergilendirileceği, işlemi yapan kişinin bulunduğu yer ve hizmetin yapıldığı yer esas alınarak belirlenir. Ancak tamamen geleneksel mal teslim ve hizmet ifasına göre konulan Katma Değer Vergisi (KDV) ilkeleri her zaman

elektronik mal ve hizmet ticaretini kapsayacak nitelikte olmamaktadır. KDV uygulamalarında e-ticaret faaliyetleri ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar genellikle yapılan işleme taraf olanların kişiliği ve işin niteliği ile ilgili olmaktadır. Bu durum Türkiye sınırları içerisinde gerçekleştirilen işlemlerde hukuki açıdan bir sorun yaratmamasına karşılık uluslararası mal teslim ve hizmet ifalarında sorunlar yaratmaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 164). E-ticaret faaliyetlerinin birçoğu fiziki malların teslimi ile sonuçlanır. KDV Kanununa göre, ürünler teslim edildiği yerde tarh ve tahakkuk ettirilir. Bu açıdan bakıldığında fiziki malların tesliminde KDV sorunu bulunmamaktadır.

Ancak dijital mal ve hizmetlerin ticaretinde bazı hukuki ve uygulamaya yönelik sorunlar yaşanmaktadır. Dijital ürünlerin vergilendirilmesinde yaşanan güçlük, bu ürünlerin niteliği üzerinde tam bir fikir birliği olmamasından kaynaklanmaktadır (Cangir, 1998c: 83). Söz konusu mal ve hizmet ticaretinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sırasında mevcut işlemler üzerinden KDV tahsil edilmesi teknik açıdan zorluklara sebebiyet vermektedir. İşlemlerin nerede yapıldığı, işlemin türü, işleme taraf olanların mükellefiyet durumları gibi konularda açıklık olmadığından gerçekleşen işlemlere KDV uygulamak olanaksızdır (Alptürk, 2005: 328).

Hizmetlerin ifası açısından bakıldığında başlıca sorun e-ticaret aracılığıyla firmalar arası hizmet ifaları üzerinden hesaplanan KDV'nin tarh ve tahsilidir. Bunun yanında firmalardan tüketicilere yapılan hizmet ifaları üzerinden de KDV'nin nasıl tarh ve tahakkuk ettirilebileceği konusunda sorunlar bulunmaktadır. Ottawa Konferansı'nda kabul edildiği üzere, tüketim vergileri, ancak tüketimin yapıldığı yerdeki hizmetler üzerinden alınabilir. E-ticaret üzerinden yapılan işlemlerin büyük bir çoğunluğu firmalar arasında gerçekleşmektedir. "Reverse Charge" işlemleri olarak bilinen yabancı firmalar arası işlemlerde KDV müşteriye yansıtılmaktadır. Fiziki malların tesliminin tersine dijital ürünlerin tesliminde gümrükten geçmek söz konusu olmadığı gibi işlemin gözle görülür bir belirtisi de bulunmamaktadır (Demir, (t.y.): <http://www.legalisplatform.net>).

2.6.1.2.2. Damga Vergisi

Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerde genellikle kağıt kullanılmamakta ve sözleşmeler elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Damga vergisi açısından

bakıldığında, elektronik ortamda gerçekleştirilen sözleşmelerin hukuki açıdan geçerli sayılması durumunda ortada düzenlenen bir kağıt olmayacağından damga vergisi kapsamına giren bir işlem olarak nitelendirilmeyecektir (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 164).

E-ticarete damga verisi açısından yaşanan en büyük sorun, vergileme hakkı ile ilgilidir. Damga Vergisi Kanunu (DVK)'nun 1. maddesi göz önüne alındığında Türkiye'de düzenlenen kağıtlar ile Türkiye dışında düzenlenmekle birlikte işleme konulan kağıtların damga vergisine tabi olduğu anlaşılmaktadır. E-ticaretin yaygınlaşması ile beraber, ülkelerarası yapılan ticari ve mesleki faaliyetlerin artacağı dikkate alındığında ulusal vergileme açısından sorun yaratmayacaktır; ancak bir işlemin bir defadan fazla vergilendirilmesi veya hiç vergilendirilmemesi söz konusu olacaktır (Günaydın, 2000b: 73-74).

2.6.1.2.3. Gümrük Vergisi

Gümrük vergisi açısından e-ticaret ele alındığında karşımıza çıkan ilk önemli konu fiziksel ve dijital mallar arasındaki farklılıktır. OECD'nin 1997 yılında Finlandiya'da gerçekleştirdiği toplantısında alınan kararlara göre; mal ve hizmetlerin elektronik olarak teslimi serbest bölgelerde gerçekleşiyor gibi düşünülmelidir. Ama geleneksel yöntemlerle teslim edilebilen fiziki mallar, elektronik ortamda sipariş edildiğinde genel olarak uygulanan vergilere tabi tutulmalıdır. Örnek olarak, bilgisayar yazılımları için gümrük vergisi, bilgisayar disk veya bant değeri üzerine yansıtılmaktadır. Yapılan bu elektronik işlemde gümrük vergileri uygulanmamaktadır. Bununla birlikte, geleneksel yöntemler ile teslim edilen mallar için elektronik ortamda sipariş verildiğinde, mallar telefon veya posta yoluyla sipariş edilmiş gibi genel olarak uygulanan vergilere tabi tutulmalıdır (OECD, 1997: <http://www.oecd.org>).

2.6.1.2.4. Banka ve Sigorta Muamele Vergisi

Gelişen teknoloji ile birlikte günümüzde internet üzerinden hemen hemen tüm bankacılık hizmetleri gerçekleştirilmektedir. İnternet bankacılığı, genel olarak zaman ve maliyetten tasarruf etmek ve bankacılık işlemlerini hızlandırmak amacıyla finansal

hizmetlerin elektronik ortama taşınmasıyla geliştirilmiştir (Demir, (t.y.): <http://www.legalisplatform.net>).

Elektronik ortamın bankacılık sektöründe yoğun olarak kullanıldığı günümüzde, kıyı bankacılığının yaygınlaşması ile bu tür işlemlerin anılan bankalara yönelebileceği tahmin edilmektedir. Bu tür bankacılık faaliyetleri daha çok vergi cenneti olarak adlandırılan yerlerden yürütülmektedir. İletişim teknolojisinin sunduğu kolaylıklar ile bu tür hizmet veren bankalarda hesap açmak ve diğer hizmetlerden yararlanmak son derece kolay hale gelmektedir. Bu durumda, kişilerin kendi ülkelerindeki banka şubeleri ile çalışmak yerine vergisel avantajları olan kıyı bankacılığı yapan bankaları tercih etmeleri için elverişli bir ortam doğmaktadır. Bu da, gelir ve kurumlar vergilerinde olduğu kadar Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) yönünden yeni sorunların doğmasına ve vergi kaybına neden olacaktır (Yıldız, 2002: 150).

2.6.2. Elektronik Ticaretin Uluslararası Vergi Hukuku Üzerindeki Etkisi

Devletlerin vergiler konusunda yaptıkları düzenlemeler genellikle coğrafi sınırları aşmamaktadır (Demir, (t.y.): <http://www.legalisplatform.net>). E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi, ülkeleri vergilendirme yetkisi alanında yeni düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Uluslararası vergi hukuku açısından e-ticarete konu olan mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde en büyük güçlük, elde edilen gelirin nasıl ve nerede vergilendirileceği konusunda yaşanmaktadır. Bu sorunların çözümü için ülkeler kaynak ilkesi, ikamet ilkesi, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi ve işyeri kavramı gibi konulara bir takım düzenlemeler getirmiştir. Bu başlık altında e- ticaretin vergilendirilmesinde uluslararası vergi hukuku açısından yaşanan güçlükler kısaca açıklanacaktır.

2.6.2.1. Kaynak İlkesi Açısından

Gelirin kaynağı ilkesi, gelirin doğduğu ya da kazanıldığı yere göre vergilendirilmesi esasına dayanmaktadır. Kısacası hedef alınan kişi değil, gelirdir (Öz, 2004: 94-95). Genel olarak bakıldığında, gelirin kaynağını oluşturan ülkelerin sadece kendi ülke sınırları içerisinde elde edilen gelirleri vergilendirmeye yetkili oldukları kabul edilmektedir. Günümüzde ülkeler, tam mükellef kapsamında olan kendi mukimlerinin

gelirleri ile kimin tarafından yapılmasına bakılmaksızın sınırları içerisinde gerçekleşen işlemlerden doğan faaliyetleri vergilendirmektedir. Bu noktada ortaya çıkan sorun elde edilen gelirin hem ikamet hem de kaynak ülkesi tarafından çifte vergilendirilmesidir (Güneş, (t.y.):inet-tr.org.tr).

2.6.2.2. İkamet Ülkesi Açısından

İkamet ilkesi, bir kişinin dünya çapında elde ettiği gelirlerinin, ikamet ettiği ülkede toplanarak vergilendirilmesini ifade etmektedir. Bu ilkede, yükümlülüğün kapsamı hem yurt içi hem de yurt dışında elde edilen gelirleri kapsamaktadır. Bu ilke, kamu harcamalarının kamu hizmetlerinden faydalananlar tarafından finanse edilmesi gereğinden hareketle uygulanan bir ilkedir (Wu, 1999: 9).

İkamet ilkesine göre; gerçek bir kişinin Türkiye’de yerleşik sayılması için bir takvim yılı içerisinde altı aydan fazla kalması gerekmektedir (Öz, 2004: 93). Bu kurala e-ticaret açısından bakıldığında altı ay kriterinin geçerliliğini yitirdiği görülmektedir. Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte kişiler buldukları coğrafi konumu terk etmelerine gerek kalmaksızın diğer ülkelerde ticari faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bu durumda ise, e-ticaret alanında ikamet ülkesine göre vergilendirme ilkesi anlamını yitirmektedir.

2.6.2.3. Çifte Vergilendirme Açısından

Çifte vergilendirme, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı vergi konusu üzerinden birden fazla vergi alınmasını ifade etmektedir. Çifte vergilendirme sorunu genel olarak devletlerarasında yapılan iki taraflı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile OECD Uzlaşma Modeli esas alınarak çözüme bağlanmaktadır. Bu anlaşmalar sayesinde anlaşmaya taraf olan devletlerin karşılıklı olarak vergilendirme yetkileri sınırlandırılmakta ve taraf olan ülkelerin çıkarları karşılıklı olarak dengelenmektedir (Saraç, 2006: 88).

E-ticaret ile birlikte sınır ötesi işlemlerin kolaylaşması devletlerin vergilendirme yetkileri alanında sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Devletlerin tek taraflı olarak yaptıkları düzenlemeler çifte vergilendirmenin önlenmesi açısından yeterli olmamaktadır.

Devletler karşılıklı olarak anlaşmalar yaparak bu sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu konuda düzenleme yapılmadığı takdirde e-ticaretin bundan çok etkileneceği tahmin edilmektedir.

OECD tarafından hazırlanan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına göre esas olarak ikamet ilkesi kabul edilmiştir. Bu ilke, kaynak ülkenin vergilendirme yetkisini sınırlandırmak suretiyle ikamet ülkesine vergilendirme konusunda geniş yetkiler vermektedir. Anlaşmalarla, gelirler üzerinden alınacak vergiler konusunda kaynak ülkenin vergilendirme yetkisi ancak belirli oranlarla sınırlı olarak kabul edilmektedir (Güneş, (t.y.):inet-tr.org.tr).

Vergi anlaşmaları yoluyla çifte vergilendirmeyi önlemek için devletlerin kullanabileceği “istisna yöntemi” ve “kredi yöntemi” olmak üzere iki yöntem vardır. İstisna yöntemi de kendi içerisinde tek taraflı önleme yöntemi ve iki taraflı önleme yöntemi olmak üzere ikiye ayrılır. Tek taraflı önleme yönteminde bir kişinin ikamet ülkesi dışındaki başka ülkelerde yapmış olduğu yatırımlardan elde ettiği geliri ikamet ettiği ülke tarafından istisnaya tabi tutulmaktadır. İki taraflı önleme yöntemi kullanıldığında ise anlaşma yapan ülkelere birisi bazı gelir unsurlarını vergilendirme hakkından vazgeçmektedir (Kalaycıoğlu, (t.y.): <http://www.muhasabetr.com>).

Kredi yöntemi de kendi içerisinde tek taraflı ödeme yöntemi ve çift taraflı ödeme yöntemi olarak ikiye ayrılmaktadır. Tek taraflı ödeme yönteminde bir kişinin ikamet ettiği ülke bazı kanuni sınırlar çerçevesinde kişinin elde ettiği gelirden doğan vergiyi sanki kendisi almış gibi yabancı ülkede ödenen verginin mahsubuna imkan vermektedir. Dış ülkelerde ödenen vergiler matrahtan gider olarak indirilebilmektedir. Dış ülkedeki vergi oranının yurt içindeki vergiden daha yüksek olması durumunda kişi kendi ülkesine vergi ödemez. Bunun tersi durumunda yani dış ülkedeki vergi oranının düşük olması durumunda, iç verginin dış vergiyi aşan kısmı kişinin ikamet ülkesine ödenecektir. Çift taraflı ödeme yöntemi ise anlaşma yapan ülkelere her biri kendi vergisini uygulamakta; ancak ikamet ülkesi yabancı ülkede ödenmiş olan vergiyi, kendi ülkesinde ödenecek olan vergiden indirmeyi kabul etmektedir (Kalaycıoğlu, (t.y.): <http://www.muhasabetr.com>).

2.6.2.4. İşyeri Açısından

Türkiye'nin de taraf olduğu pek çok vergi anlaşmasına göre işyeri, “bir kişinin faaliyetlerini tamamen veya kısmen yürüttüğü sabit bir yer” olarak tanımlanmıştır (Güneş, (t.y.): inet-tr.org.tr). İşyeri kavramı uluslararası vergilendirme açısından önemli bir yere sahiptir. İşyerinin en önemli göstergelerinden birisi sözleşmelerdir. Sadece sergi salonları ve depolar genellikle işyeri olarak sayılmaz (Baron, 2000: 3).

OECD 2010 yılında yayınladığı model vergi anlaşmasına göre işyeri; bir işletmenin faaliyetlerinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü sabit bir yer olarak tanımlanmaktadır. OECD'ye göre işyeri özellikle aşağıdaki koşulları kapsar (OECD, 2010: 24):

- Yönetim yeri,
- Şube,
- İşyeri (ofis),
- İmalathane (fabrika),
- Satış yeri (mağaza, dükkan vb.),
- Maden ocağı, petrol veya doğal gaz, taş ocağı veya doğal kaynaklarının çıkarıldığı diğer yerler.

E-ticaret açısından bakıldığında işyeri kavramının yeniden sorgulanması gerekmektedir. Çünkü uluslararası vergi anlaşmaları, vergilendirmede işyeri kavramını dikkate almaktadır. Bu yüzden elektronik ortamda yapılan alışverişin vergilendirilebilmesi için mutlaka bir işyeriyle bağlantının kurulması gerekmektedir. Ancak bu işyerinin mutlaka fiziksel özelliklere sahip olması gerekmez. Mesela bir web sayfası da işyeri olarak kabul edilebilir (Güngör, 2002: 134). Bu sebeple web sayfaları ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesi bakımından işyeri olarak kabul edilse bile sabitlik şartı sağlanmadığı için elektronik ortamda işyerinin varlığından söz edilmesi mevcut düzenlemelere göre mümkün görülmemektedir (Cangir, 1998b: 46).

2.6.3. Elektronik Ticaretin Niteliğinden Kaynaklanan Sorunlar

E-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunlar arasında; bilgi kaynağının aşınması ve vergi denetiminde ortaya çıkan sorunlar, elektronik para uygulamalarından doğabilecek sorunlar, çok uluslu şirketlerin bağlı şirketlerle gerçekleştirdiği işlemlerden doğan sorunlar, türev ürünlerin çeşitlenmesi sonucu ortaya çıkan sorunlar ve Off-Shore bankacılığın ve vergi cennetlerinin yarattığı sorunlar gösterebilir.

2.6.3.1. Bilgi Kaynağının Aşınması ve Vergi Denetiminde Ortaya Çıkan Sorunlar

E-ticaretin niteliğinden kaynaklanan sorunların başında bilgi kaynaklarının aşınması ve vergi denetiminde ortaya çıkan sorunlar gelir. Vergi idaresi mükelleflerin işlemleri hakkında bilgi toplamak amacıyla bazı araçlara başvurabilir. Toptancılar, bayiler, perakendeciler ve bankalar vergi idaresinin sıklıkla mükellef hakkında bilgi almak amacıyla başvurduğu araçlardır. Buna karşılık e-ticaret işlemlerinde araçlar kullanılmadığından mükellef beyanlarının doğruluğunun tespitinde önemli bir rol üstlenen bu bilgi kaynakları ortadan kalkmaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 153).

E-ticaret vergi denetimini güçleştiren özellikler taşımaktadır. Buna göre, internet üzerinden gerçekleşen işlemlerde, işlemler ve işlemleri gerçekleştiren kişiler hakkında kesin bilgi elde etmek oldukça güçtür. Çünkü internet ortamında bir kişi kendisi ile hiçbir alakası bulunmayan bir ülkeyi adres olarak gösterebilir veya başka bir firmaya ait unvan ve markaları kendisininmiş gibi gösterebilir. Bu durumda web sayfasında kullanılan bilgilerin doğru olup olmadığının belirlenmesi imkansızlaşmaktadır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen işlemlerde işlemin yapıldığı yerin tespiti de zordur. Web sayfası sahibi adres bilgilerini başka bir ülkedeymiş gibi göstererek muhatap olduğu kişileri kolaylıkla aldatabilir (Alptürk, 2005: 388).

2.6.3.2. Elektronik Para Uygulamalarından Doğabilecek Sorunlar

E-para, elektronik bir cihazda veya uzak bir sunucuda depolanan nakit para ile eşdeğer özelliklere sahip olan dijital bir değerdir. En yaygın e-para çeşidi, küçük ödemeleri

yapmak amacıyla kullanılan kredi kartları ve akıllı kartlardır (E-money (t.y.), <http://ec.europa.eu/>). Diğer bir ifadeyle, e-para, elektronik olarak saklanan ve ödeme işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla kullanılan parasal değerdir. Kısacası e-para nakit paranın alternatifidir (EMoney-Mobile Money (t.y.), <http://psdblog.worldbank.org>).

Gelişmiş 10 ülkenin (G10) (International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu-IMF)'un yetersiz kalması durumunda birbirlerine ve özel durumlarda üçüncü devletlere kredi verilmesi için anlaşma yapmış 11 sanayileşmiş ülkeler topluluğu) e-para hakkında hazırlamış olduğu raporlarda belirttikleri ve birçok ekonomistin birleştikleri en önemli tehlike, e-para kullanımının vergi kaçırmayı kolaylaştırabileceğidir. E-para ile vergi kaçırma tehlikesini doğuran unsur ise ödemelerin yüz yüze olmadan yapılabilmesidir (Bozkurt, 2000: 301).

Elektronik kartlardaki çiplerin bireylerin elinde bulunan tüm parayı içermesi, bunların ödeme yapmada ve hesapların dengelenmesinde kullanılması vergi otoritelerini zor durumda bırakacaktır. Bu gibi elektronik ödemeler kayıt altına alınabilen ya da kayıt altına alınamayan işlemler aracılığıyla yapılmaktadır. Ödemelerin kayıt altına alınabildiği durumda elektronik kartı çıkaran kurum kayıtlarını bir merkezde tutmak suretiyle denetim işlevini gerçekleştirilebilir. Ancak kayıt altına alınamayan işlemler için karta para yüklendikten sonra hiçbir takip yapılamamaktadır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 154-155).

Sonuç olarak ödemelerin e-para kullanımı yoluyla yapılması vergi idaresi açısından mükellef ve işlemin tespiti güçleştirmekte ve mükelleflerin vergi kaçırmalarına sebebiyet vermektedir.

2.6.3.3. Çok Uluslu Şirketlerin Bağlı Şirketler ile Gerçekleştirdikleri İşlemlerden Doğan Sorunlar

Küreselleşmenin vergilendirme alanına getirdiği sorunlardan birisi şirket içi ticari faaliyetlerde gerçekleştirilen transfer fiyatlandırmasıdır. Genel olarak transfer fiyatlandırması, aynı ticari organizasyon içinde yer alan bir işletmenin farklı departmanları, bölümleri, şubeleri, bağlı ortaklıkları ile diğer benzeri ortaklıkları arasında mal ve hizmet satışında veya benzeri diğer ticari işlemlerde uyguladıkları fiyatlandırma. Çok uluslu

şirketlerin transfer fiyatlandırmasına yönelmesinin en önemli nedeni önemli bir maliyet unsuru olan vergi yükünü azaltmaktır (Saraç, 2006: 99). Transfer fiyatlandırması uygun şekilde kullanıldığında şirketin kar ve zarar oranlarının daha verimli bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir. Genellikle, transfer fiyatlandırması aile şirketleri arasındaki mal ve hizmet alışverişleri açısından nispeten daha basit bir yöntem olarak değerlendirilir (What is Transfer Pricing? (t.y.), <http://www.wisegeek.com>).

E-ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte zor olan fiyatlandırma problemleri ortadan kalkmış ve sınır ötesi işlemleri belirlemek, izlemek ve ölçmek vergi idareleri için zor bir hal almıştır. E-ticaret, transfer fiyatlandırmasının daha hızlı ve kolay uygulanmasına olanak sağlamakta ve uluslararası şirketlere büyük vergisel avantajlar sunmaktadır. Bu durum ise vergi idareleri için bu işlemlerin tam olarak kavranmasını zorlaştırmaktadır (Kayhan ve Yıldız, 2004: 156).

2.6.3.4. Türev Ürünlerin Çeşitlenmesi Sonucu Ortaya Çıkan Sorunlar

Türev ürünleri genel olarak iki başlık altında toplayabiliriz. Birincisi, forward ve swap işlemlerini kapsayan ve tezgah üstü işlemler olarak adlandırılan, düzenli piyasaları bulunmayan, diğer bir ifadeyle düzenli bir borsada işlem görmeyen finansal ürünlerdir. İkincisi ise futures ve opsiyon işlemlerini kapsayan, düzenli piyasaları bulunan ve borsada işlem gören finansal ürünlerdir (Heper ve Ekinci, 2004: <http://www.yaklasim.com>).

Türev ürünlerin e-ticaret üzerindeki etkilerine geçmeden önce kısaca bu araçları tanımlamakta fayda vardır. İlk olarak, forward sözleşmeler; iki grup arasında belirlenen gelecek bir tarihte, belirlenen bir fiyattan bir mal, para ya da menkul kıymet alım-satım anlaşması olarak tanımlanabilir (Akel, 2006: 26). İkinci olarak, swap sözleşmeler; işleme taraf olanların karşılıklı olarak ödemelerini takas ettikleri bir finansal sözleşmedir. Söz konusu ödemeler ise faiz ve döviz ödemeleri şeklinde olabilmektedir. Üçüncü olarak, futures sözleşmeler; belli nitelikteki ve miktardaki bir malın veya finansal varlığın (döviz dahil) sözleşme tarihinde belirlenmiş bir fiyattan gelecekte belirli bir tarihte teslimini, yani alım satımını hükme bağlayan standartlaştırılmış bir anlaşmadır (Türev Ürünler ve Risk Yönetimi (t.y.), <http://notoku.com>). Dördüncü olarak, opsiyon; elinde bulunduran kişiye bir malın önceden belirlenen koşullarla alma ve satma hakkını veren yasal olarak bağlayıcı

olan bir sözleşmedir. Bu hakkı elinde bulunduran kişi, bu hakkını kullanmak zorunda değildir (Akel, 2006: 27-28).

Türev ürünlerin çeşitliliğinin artması, gelirin vergilendirilmesinde yeni finansal ürünlerinde dikkate alınmasını gerektirmektedir (Avcı, 2009: <http://www.muhasabetr.com>). Bu yeni enstrüman ve fonların faaliyetleri ve vergilendirilmeleri konusunda bu güne kadar yapılan düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, bu fonların faaliyetleri vergi kaçırma için uygun zemin hazırlamaktadır. Diğer taraftan elektronik ortamda gerçekleştirilen nakdi sermaye yatırımları da problem oluşturmaktadır. Çünkü bu ortamda gerçekleştirilen işlemlerde, işlemi gerçekleştirenlerin kimlik bilgileri, yapılan işlemlerin mahiyetleri ve elde ettikleri gelirin kavranması kolay değildir. Çoğu zaman, bu kişilerin ikamet ettikleri ülke ile geliri elde ettikleri ülke ve off-shore merkezi birbirinden farklı olmakta ve bundan dolayı da gelirin elde edildiği ülke yetkili otoritesi bilgi vermediği takdirde bu gelirin vergilendirilmesi çok güç hale gelmektedir (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 157-159).

2.6.3.5. Off-Shore Bankacılığı (Kıyı Bankacılığı) ve Vergi Cennetlerinin Yarattığı Sorunlar

Off-shore Bankacılığı, ülke dışından sağlanan fonların ülke dışında veya ülke içinde kullanılması, uluslararası devletsiz paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetler yürüten, genellikle serbest bölgelerde kurulan merkezlerde faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin dışında tutularak, getirilen mali hukuksal avantajlar sayesinde cazip çalışma koşullarının sağlandığı bankacılık türüdür (Demir, 2002: 41). Kısacası off-shore bankacılık yurt dışında toplanan fonların yine yurt dışında kullanılmasını amaçlayan uluslararası bir bankacılık türünü ifade etmektedir (Balcı, 2004: 117).

Off-shore banka, mevduat sahibinin (mudinin) yerleşik olarak kabul edildiği ülke dışındaki başka bir ülkede bulunan ve genellikle düşük vergileme hakkı veya vergi cenneti gibi finansal ve yasal avantajlar sağlayan bankalardır. Off-shore bankacılığın sağladığı avantajlar şunlardır (Offshore Banking (t.y.), <http://www.offshorecash.net/>):

- Gizlilik,
- Daha az kısıtlayıcı yasal düzenlemeler,
- Düşük ya da hiç vergilendirilmeme,
- Mevduata erişim kolaylığı,
- Yerel politik ve finansal istikrarsızlıklara karşı koruma sağlamasıdır.

Vergi cennetleri ise, vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını sağlayan ve gizli şartlar altında işlemlerin yapılabilmesine olanak sağlayan yasal bir yapı şeklinde tanımlanabilir (Saraç, 2006: 198). Vergileme açısından bir cennet özelliği taşıdığı için bu küçük ülkelere "vergi cenneti" denmektedir. Bu ülkelerde vergileme söz konusu olmadığı ya da çok düşük düzeylerde olduğu için, doğal olarak diğer ülkelerle çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması yapmalarına da gerek bulunmamaktadır (Coşkun, 1997: 41).

Elektronik ortamların off-shore faaliyetlerine sürat kazandırması ve bu faaliyetlerin de genellikle vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelere yürütülmesi, vergi idarelerinin mükellefler hakkında bilgi toplama ve denetim yapabilme imkanlarının ortadan kaldırdığı gibi, bankalar arasında rekabet eşitsizliğine de neden olmaktadır (Çak, 2002: 107).

2.6.4. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Teknik ve Yasal Sorunlar

2.6.4.1. Teknik Sorunlar

E-ticaret birçok açıdan vergi denetimini güçleştirecek özellikler taşımaktadır. Bunun sonucunda ise e-ticaret vergi kaçırma ve vergiden kaçınmaya elverişli bir ortam oluşturmaktadır (Güneş, (t.y.): inet-tr.org.tr). Mükellefin tespitinde yaşanan güçlükler, defter ve belge düzeni konusunda yaşanan güçlükler ve vergi matrahının belirlenmesinde yaşanan güçlükleri e-ticarette vergi denetiminde yaşanan teknik sorunlar arasında gösterebiliriz.

2.6.4.1.1. Mükellefin Tespiti Açısından

Gelişen teknoloji ile birlikte artık mükellefler yerlerini değiştirmeden de başka ülkelerin ekonomik faaliyetlere katılma imkanı bulmaktadır. Bu durumda e-ticaret yapan bir gerçek kişinin yerleşik olduğu yerin belirlenmesi güçleşeceğinden, tam mükellef mi yoksa dar mükellef mi sayılacağı sorun yaratmaktadır. Elektronik ortam, firmalar ve bireyler için faaliyetlerini gerçek olmayan kimlikler altında yürütebilme olanağı da sağladığından mükelleflerin gerçek kimliklerinin tespiti güçleşmektedir (Yıldız, 2002: 147).

2.6.4.1.2. Defter ve Belge Düzeni Açısından

Vergi sistemimiz beyan esasına dayanmaktadır. Beyan esasının dayanağı ise kural olarak yasal defter ve belgelerdir. Mükellefler, matrahın saptanmasında ve beyanında gelir ve giderlerini belgelere dayandıracaklardır. Bu belgeler vergi denetimi açısından büyük önem taşıdığı gibi mükellefler açısından da gerçekleştirdikleri işlemlerini ispat etmeleri için delil özelliği taşımaktadır (Türkiye’de Elektronik Ticaretin..., (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com>).

E-ticaret ortamında defter ve belge düzeni konusundaki sorunların aşılması halinde defter ve belge düzeni konusundaki sorunlar aşılmış olacaktır. E-ticarette defter ve belge düzeni konusunda karşılaşılabilecek sorunlar şunlardır (Güneş, (t.y.): inet-tr.org.tr):

- Sistemde kullanılan belgelerin kontrol edilerek kayıt dışının önüne geçilmesi,
- Alıcı ve satıcının yüz yüze gelmediği bu ortamda kişilerin kimlikleri konusundaki bilgilerin doğruluğunun garanti edilmesi, böylece sahte ve içerik itibarıyla yanıltıcı belge düzenlenmesinin önlenmesidir.

2.6.4.1.3. Vergi Matrahının Belirlenmesi Açısından

Gelirin vergilendirilmesinde matrah, gelirin safi tutarıdır. Vergi matrahının belirlenmesi gayrisafi kazancın ve giderlerin belirlenmesini de içermektedir. E-ticaret faaliyetlerinde matrahın belirlenmesi sırasında özellikle kaynak ilkesi konusunda

problemler yaşanmaktadır. Anlaşma hukuku açısından kaynak ülkesi işyerine atfedilebilen ticari kazancı vergileyebilmektedir (Cangir, 1998b: 48-49). Anlaşma hukuku, merkez ile şube veya şubeler arasındaki işlemlerden elde edilen kazancın bölüşümünde emsal bedel esasını öngörmektedir. Bu uygulamanın başarısı ise uygun bir emsal firma bulunmasına bağlıdır. Matrahın belirlenmesinde ana merkez tarafından yapılan giderler ile birlikte işyeri için yapılan giderlerde indirilebilir. Buna karşılık elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetlerde ortak giderlerin dağıtımını zor olacaktır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerde geleneksel merkez ve şube örgütlenmesine bağlı kalınmadan işlerin organize edilmesi mümkün olduğundan birden fazla şubeyi ilgilendiren giderlerin bu şubeler arasında paylaşılmasında güçlüklerle karşılaşılacaktır (Günaydın, 2000b: 70).

2.6.4.2. Yasal Sorunlar

Uluslararası e-ticaretin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlayacak kapsamlı bir hukuki çerçeve bulunmamaktadır. Hukuki altyapının kurulması aşamasında kanunen tanımlanması gereken bazı kavramlar ve oluşturulması gereken bazı kurumlar söz konusudur (Güneş, (t.y.): inet-tr.org.tr).

2.6.4.2.1. Elektronik İmza (E-İmza) Açısından

E-imza, elektronik ortamda gönderilen tüm veri ve belgelerin gerçekten göndericiye ait olup olmadığını ve bu tür veri ve belgelerin gönderim/alım esnasında bozulup bozulmadığını kanıtlamak amacıyla ıslak imzaya eşdeğer nitelikteki harf, karakter veya simgelerdir (Digital Signature (t.y.), <http://www.datasel.com.tr>).

2.6.4.2.2. Onay Kurumu Açısından

İmza sahibinin kimlik bilgilerinin doğrulanması için elektronik bilgilerin kanunen düzenlenmesi mecburidir. Bunun için elektronik sertifikalar düzenlenmektedir. Bu sertifikaları düzenleyen kişi veya kurumlara da onay makamı denir. Elektronik İmza Kanunu'na göre onay makamı Telekomünikasyon Kurumudur (Electronic Signature Law, 2004: 1).

2.6.4.2.3. Elektronik Noter (E-Noter) Açısından

Noter onayı, genel olarak, imzalı belge üzerine imza ve mühür basılması suretiyle devlet tarafından diğer bir kişinin imzasının kanıt olarak onaylanması sürecidir. E-noter ise elektronik belgeler üzerindeki imzanın elektronik yöntemler kullanılarak onaylanması sürecidir (Electronic Notarization, (t.y.), www.nationalnotary.org).

2.7. Bazı Uluslararası Kuruluşların Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Konusundaki Çalışmaları

Başta OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), WTO (Dünya Ticaret Örgütü) ve UNCITRAL (Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından e-ticaret konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu kısımda e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda yapılan uluslararası düzenlemeler değerlendirilecektir.

2.7.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin Yaptığı Çalışmalar

OECD, üyesi olan ülkelere karşı herhangi bir yaptırım gücü ve finansman sağlama imkanı olmayan, daha çok güncel konularda küresel politikalar hazırlanması ve geliştirilmesine katkıda bulunan bir kuruluştur. OECD'nin herhangi bir yasama gücü ya da baskı gücü yoktur; sadece üyesi olmayan ülkelere üyesiymiş gibi danışmanlık yapmaktadır (McLure, 2001: 9). OECD, günümüzde yaygın olarak kullanılan e-ticaret konusunda da çeşitli çalışmalar sürdürmektedir.

OECD, 1997 yılında e-ticaretin vergi ile ilgili olan veya olmayan bütün yönleri üzerine büyük bir proje girişiminde bulunmuştur. 1998 yılında Ottawa'da Bakanlar Toplantısı'nda ise e-ticaretin vergilendirilmesi üzerine bir çerçeve düzenleme kabul edilmiştir. Bu çerçevenin, e-ticaret bakımından üye ülkelerin vergi düzenlemelerine rehberlik etmesi ve Model Vergi Anlaşması'nın gözden geçirilmesi amacıyla ortaya çıktığı belirtilmektedir (Merrill, 2001: 3).

OECD bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalar daha çok OECD Mali İşler komitesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu komitenin yapmış olduğu ilk çalışmalar; 1985 yılında tüm üye ülkeler tarafından kabul edilen “Sınır Ötesi Vergi Akışı Deklarasyonu”, 1992 yılında kabul edilen “Bilgi Sistemlerinin Güvenliği İlkesi”, 1997 yılında kabul edilen “Şifreleme Politikası” olmuştur. Daha sonra OECD, Şubat 1995’te Belçika-Brüksel’de “G7. Bilgi Toplama Bakanlar Konferansı”, Temmuz 1997’de Almanya-Bonn’da “Küresel Bilgi Ağları Bakanlar Konferansı”nı düzenlemiştir (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 170).

2.7.1.1. Turku Konferansı

19-21 Kasım 1997 tarihinde düzenlenen Turku Konferansı, OECD, Finlandiya, Japonya, Avrupa Birliği ve OECD’ye bağlı Ticaret ve Sanayi Danışma Komitesi (Business and Industry Advisory Committee-BIAC) işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Burada, e-ticaretin gelişimine engel olan ve öncelikle üzerinde çalışılması gereken konular olarak şunlar belirlenmiştir (Elektronik Ticaret (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com>):

- Bilgi altyapısına herkesin erişimini sağlamak,
- Kullanıcıların bilgi sistemlerine güvenini sağlamak,
- Yeni elektronik ortamda mevzuat ve düzenlemelerden kaynaklanan belirsizlikleri sınırlamak,
- Ödeme ve dağıtım ile ilgili lojistik problemlerini çözmek.

Turku Konferansı sonucunda ayrıca potansiyel internet vergi opsiyonları değerlendirilerek aşağıdaki kriterler belirlenmiştir (Alptürk, 2005: 506):

- Vergi sistemi adil olmalıdır. Aynı durumda, aynı işlemleri yapan mükellefler aynı şekilde vergilendirilmelidir.
- Sistem basit olmalıdır.
- Vergi kuralları basitlik taşınmalıdır. Mükellef hangi işlemlerin ne zaman ve nerde vergileneceğinin önceden görebilmelidir.
- Sistem etkin olmalıdır.
- Sistem teknolojik ve ticari gelişmelere uygun olarak yeterli düzeyde esnek ve dinamik olmalıdır.

- Milli vergi kuralları oluşturulması ve mevcut uluslararası vergi düzenlemeleri değişikliği internet kaynaklı vergilerin ülkeler arasında eşit dağılımını sağlamalıdır.
- Öncelik, yeni tür vergiler yaratılmasından ziyade mevcut vergi kuralları internet ortamına adapte olmalıdır.

2.7.1.2. Ottawa Konferansı

12-13 Ekim 1998 tarihinde düzenlenen Ottawa Konferansı birçok alanda yenilikler getirmiştir. Bakanlar düzeyinde gerçekleştirilen bu konferansta ilk defa OECD ülkelerinin, iş dünyasının, kamu yararına çalışan grupların aktif katılımı talep edilmiş; açık ve şeffaf bir şekilde küresel e-ticaretin önemli unsurları üzerinde durulmuştur. Bu konferansta OECD'ye bağlı Ticaret ve Sanayi Danışma Komitesi (BIAC), Sendika Danışma Komitesi (Trade Union Advisory Committee-TUAC) ve diğer özel sektör katılımcıları şu sonuçlara varmışlardır (OECD Sınırsız Bir Dünya..., 2000:183-185):

- E-ticarette ticari işlemler geleneksel ticarete göre yeni bir yöntemle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte e-ticaret ekonomik büyümeyi hızlandıran bir etkidir ve tüm dünyada kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.
- Politikalar oluşturulurken, küresel e-ticaretin tüm ülkelerde ve uluslararası arenada gelişebilmesini kolaylaştırmak ve eylemlerini mümkün olduğunca uluslararası rekabete uygun kılmak amacıyla tüm gruplar arasında gerek işbirliğinin, gerekse sosyal diyalogun geliştirilmesi gerekmektedir.
- Hükümetler, e-ticaretin gelişmesine olanak tanımak için rekabete elverişli bir ortamı teşvik etmeli, ticarette gereksiz engelleri kaldırmalı ya da azaltmalı ve fiziksel dünyada olduğu gibi sayısal dünyada da kamu çıkarını ilgilendiren kilit hedeflerin korunmasına yönelik çalışmalıdır.
- Gerektiğinde devlet müdahalesi uygun düzeyde, şeffaf, tutarlı ve öngörülebilir olmalıdır.
- Hükümetler, iş dünyasının standart belirleme konusunda sürekli işbirliği içinde olması gerektiğinin önemini anlamalı ve uluslararası, gönüllü ve uyumlu bir ortamda e-ticaretin devletlerarası işleyebilmesini teşvik etmelidir.

- E-ticaretin gelişmesi için temel oluşturan bir dizi meseleye çözüm üretme ve uygulama konusunda iş dünyası kilit rol oynamaya devam etmelidir. Ancak bunu yaparken de temel kamu çıkarlarını, ekonomik ve sosyal hedefleri tanımalı ve dikkate almalı ve gerek hükümet, gerekse diğer taraflar ile sıkı işbirliği içinde olmalıdır.

2.7.2. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nün Yaptığı Çalışmalar

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini ve düzenli işleyişini amaçlayan bir anlaşma niteliğindeki Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), kurumsal bir yapıya kavuşturularak 01.01.1995 tarihi itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştürülmüştür (Dünya Ticaret Örgütü, 2005: 198).

WTO'nun kurulması ile oluşturulan geliştirilmiş ve güçlendirilmiş kurallara dayalı sistem, uluslararası ticaretin teşviki ve genişlemesini hedeflemektedir. Sistemin temel amacı, ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara güvenli ve öngörülebilir erişimlerini sağlamaktır (GATT Bilgilendirme Rehberi, 2009: 7):

WTO, e-ticaret konusunda önemli sayıda çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ancak oldukça geniş kapsamlı olan ve hızla gelişen e-ticaret, WTO'nun gelecekteki çalışma programlarına (GATT-Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve GATS-Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması) kolaylık sağlanması yerine zorluklar çıkarmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği, e-ticaret faaliyetlerinin mal ve hizmet olarak sınıflandırılması konusunda anlaşmaya varamamışlardır. 1998 yılında Cenevre'deki WTO'ya üye ülkelerin bakanlar düzeyindeki toplantısında, üyeler internet üzerinden alınarak teslimi gerçekleştirilen tüm ürünlerde geçici bir moratoryum konusunda anlaşmışlardır. Moratoryumun ana etkeni, internet üzerinden alınan ürünlerin fiziki ve sanal teslimi arasındaki farkın ortaya çıkarılmasındaki güçlük ile mal ve hizmet arasındaki geleneksel ayırt edici özelliklerin birbirine karışmamasıydı. WTO Genel Konseyi, tüm ticari işlemleri e-ticaret açısından geniş kapsamlı bir analize tabi tutmuştur (Mann, 2000: 2-3).

2.7.3. Birleşmiş Milletler (BM)'in Yaptığı Çalışmalar

Birleşmiş Milletler, e- ticaret ile ilgili çalışmalarını Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL), Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE), Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) gibi kuruluş vasıtasıyla sürdürmektedir.

2.7.3.1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL)'nın Yaptığı Çalışmalar

UNCITRAL, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun 17.12.1966 tarihli ve 2205 sayılı kararı ile uluslararası ticaret hukukunun uyumlaştırılmasını ve modernleşmesini teşvik amacıyla, BM Genel Kurulu'na bağlı bir alt organ olarak kurulmuştur (Ünel, t.y.: 51).

UNCITRAL uluslararası ticaret hukukunu dengelemek için anlaşmalar geliştirerek; model kanunlar, kurallar ve yasal yönetmelikler hazırlayarak dünya ticaretini kolaylaştırmaktadır (Uluslararası Hukuk (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr>).

UNCITRAL, 1996 yılında yayınladığı e-ticaret için model yasa ile iletişim araçlarının kullanımını ve bilgileri saklama işlemlerini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Bu yasa; kağıda dayalı yazım, imza, orijinal kopya ve delil kabul etme gibi kavramların elektronik ortamda belirlenmesini ve özellikle e-ticaret ile ilgili malların taşınması prensiplerini kapsamaktadır. Model yasanın temel amaçları; e-ticaret için güvenli yasal bir çerçeve çizerek ülkeler arasında e-ticareti kolaylaştırmak; uluslararası ticarete yeni bilgi teknolojilerinin uygulanmasını desteklemek; ülkelerin yasalarını uyumlulaştırmak ve ticari uygulamaları desteklemektir (UNCITRAL, 1996: <http://www.uncitral.org>). Kısacası model yasa, elektronik yöntemlerle oluşturulan sözleşmelerin tanınması ve geçerli sayılması için gerekli olan hususlar belirlenmiş, geçerli bir elektronik belgenin nasıl olması gerektiği anlatılmış ve mahkeme durumlarında bilgisayardan çıkan delillerin kabul edileceği ifade edilmiştir.

2.7.3.2. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE)'nin Yaptığı Çalışmalar

UNECE'nin UN-EDIFACT'ı geliştirmekten sorumlu "Uluslararası Ticaret Prosedürlerini Kolaylaştırma Çalışma Grubu", 1991 yılında EVD'nin uluslararası ticarete kullanılmasının yasal yönlerini araştırarak bir çalışma programını gündemine almıştır. Program, EVD'nin uluslararası ticarete kullanımı ile ilgili bir model anlaşma geliştirmenin yanı sıra, yasal veya ticari işlem pratiklerinin doğasından dolayı uluslararası ticarete ortaya çıkan engellerin kaldırılması konusunda çalışmayı hedeflemiştir. Konşimentolar gibi devredilebilen belgeler aracılığıyla hakların el değiştirmesinin elektronik yöntemlerle de sağlanabilmesi, bir anket çalışması ile EVD ve benzer teknolojilerin kullanımını engelleyen mevcut durumların tespiti ve EVD yoluyla aktarılan mesajları da kapsayacak biçimde "yazılı", "doküman", "imza" ve diğer terimlerin elektronik ortamdaki karşılığını tanımlamak da bu programın kapsamına alınmıştır (Elektronik Ticaret (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com>).

UNECE, EVD mesajları için model bir anlaşma hazırlamıştır. Grup, bu görevlerini tamamladıktan sonra adı, CEFAC (İdari, Ticari ve Ulaşım İlgili Uygulama ve Usulleri Kolaylaştırma Merkezi) olarak değiştirilmiştir. Bu merkezin çalışma konuları aşağıda sayılan başlıklarda belirtilmiştir (Alptürk, 2005: 512-513):

- Mevcut Model Değişimi Anlaşması'nı geliştirmek,
- Uluslararası ticarete engel ulusal yasaları ve ticari uygulamaları tespit etmek,
- Elektronik onaylama,
- Veri korunması için kullanıcılara pratik rehberleri hazırlamak,
- Özel uluslararası yasa; internetin gelişimi kapsamında yargılama ve sorun çözme mekanizmalarını geliştirmek,
- Model Aracı Anlaşmasını gerçekleştirmek,
- ICC (Elektronik Terimler Rehberi); Milletlerarası Ticaret Odası'nın sürdürdüğü çalışmaları izlemek,
- E-ticarette yasal konularda ilgilileri bilgilendirecek eğitim aktiviteleri düzenlemek,
- UN-EDIFACT mesajlarını yasal açılardan gözden geçirilmek.

2.7.3.3. Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)'nin Yaptığı Çalışmalar

Birleşmiş Milletlere bağlı bir diğer kuruluş da Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)'dir. ITC geliştirmekte olan ve dönüşüm sürecindeki ülkelerin ticari bilgi sistemlerini geliştirerek uluslararası ticarete etkin katılımlarını sağlamak amacıyla programlar ve eğitim aktiviteleri düzenleyen bir kuruluştur. ITC, Ticarete Etkinlik Programı kapsamında sürekli bir ticari ve iş bilgisi sistemi kurulması, bu sistemler aracılığıyla ürün, hizmetler ve pazarla ilgili her türlü bilginin başka ülkelerdeki kuruluşlara dağıtılması amacıyla ticareti destekleyici teknik danışmanlık hizmeti vermektedir. Ticaret Noktaları Programında UNCTAD ile birlikte çalışarak, GTPNet'te kullanılacak veri tabanı formatları ve standartları geliştirmeye çalışmaktadır. Aynı biçimde UNECE ile birlikte, Ticaret Noktaları ve diğer ticareti geliştirme kuruluşları tarafından kullanılmak üzere, firma bilgilerinin değişimi için UN-EDIFACT (United Nations/Electronic Data Interchange For Administration, Commerce and Transport-Birleşmiş Milletler / Yönetim, Ticaret ve Taşımacılık için Elektronik Veri Değişimi) standardını kullanan COMREG (Commission for Communications Regulation-İletişim Düzenleme Komisyonu)'i geliştirmiştir (Uluslararası Ticaret Merkezi, 2007; <http://www.eticaretforum.com>).

GTPNet; ticaret noktalarının oluşturduğu ve KOBİ'lerin uluslararası ticarete katılımını sağlamak için bilgi teknolojilerini daha fazla kullanmalarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş küresel bir ağıdır (Ankara Ticaret Noktası, 2002: 3).

2.7.4. Avrupa Birliği (AB)'nin Yaptığı Çalışmalar

Avrupa Birliği (AB), 1980 yılından beri e-ticaret konusunda yoğun çalışmalar yürütmekte ve Avrupa düzeyinde bir bilgi ağı sistemi kurmaya çalışmaktadır. 1994 yılında Avrupa Komisyonu resmi bir "Elektronik Ticaret Girişimi (Electronic Commerce Initiative)" başlatmıştır. 1997 yılında Komisyon'un hazırladığı haberleşme dokümanı (Communication) ile Birliğin temel hedefinin e-ticaretin Avrupa'da hızla gelişimini sağlamak olduğu belirlenmiş ve e-ticaretle ilgili çalışmalarda birbirini tamamlayıcı iki hedef belirlemiştir. Bunlar, e-ticarete güveni oluşturmak ve tek pazara tam girişi sağlamaktır. AB temel amacını, sayısal imza, şifreleme, enformasyon alt yapısı, hukuksal

ve finansal konuların ve ticaretin dünya ölçeğinde gelişmesini sağlayacak ölçüde düzenlenmesi olarak belirlemiştir (Kuşçu, (t.y.): <http://hilmi.trakya.edu.tr>).

Avrupa Komisyonu, e-ticaret konusundaki çalışmalarını örgütlemek amacıyla kendi altında açtığı birimler arasında bir görev dağılımı yapmıştır. Bunlardan birisi olan e-ticarete yönelik AR-GE programlarının büyük bir bölümü “Avrupa için Güvenli Elektronik Pazar” oluşturulmasına ve bütün e-ticaret çevrimini kapsayan güvenilir genel modellemeye yöneliktir (Bozkurt, 2000: 278).

Avrupa Birliği'nin e-ticaret konusundaki bazı çalışmaları aşağıda verilmiştir (Elektronik Ticaret Konusunda..., (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/>):

- Avrupa Birliği Komisyonu, 8 Aralık 1999 tarihinde "E-Europe-Herkes İçin Bilgi Toplumu" bildirimini kabul ederek E-Europe girişimini başlatmıştır. Girişim dijital teknolojilerin bütün Avrupa'da algılanışını hızlandırmayı ve tüm Avrupalıların bunları kullanacak gerekli beceriye sahip olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. E-Europe girişimi Avrupa ekonomisini modernleştirmek için Komisyonun yeni stratejisinde anahtar bir role sahiptir. Avrupa Konseyi Lizbon Zirvesi için, Komisyon tarafından ortaya konulan Avrupa'nın ekonomik ve sosyal olarak yenileşmesi gündeminde bu girişim merkezi bir yer tutmuştur. Bu nedenle, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, E-Europe girişimini kabul etmiştir. E-Europe girişimi, Avrupa'nın teknolojik gücünü artırmak, eğitim imkanlarından yararlanmak ve girişimci potansiyelini ortaya çıkarmak için elektronik ekonominin avantajlarından tam olarak yararlanılmasını sağlayacaktır. E-Europe girişiminin diğer önemli bir amacı ise, tüketicilerin ve yurttaşların, internet üzerinden aradıkları bilgiye ulaşabilmelerini mümkün kılacak becerilerle donatılmasıdır,
- Avrupa Birliği düzeyinde, bilgi toplumunu teşvik edecek birçok politika tedbirleri alınmıştır. Bunlar; telekomünikasyonun liberalleşmesini artırmak, e-ticaret konusunda açık bir yasal çerçeve oluşturmak (kişisel bilgilerin korunması, tevsik etme, gizlilik, v.b.), önemli alanlarda araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir,

- Devlet ve hükümet başkanlarının talebi üzerine, Komisyon, Konseyle birlikte, Haziran 2000'de Feira Zirvesi'nde kabul edilen "E-Europe Eylem Planı" çalışmalarına başlamıştır. E-Europe Eylem Planının üç temel hedefi bulunmaktadır:
  - ✓ Her evin, okulun, işyerinin ve idarenin online hale getirilmesi,
  - ✓ Sayısal konulardan haberdar ve girişimci Avrupa'yı yaratmak,
  - ✓ Toplumsal olarak kabul görmüş bir bilgi toplumu oluşturmak.
- Bu çerçevede yapılacak olan eylemler, sorunları çözmek için ortak bir yaklaşım geliştirmede açık bir katma değerinin mevcut olduğu, herhangi bir farkın yaratabileceği yerlerde başlatılacaktır. Bu temelde, on öncelikli alan belirlenmiştir. Bu alanlardaki hedeflerin başarılması üye devletlerin, Avrupa Komisyonu'nun, sanayinin ve yurttaşların ortak çabasını gerektirmektedir. Söz konusu öncelikli alanları şöyle sıralanmıştır;
  - ✓ Sayısal çağda Avrupa gençliği,
  - ✓ Daha ucuz internet erişimi,
  - ✓ E-ticareti hızlandırmak,
  - ✓ Araştırmacılar ve öğrenciler için hızlı internet,
  - ✓ Güvenli elektronik erişim için smart kartlar,
  - ✓ İleri teknoloji ve KOBİ'ler için risk sermayesi,
  - ✓ Engelliler için e-katılım,
  - ✓ Online sağlık,
  - ✓ Online idare,
  - ✓ Ulaşım.

2.8. Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Konusunda Ulusal Çalışmalar

E-ticaret, sadece gelişmiş ülkelerde değil neredeyse tüm dünya ülkelerinde, kısacası internet erişiminin olduğu her yerde internet kullanıcıları için benzer fırsatlar yaratmaktadır. E-ticaretin vergi açısından yarattığı sorunların neredeyse tüm dünya ülkelerinde benzer olduğu görülmektedir. İşte bu sebeple ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıklar e-ticarete olan yaklaşımlarını etkilemektedir. Bu başlıkta bazı ülke örnekleri vererek, ülkelerin e-ticaret karşısında izledikleri yaklaşımlar anlatılacaktır.

2.8.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Dünyada e-ticaret konusunda en aktif ülkelerden birisi Amerika Birleşik Devletleridir. İnternetin orada doğduğu ve dünyada internet kullanımının en yaygın olduğu ülkelerden birisi olduğu göz önüne alındığında, e-ticaret rakamlarının ve teknolojilerinin üst düzeyde olması anlaşılmaktadır. Örneğin, ABD ekonomisinde son yıllarda beklentilerin ötesinde bir büyüme yaşanmasındaki temel etkenlerden birisinin de, internet tarafından belirlenen bilgi teknolojisinde, haberleşmede ve bilgisayarla çalışma eğiliminde yaşanan gelişmeler olduğu bizzat ABD yönetimi tarafından vurgulanmaktadır (USA, (t.y.): 1).

ABD, 1996 yılında e-ticarette vergilendirme sorunlarına ilişkin bir tartışma platformu oluşturarak rapor yayımlayan ve pozisyon belirleyen ilk ülke olmuştur. Bu tartışma raporunda üç temel tespit ortaya konulmuştur. Birincisi, e-ticaret gelirlerinin hangi ülkenin vergilendirme yetkisi kapsamına gireceğini belirlemektir. İkincisi, gelir unsurları sınıflaması ve e-ticarette elde edilen gelirlerin nitelendirilmesi bağlamında yapılan tespittir. Üçüncüsü ise, vergi idarelerinin karşılaştığı zorluklardır (Yaltı, 2003: 18).

ABD hükümeti, e-ticaretteki gelişmeleri yakından takip etmekte, bu konuda özel sektörün çalışmalarını desteklemekte ve hiçbir şekilde bir kısıtlama getirmemeye çalışmaktadır. ABD’de e-ticaret konusundaki çalışmalar şöyledir (Canpolat, 2001: 30):

- Ulusal Bilgi Altyapıları kapsamında e-ticaret altyapı programı hazırlanmıştır.
- 1995 yılında “Federal Elektronik Ticaret Ekibi” oluşturulmuş, e-ticaretin hükümet tarafından kullanılma olanakları değerlendirilmiştir.
- ABD’nin genel yaklaşımı, “Küresel Elektronik Ticaret için Bir Çerçeve” dokümanı ile açıklanmıştır.
- Öte yandan Mart 1994 yılında Başkan Yardımcısı A.Gore, Buenos Aires’de Dünya İletişim Konferansı’nda yaptığı konuşmada e-ticaret alanında güçlüklerin kaldırılmasına değinmiştir. Bununla birlikte beş ana ilkeyi içeren bir politika açıklanmıştır. Bu ilkeler; özel sektör öncülük etmelidir, hükümet e-ticarette aşırı sınırlamalardan kaçınmalıdır, hükümetin katılması gereken durumlarda amacı, açık, sürekli ve basit bir yasal ortam oluşturmak olmalıdır,

internet temelli e-ticaret küresel düzeyde kolaylaştırılmalıdır şeklinde listelenmiştir.

- ABD’de özel sektör ise, “Elektronik Mesaj Birliği”, “Elektronik Ticaret Komitesi” ve “İşletme Entegrasyonu Network”u oluşumlarını ortaya çıkarmıştır.

2.8.2. Japonya

Japonya da e-ticaret konusunda yoğun çalışan, çok sayıda pilot proje yürüten ülkelerin başında gelmektedir. Japonya’da e-ticaret çalışmaları 1996 yılının başında, Japonya Elektronik Ticareti Geliştirme Merkezi (Electronic Commerce Promotion Council Of Japan-ECOM) adında bir kurum oluşturulmasıyla başlamıştır. Bu kurum bünyesinde e-ticareti farklı yönlerden inceleyen on dört çalışma gurubu oluşturulmuştur. ECOM’un oluşumu üyelik sistemine dayanmakta ve ücretlidir. Üyelik çeşitli düzeylerde politika geliştirme, rapor hazırlama veya ECOM’un çalışmalarından istifade etme şeklinde olmaktadır. Japonya Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) 1995 yılından itibaren bu çalışmalara büyük kaynak aktararak, 1995-1999 arasında toplam 45 projeye 3 Milyar Yen harcamıştır (Elektronik Ticaret Konusunda..., (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/>).

Japonya, e-ticarete oldukça temelden ve uzun vadeli yaklaşmaktadır. Japonya’da geliştirilmeye çalışılan yöntem, politika ve teknolojilerin tümü, yakın bir gelecekte kağıt para yerine e-paranın geçmesini hedeflemektedir. Bu yüzden de Japonya için e-ticarette güvenliğin geliştirilmesi, bunun teknolojik ve yasal yönlerinin araştırılması en çok üzerinde durulan konuların başında gelmektedir. Bu amaca ulaşmak için gerekli yasal düzenlemeler ECOM bünyesindeki çalışma gruplarından Onay Kurumları Çalışma Grubu tarafından gerçekleştirilmektedir (Bozkurt, 2000: 277).

2.8.3. Singapur

Singapur Network Servisi (SNS) 1986 yılının Aralık ayında Singapur Ulusal Bilgisayar Kurulu’ndan beş kişi ile Singapur’un rekabet gücünü uluslararası piyasalarda yükseltmek amacıyla kurulmuştur. SNS projesi, Tradenet servisi ile birlikte 1988 yılının

Ocak ayında 50 şirketten oluşan bir pilot grupta uygulamaya konmuştur. Singapur'da yapılan e-ticarette, işlemleri yapılan mallar gümrük işlemleri tamamlanmadan alıcıya ulaştırılmaktadır. Mal alıcıya ulaştıktan sonra söz konusu işlemler tamamlanmaktadır. Bu sayede malların sevkiyatı oldukça kısa bir sürede tamamlanmaktadır. Coğrafi bakımdan küçük bir ülke olan Singapur için önemli bir avantajdır. EVD kullanımı ile Singapur'un en işlek limanı olan Port of Singapore dünyada en hızlı mal sevkiyatının gerçekleştiği liman olma özelliğine sahip olmuştur (Erdem ve Efiloğlu, (t.y.): <http://inet-tr.org.tr>).

2.9. Elektronik Ticarete Vergileme Konusunda Kabul Edilen Genel İlkeler

E-ticaret sürekli gelişme potansiyeline sahip olduğu için bu ticaretin vergilendirilmesi konusunda ülkeler farklı anlayışlara sahiptir. Günümüzde, ülkeler vergi düzenlemelerini yaparken diğer ülke uygulamalarını ve bu düzenlemelerin uluslararası alandaki etkilerini göz önünde bulundurmaktadır. Coğrafi sınırları geçersiz kılan e-ticaret ülkelerin ayrı ayrı politika belirlemesine ve bu politikaları tek başlarına uygulamalarına olanak tanımamaktadır. Bu durum ülkelerin birlikte hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Son zamanlarda bu konuda ülkeler arasında görüş birliği sağlanmaya başlamıştır.

İnternet üzerinden elektronik olarak yapılan ticari faaliyetlerin nasıl vergilendirileceği ile ilgili olarak OECD Mali İşler Komitesi Ottawa Konferansı'nda "Elektronik Ticaret: Vergilendirme Çerçeve Koşulları" adıyla sunulan bildiri kabul görmüştür. Bu bildiriye göre; e-ticaret konusunda yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda genel itibarıyla geleneksel vergileme ilkelerinin e-ticaret alanında da uygulanabilirliği hususunda görüş birliğine varılmıştır.

OECD'nin 1998 Ottawa Konferansı'nda sunduğu "Elektronik Ticaret: Vergilendirme Çerçeve Koşulları" bildirisinde ortaya koyduğu genel ilkeler; tarafsızlık, verimlilik, açıklık ve basitlik, etkinlik ve adalet ve esnekliktir. Tarafsızlık ilkesine göre, e-ticaret ile geleneksel ticaret arasında ve e-ticaretin kendi türleri arasında tarafsızlığı sağlayacak bir vergilendirme sistemi olmalıdır. Bu konuda alınan kararlarda sadece vergilendirme değil daha çok ekonomik unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Benzer mükellefler aynı şekilde vergilendirilmeli ve aynı işlemlere tabi tutulmalıdır. Mükellefler için uyum maliyetlerinin, vergi idaresi için ise idari maliyetlerin mümkün olduğunca en

aza indirilmelisi sağlanarak verimlilik ilkesine değinmiştir. Açıklık ve basitlik ilkesi gereği vergi kuralları çok açık bir şekilde ifade edilmelidir. Yine aynı ilke gereği mükelleflerin yaptıkları işlemlerin sonuçlarını önceden tahmin edebilmesi için vergi kuralları açık ve basit olmalı ve mükellefler yaptıkları işlemler için ne kadar, nasıl ve ne zaman vergi ödemesi gerektiğini bilmelidir. Vergilendirmenin en uygun zamanda ve en iyi geliri ortaya çıkaracak şekilde yapılması etkinlik ve adalet ilkesi ile sağlanmaktadır. Ayrıca ortaya çıkması muhtemel risklere karşı önlemler alırken vergi kaçağı ve vergiden kaçınma potansiyeli en aza indirilmelidir. Esneklik ilkesi ise, vergilendirme sisteminin çağın teknolojik ve ticari gelişmelerine ayak uydurabilmesi amacıyla sistemin esnek ve dinamik olmasını ifade etmektedir (OECD, 2003: 12).

2.9.1. Yeni Vergilerin Konulmaması

Bu ilke gereğince e-ticaretin vergilendirilmesinde mevcut ulusal ve uluslararası vergileme ilke ve düzenlemeleri esas alınmalıdır. Bu ilkede, e-ticaretin daha çok yeni olduğu ancak ileriki dönemlerde birçok değişimin kaynağı olacağı ve bu sebeple e-ticaretin gelişimini engelleyecek rastgele müdahalelerden uzak durulması gerektiği anlayışı hakimdir. Bunun sonucunda e-ticarete yeni vergiler konulmamalı, mevcut yasal düzenlemeler içerisinde hareket edilmeli ancak bunların yetersiz kalması halinde bazı değişiklikler yapılmalıdır. Ekonomik faaliyetlerin yeni bir aracı olan e-ticaretin, yeni veya ilave bir verginin konusu olmaması konusunda uyum olmalıdır (Günaydın, 2000a: 102).

2.9.2. Uluslararası Bir Yaklaşımın Belirlenmesi

E-ticaretin vergilendirilmesi yeni ve çok geniş bir olgu olduğu için vergileme konusunda getirilecek her türlü yenilikler uluslararası nitelikte olmalıdır. Her ülkenin getireceği çözümlerin diğer ülkelerce kabul edilmemesi halinde sorun çözülmeyecektir. Ortak çözüm için vergi idarelerinin yanında özel sektörün de aktif katılımı sağlanmalıdır. Bunun için vergi otoriteleri, e-ticaret ile ilgili konularda iş çevresi ile sürekli bir çalışma içerisinde olmalıdır. Hem vergi politikalarının belirlenmesinde, hem de e-ticaret kaynaklı vergi hukuku ile ilgili sorunların çözümünde karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya ihtiyaç vardır (Kayıhan ve Yıldız, 2004: 173). Kısacası her ülkenin kendisi için oluşturduğu çözümlerin diğer ülkeler tarafından kabul edilmemesi durumunda sorunlar

çözülmececek aksine daha da artacaktır. Bu yüzden ülkeler ortak bir noktada buluşmaları ve bunun için de karşılıklı olarak birbirleriyle yardımlaşmalıdırlar.

OECD, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi birçok ulusal ve uluslararası kuruluş e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda ülkeler arasında uzlaşma sağlamak için kararlar almaktadırlar.

2.9.3. Çifte Vergilendirmeyi Önleme

Gerçekleşen bir ticari faaliyetin çifte vergilendirilmesi ya da hiç vergilendirilmemesi sorunu, vergi mükellefiyetinin tam olarak belirlenemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. E-ticaret sayesinde ürünlerin uluslararası alanda serbest dolaşımı arttığı için mükellefiyetin tespitinde de daha fazla sorunlarla karşılaşmaktadır (Çak, 2002: 85). Çifte vergilendirmeyi önleme ilkesi, e-ticaretin gelişimini sağlamada son derece önemlidir. İş çevreleri, özellikle e-ticaretin sınır ötesi işlemleri kolaylaştırması, ülkelerin tutarsız vergileme hakkı isteme riskini arttıracaklarını düşünüp, çifte vergilendirmeye muhatap olacaklarından endişe etmektedirler. Çifte vergilendirmeyi önleme konusunda yasal düzenlemeler yapılmadığı takdirde, e-ticaret bundan oldukça fazla etkilenecektir. Ancak tutarlı vergileme ilkelerinin, tanımların ve kavramların benimsenmesi ile bu problemlerin birçoğu ortadan kalkacaktır. Bu nedenle, çifte vergilendirmeden kaçınma, tüketim vergilemesini düzenleyen genel ilkeler arasında ilk sırada olmalıdır (Günaydın, 2000a: 104).

2.9.4. Elektronik Ticareti Vergileme Rejiminin Sade, Şeffaf, Basit, Uygulanabilir ve Yeterli Olması

E-ticaretin vergileme rejimi sade ve şeffaf olmalıdır. Vergilemenin mükelleflere ve vergi idaresi üzerine bindireceği yük en düşük seviyede olmalı ve yapılan işlemlerin vergisel sonuçları önceden tahmin edilebilmelidir. Uygulanacak vergi sistemi, gelirlerin büyük bir kısmını kapsamalı, uygulanabilirliği kolay olmalı ve hem mükellefler hem de vergi idaresi için maliyetleri en aza indirmelidir (Cangir, 1998a: 34). Diğer bir ifadeyle, e-ticaret vergilendirilirken uygulanacak vergiler açık ve yeterli olmalıdır.

Bu ilke; vergi kuralları mükelleflerin vergiyi doğuran her işlemin vergisel sonucunu önceden tahmin edebilecekleri kadar açık ve basit olmasını, e-ticarete konu olan ürünlerin etkin bir biçimde vergilendirilebilmesi için karmaşık, çok başlı vergilendirme yetkisinden kaçınılmasını ve vergi kurallarında istikrarın sağlanmasını ifade etmektedir (Ceran ve Çiçek, 2007: 295).

2.9.5. Rekabet Eşitsizliği İlkesi (Tarafsızlık İlkesi)

E-ticaret işlemlerine uygulanan vergiler, aynı durumda olan ekonomik sektörler arasında rekabet eşitsizliğine yol açmamalıdır. Diğer bir ifadeyle, e-ticarete konu olan ürünlerin vergilendirilmesi ile geleneksel ticarete konu olan ürünlerin vergilendirilmesi arasında farklı bir durum olmamalı ve mükelleflerin vergisel avantajları ya da dezavantajları sebebiyle söz konusu ticaret biçimlerinden birine yönelmelerine sebebiyet verilmemelidir. Vergileme e-ticareti olumsuz şekilde etkilememelidir. Vergi sistemi, işlemlerin yapısını değiştirecek teşvikleri barındırmamalıdır. Böylece, kararlarda ekonomik ve ticari faktörleri belirleyici olmamalı, vergileme rejiminin karar verme sürecini etkilemek suretiyle sapırtıcı etkiler meydana getirmesi önlenmelidir (Yıldız, 2002: 144).

Rekabet eşitsizliği ilkesi, tarafsızlık ilkesi olarak da adlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle, hem e-ticaret yapanlar hem de geleneksel ticaret yapanlar için rekabet eşitliğinin devamı sağlanmalıdır. Kısacası, e-ticaret üzerine konulacak olan vergiler, geleneksel bir şekilde mal ve hizmet sunanlara uygulanan vergilerden farklı olmamalıdır.

2.9.6. Etkinlik, Verimlilik ve Adalet İlkesi

Etkinlik ilkesine göre vergilendirme işleri yapılırken doğru zamanda ve doğru miktarda vergi ortaya çıkarılmalıdır. Uygulanan vergi sistemi, e-ticaret ile bağlantılı bütün faaliyetleri kapsamalı, mükelleflerin vergi kaçırma ve vergiden kaçınma eğilimleri en aza indirgenmelidir. Uygulanan vergi sisteminin vergi idareleri açısından düşük idari maliyetler, mükellefler açısından ise düşük uyum maliyeti sağlanmalıdır (Günaydın, 2000a: 104).

Verimlilik prensibine göre, vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirirken katlandığı maliyetlerin en alt seviyede olması sağlanmalıdır. Adalet ilkesi ise, bireylerin vergilendirilirken mali güçlerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini savunur.

2.9.7. Esneklik İlkesi

Vergi sistemleri, ticarete ve günümüz teknolojisine uyum sağlayabilmesi için esnek bir yapıya sahip olmalıdır. Bir başka deyişle, değişikliklere açık, esnek ve dinamik bir yapıda olmalıdır (Günaydın, 2000a: 104). Bu doğrultuda e-ticaretin vergi gelirlerinde bir aşınmaya sebebiyet vermemesi için vergi yapısında gerekli elastikiyet oluşturulmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır (Yıldız, 2002: 145). Gerek teknolojik ve gerekse ticari alanlarda oluşan gelişmelere hızla uyum sağlayabilecek esnek yapıda vergi kurum ve kuralları oluşturulmalıdır (Günaydın, 2000a: 104).

2.9.8. Diğer İlkeler

1998 yılında gerçekleşen Ottawa Konferansında e-ticaret ile ilgili olarak bazı kararlar alınmıştır. Bunlar (Çak, 2002: 86-87):

- E-ticaretin vergilendirilmesine yönelik olarak “Bit Tax” adında özel bir vergi geliştirilmiştir. Bu vergilendirmede gönderilen veri miktarı esas alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle dijital bilgi akışı üzerinden alınan bir tüketim vergisidir.
- Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerden hangilerinin vergisel sonuçlar doğurduğu, hangilerinin ise muafiyet ya da istisna kapsamında olduğuna yönelik açık kuralların oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
- Vergilendirme alanında hem ülkeler hem de bölgesel birlikler arasında işbirliğinin sağlanması zorunludur. Bu işbirliği sayesinde e-ticaretin vergi kayıp ve kaçaklara neden olmaksızın etkin bir şekilde vergilendirilmesi sağlanacaktır. Bununla birlikte ülkeler bu vergilendirme faaliyetlerinden adil bir pay alacaklardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİ DENETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte e-ticaret hızla yaygınlaşmış ve toplam ticaret hacminin büyük bir kısmını oluşturmaya başlamıştır. Ancak yaşanan bu hızlı gelişmeler beraberinde bir takım sorunları da ortaya çıkarmıştır. Her şeyden önce e-ticaret alanında karşılaşılan en büyük sorun gerçekleşen işlemlerin takibinin güç olmasıdır. Bu ise e-ticaret faaliyetlerinde vergi denetimini olumsuz yönde etkilemektedir. E-ticaret yapısı ve niteliği gereği geleneksel ticaretten farklı olduğundan, gerçekleşen e-ticaret faaliyetlerinin belirlenmesinde ve denetiminde ülkeler büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında e-ticaret, hayatımıza sağladığı kolaylıkların yanında birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu bölümde e-ticaretin vergi denetimi üzerindeki etkileri ele alınmış; bu bağlamda; e-ticaretin vergi denetimi üzerindeki olumlu ve olumsuz yanlarına ve e-ticarete vergi denetimine ilişkin uygulamalara yer verilmiştir. Son olarak Türkiye’de e-ticaret ve vergi denetimine yönelik uygulamalar incelenmiştir.

3.1. Elektronik Ticaretin Vergi Denetimine Etkileri

E-ticaret, iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan teknolojik bir yenilik olup; hukuki yapıdaki yeni sorunları da beraberinde gündeme getirmektedir. E-ticaretin gerçekleştiği internet ortamında vergi denetiminin oldukça güçleştiğini savunan görüşlerin yanında vergi denetimi açısından büyük bir kolaylık olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Etkin bir vergi denetimi için öncelikle vergiye tabi işlemlerin niteliğinin ve bu işlemlerin kim tarafından gerçekleştirildiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında e-ticaretin yapısından kaynaklanan nitelikleri sebebiyle vergi denetimini olumlu yönlerden değil de daha çok olumsuz olarak etkilediği

görülmektedir. Bu bölümde e-ticaretin vergilendirmeyi olumlu ve olumsuz yönlerden nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Elektronik Ticaretin Vergi Denetimi Üzerindeki Olumsuz Etkileri

E-ticaret; gelirin elde edildiği yerin ve niteliğinin belirlenmesinde yaşanan güçlükler, kimlik, adres ve ödeme bilgilerindeki belirsizlikler, sayısal ürünlerin tespitinde yaşanan güçlükler, e-ticaret işlemlerinde güvenlik, uluslararası vergi rekabeti ve vergi cennetleri gibi sebeplerle vergi denetimi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bahsedilen bu sorunlar aşağıda ele alınacaktır.

3.1.1.1. Gelirin Elde Edildiği Yerin Belirlenmesinde Yaşanan Güçlükler

Gelirin bir ülkede elde edilmiş olabilmesi için sabit bir işyerinin mevcudiyeti şarttır. Bu yüzden e- ticarete sabit bir işyerinin olup olmadığı, bu işyerinin hangi ülkede olduğu sorularının cevaplandırılmasının vergisel sonuçları önemlidir (Akkaya, 2002: 74). İşyerinin gerçek yerinin tespiti son derece güç hatta imkansızdır. İşyerinin gerçek yeri tespit edilse de kazancın bu işyerinden elde edilip edilmediğinin belirlenmesi önemli bir sorun olarak vergi idarelerinin karşılıklarına çıkmaktadır (Bakkal, 2001b: 235). Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasına göre, gelirin elde edildiği ülke tarafından vergilendirilmesi işyeri ve sabit yer kriterine bağlanmıştır. İşyeri ve sabit yer kriterlerinin özelliği coğrafi bir yere bağlıdır. Bu özellik ise, e-ticaretin yapıldığı ortam ile uyumlu değildir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasına göre, kişilerin yerleşik oldukları ülke dışında faaliyette bulunmaları halinde vergileme gelir türüne göre kaynak veya ikamet ülkesi veya her iki ülke tarafından yapılmaktadır (Günaydın, 2000b: 66).

Elektronik ortamda işyerinin belirlenmesinde sunucu üzerindeki web sayfasının işyeri olarak sayılıp sayılmayacağı konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Mevcut hukuki düzenlemelere bakıldığında, web sayfalarını fiziki ve coğrafi anlamda bir işyeri saymak mümkün değildir. Yine, çeşitli ülkelerde bulunan sunucular linklerin web sitelerine yerleştirilmeleri suretiyle, yapılan işlemin istenilen adrese yönlendirilmesi her zaman mümkündür. Ayrıca, web sayfaları belirli aralıklarla ve otomatik olarak başka ülkelerdeki web sayfalarına transfer olacak şekilde düzenlenebilmektedir (Yıldız, 2002: 146). Bu

açından bakıldığında işyeri kriteri şart olarak dikkate alındığında kaynak ülkesinin zararına işleyecek bir süreç olduğu görülecektir. Bu bağlamda işyeri kavramının elektronik ortama uygun olarak ayarlanması sorunu çözebilir (Alptürk, 2001: 42).

3.1.1.2. Kimlik ve Ödeme Bilgilerindeki Belirsizlikler

E-ticaret her alanda geleneksel yapıyı değiştirmektedir. Bu değişimle birlikte internet üzerinden gerçekleştirilen e-ticaret işlemlerinin niteliği ve bu işlemlerin kim veya kimler tarafından gerçekleştirildiğinin belirlenmesi güçleşmektedir (Alptürk, 2005: 389). Teknolojik gelişmeler sayesinde mükellefler ile vergi idaresinin arasındaki iletişim daha da kolaylaşmakta, vergi kayıt ve dosyalama işlemleri basitleşmekte, vergilerin elektronik ortamda tarh ve tahsili yapılabilen ve vergilerin daha kolay, hızlı ve güvenli bir şekilde ödenmesi sağlanmaktadır (Bakkal, 2001a: 207). Vergi idareleri için işlemleri rapor eden aracı kuruluşların rolü, e-ticarette kullanılan ödeme araçları ile gittikçe azalmaktadır. Bu durumun en fazla gerçekleştiği faaliyetler ise dijital ürün ve hizmetler karşılığında e-para ile yapılan ödemelerdir. Para hareketi vergi denetiminde en önemli yardımcıdır. Ancak e-para gibi ödeme araçları ile yapılan ödemelerde ödeyene ilişkin kimlik bilgilerinin bulunmasının güçleşmesi sebebiyle ödemeler takip edilemez (Giray, 2002: 116). Bu açıdan bakıldığında en önemli sorun internet üzerinde yer alan sanal alışveriş mağazaları tarafından gerçekleştirilen ticari faaliyetlerdedir. Çünkü bu tarz faaliyetleri gerçekleştirenlerin bilgilerine ulaşmak oldukça güçtür. Vergi denetimi açısından en önemli unsurlardan birisi olan kimlik ve adres gibi bilgilerin var olmayışı bu tür faaliyetlerin vergi dışında kalmasına sebep olmaktadır. Kısacası e-ticaret, bilgiye erişimi daha da güçleştirecek ve vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma için elverişli bir ortam yaratacaktır.

E-ticaret yoluyla satın alınan mal ve hizmetlerin ödemeleri kredi kartı yoluyla internet üzerinden yapılabilir. Kredi kartı kullanılarak yapılan ödeme e-ticaret açısından en uygun ödeme şekli olarak görülmektedir (Bakkal, 2001a: 208). Ancak kredi kartı ile yapılan ödemeler denetim açısından incelendiğinde denetimde kullanılacak fiziksel bir kanıt niteliği taşımaz. Bu sebeple e-ticarette satışı yapan kişinin kimlik bilgilerine dair kesin bir bilgiye sahip olunamayabilir. Gerek satıcının gerekse alıcının kimlik bilgileri doğru olmayabilir. Bu ise e-ticaretin denetimi açısından olumsuz bir etkidir (Çak, 2002: 107).

3.1.1.3. Dijital Ürünlerin Tespitinde Yaşanan Güçlükler

2000 yılında OECD tarafından yayınlanan bildirmede e-ticaret işlemlerinin yaygın türleri ve bunların nasıl değerlendirileceği açıklanmıştır. Ticari kazanç sayılan dijital ürünler ve gayri maddi hak bedeli olarak değerlendirilmesi gereken işlemler Tablo 4'te gösterilmiştir (Nellen, (t.y.): <http://www.cob>):

Tablo 4: Elektronik Ticaret İşlemlerinin Türleri ve Değerlendirilmesi

İşlem Türü	Değerlendirme
Dijital Ürünlerin İndirilmesi	Ticari Kazanç
Dijital Ürünlerin Güncellenmesi ve Eklentilerin İndirilmesi	Ticari Kazanç
Dijital Ürünlerin Kullanımı	Ticari Kazanç
Tek Kullanımlık Yazılım veya Dijital Ürünlerin Kullanımı	Ticari Kazanç
Sınırlı Süreli Yazılımların İndirilmesi	Ticari Kazanç
Dijital Bilgi Lisanslarının İndirilmesi	Ticari Kazanç
Servis Sağlayıcılarının Kullanılması, Danışmanlık Hizmetleri	Ticari Kazanç
Lisans Ücretleri, Teknik Destek, Veri Depolama	Ticari Kazanç
Web Sitesi Barındırma Hizmetleri, Web Sitesi Üyeliği	Ticari Kazanç
Hosting Uygulamaları, Arama Sonuçları, Reklam Verme	Ticari Kazanç
Özel ya da Yüksek Değerli Veri Teslim Hizmetleri	Ticari Kazanç
Online Alışveriş, Online İhale	Ticari Kazanç
Teknik Bilgi Kullanımı	Gayri Maddi Hak Bedeli
Elektronik Sipariş ve Dijital Ürünlerin İndirilmesi	Gayri Maddi Hak Bedeli
Patentli İçeriklerin Kullanımı	Gayri Maddi Hak Bedeli

Kaynak: Nellen, (t.y.): http://www.cob.sjsu.edunellen_aPart6.pdf

Günümüzde internet aracılığıyla her türlü müzik, kitap, yazılım, video ve danışmanlık gibi hizmetler satın alınarak yararlanılmaktadır. Bu tür hizmetleri sağlayan firmaların hizmeti sağladığı müşteri ile aynı ülkede olması gerekmektedir. Firmanın farklı bir ülkede bulunan sunucusu sayesinde bu işlem gerçekleşmektedir. Genellikle bu şekilde gerçekleşen alışveriş faaliyetlerinde hem alıcı hem de satıcı gerçekleşen bu ticari faaliyeti vergi idaresine bildirmeyerek vergiden kaçınma yoluna gidebilmektedir. Teslimat işlemleri geleneksel yöntemler kullanılarak yapılan dijital olmayan mal ve hizmetlerin ticaretinde vergilendirme açısından bir sorun bulunmamaktadır. Çünkü söz konusu ürünlerde genellikle belge düzenlenmektedir. Bu ise denetimi kolaylaştırmaktadır. Ancak

dijital ürünlerin satış, teslim ve ödeme işlemlerinin tümü elektronik ortamda gerçekleştiği için bu ürün ve hizmetlerin vergilendirilmesinde sorunlar meydana gelmektedir.

Dijital ürünlerin sahip olduğu üç temel nitelik, vergi denetimini zorlaştırmaktadır. Bunlardan ilki, dijital ürünlerin marjinal maliyetlerinin sıfıra yakın olmasıdır. Örneğin bir uydudan yayın yapan televizyon için ekstra izleyici sağlamak için ilave girdi gerekmemektedir. İkincisi, dijital ürünün kaç kez satıldığı kesin olarak saptanamamasıdır. Diğer bir ifadeyle fiziksel ürünlerin dijital ürünlere dönüştürülmüş türleri birçok kez satılabilmektedir. Buna karşılık bunların satışını belirlemek çok zordur. Örneğin bir müzik CD'sinin bir kopyası, çok fazla sayıda elektronik ortamda dağıtılabilmektedir. Satıcı, satılan kopyaların sayısının kaydını tutmadıkça, satılan ürünün kopya sayısını denetlemek mümkün olmayacaktır. Üçüncüsü ise internet vergi daireleri için işlemleri rapor eden araçların rolünü azaltmaktadır. Bu araçlar, bankalar tarafından ödenen ile bireyler tarafından açıklanan faiz gelirlerini karşılaştırmada vergi inceleme elemanlarına yardımcı olmaktadır. İnternetle bu araçların kalkması, karşılıklı kontrol kaynağını kaldırmıştır. E-ticaret banker ve broker gibi geleneksel araçların rolünü azaltığı için mükelleflerin beyanlarının doğruluğunun belirlenmesinde kullanılacak olan bilgi kaynakları ortadan kalkmaktadır (Alptürk, 2005: 391).

3.1.1.4. Vergi Cennetleri

Vergi cennetleri, vergi oranlarının düşük tutularak ve ticari faaliyetler ile ilgili diğer kısıtlamaların kaldırılarak uluslararası alandaki ticari faaliyetleri çekmek için hazırlanmış ülkelerdir (Eden ve Kudrle, 2005: 101). Genel olarak vergilemenin hiç olmadığı ya da diğer ülkelere göre çok düşük oranlarda olduğu ülkeler vergi cenneti olarak adlandırılmaktadır.

OECD'nin vergi cennetleri ile ilgili olarak 1998 yılında "Harmful Tax Competition An Emerging Global Issue" adlı raporda, vergi cennetlerinin ayırt edici özelliklerine değinilmiştir. Buna göre vergi cennetlerinin özellikleri (OECD, 1998: 23):

- Hiç vergi uygulanmaması veya sadece nominal vergi uygulanması,
- Etkin bir bilgi alışverişinin yokluğu,

- Şeffaflık eksikliği,
- Faaliyetlerin anılan ülkelerde gerçekleşmemiş olması.

Çok uluslu şirketler, dünya çapındaki girişimlerinden kaynaklanan toplam gelir vergisi yükünü azaltmak için yerleşik olarak sayıldıkları yeri değiştirebilirler. Fiziksel sınırlamalar olmaksızın hareket imkanı sağlayan e-ticaret, şirketlerin ticari faaliyetlerini ve yerleşik olarak sayıldığı yeri vergi cennetlerine kaydırmaları için teknolojik imkan ve finansal teşvik sağlamaktadır (Forgione, 2005: 8).

E-ticaretin en önemli özelliklerinden birisi sınır ötesi işlemlerin gerçekleştirilebilmesidir. Bu açıdan bakıldığında vergi idarelerinin bilgi isteme yetkisi sadece kendi ülke sınırları içerisinde geçerlidir. Eğer bir ülke ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması yapılmışsa bu ülkelerden bilgi istenebilmektedir. Ancak çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının yapılmadığı bir ülkeden bilgi istemek oldukça güçtür. Bununla birlikte vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerde gizlilik son derece önemli olduğundan bu ülkelerden bilgi almak imkansızdır. Bu durum ise vergi idarelerinin etkinliğini azaltmakta ve e-ticaret faaliyetlerini gerçekleştirenlerin vergi cennetlerine doğru kaymalarına neden olmaktadır.

3.1.1.5. Transfer Fiyatlandırması

Transfer fiyatlandırması bir işletmenin gelir-gider veya kâr paylaşımı olarak bağıntılı olduğu, kâr paylaşımı açısından aynı çıkar birliğine dahil olan, ana şirket veya alt şirketlerle veya yönetim ve denetimi itibariyle hakim durumda olduğu ortaklık, iştirak ve şubeleriyle, karşılıklı olarak mal ve hizmet sunumunda uygulanan fiyatlama” olarak tanımlanabilir (İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası [İYMMO], 2006: 17).

Transfer fiyatlandırması, farklı vergilendirme yetkileri altında faaliyet gösteren bağlı şirketlerin gelir ve giderlerini ve dolayısıyla vergi matrahlarını önemli ölçüde etkilediği için mükellefler ve vergi idareleri açısından büyük önem taşımaktadır (Yaltı, 1996: 108). E-ticaretin sınır tanımaksızın gerçekleştirilebilmesi söz konusu faaliyetleri gerçekleştiren kişi veya kuruluşların vergi matrahlarını düşük tutmak amacıyla vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelere yönelmelerine sebep olmaktadır. Çünkü bu ülkelerde

vergi oranları ya çok düşük olmakta ya da hiç vergi olmamaktadır. Söz konusu vergisel avantajlardan faydalanmak isteyen çok uluslu şirketler yönetim faaliyetlerini yürüttükleri ana şirketlerini vergi cennetlerinde kurarak bundan çıkar sağlamaya çalışmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla oluşan vergi kayıplarının büyük miktarlarda olduğu tahmin edilmektedir. Vergi mevzuatı açısından baktığımızda karşılaşılan sorunlardan birisi gerçek fiyatların tespit edilmesinde yaşanan güçlüklerdir. Diğer bir sorun ise bilgi edinmenin yarattığı güçlüklerdir. Çünkü vergi cennetlerinin en önemli özelliklerinden birisi gerçekleşen işlemlerde gizliliğin ön planda tutulmasıdır. Vergi idarelerinin kendi ülke sınırları dışında gerçekleşen işlemlerin kontrolü amacıyla diğer ülkelerden bilgi alması son derece güçtür. Neticede gerçekleşen transfer fiyatlandırması, vergi idarelerini zor durumda bırakmakta ve elde edilen gelirin vergilendirilmesini ve vergi denetimini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.1.2. Elektronik Ticaretin Vergi Denetimi Üzerindeki Olumlu Etkileri

E-ticaretin vergi denetimi açısından birçok olumlu tarafı bulunmaktadır. İlk olarak bakıldığında elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerin çokluğu göze batmasına karşılık, gerçekleştirilen bu işlemlerin hepsinin elektronik ortamda kaydının tutulması vergi denetimi açısından büyük kolaylık sağlamayabilmektedir. Fakat bahsedilen bu kolaylık daha çok fiziksel ürünler ve vergiye uyum sağlamış mükellefler için geçerlidir.

E-ticarete gerçekleştirilen işlemlerin elektronik ortamda kaydedilmesi ve her işlemin araçlar vasıtasıyla gerçekleşmesi vergi denetiminin etkinliğini artırmaktadır. Örneğin, bilgisayar aracılığıyla bir arkadaşınıza e-posta gönderdiğinizde bilgisayarda yer alan “temp” adlı klasörde gerçekleştirilen işleme dair kalıntılar saklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gerçekleştirilen e-ticaret işlemleri ile ilgili olarak da mutlaka bir iz bilgisayarda saklanacaktır. Bu ise e-ticaretin başlangıcında var olan elektronik ortamda gerçekleşen işlemlerin kayıt altına alınmadığına dair olan görüşü zayıflatmaktadır. Araçlar ile kastedilen ise gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin ne şekilde alıcılara teslim edildiğidir. E-ticarete dijital ürünler ve geleneksel ürünler olmak üzere iki tür ürün faaliyeti gerçekleşmektedir. Geleneksel ürünler açısından bakıldığında ürün elektronik ortamda sipariş verilmiş olsa dahi teslimat ve ödeme işlemi kurye gibi aracı kuruluşlar vasıtasıyla

gerçekleşmektedir. Bu durumda teslimat sırasında fatura ve benzeri evraklar düzenleneceği için vergi denetimi açısından bir sorun görülmemektedir. Ancak dijital ürünler elektronik ortamda sipariş edildiğinde teslimat ve ödeme işlemleri için geleneksel araçlar kullanılmayacağı için burada durum biraz daha farklı olacaktır. Genellikle dijital ürünlerin ödemesi kredi kartı kullanımıyla gerçekleştiği için buradaki önemli faktör bankalardır. Bankalar gerçekleştirdikleri tüm işlemleri kayıt altında tuttukları için istenilen durumlarda kayıtlara ulaşılabilecektir. Ayrıca gerçekleşen ticari faaliyetler internet servis sağlayıcı şirketler tarafından da kayıt altına alınmaktadır.

3.1.2.1. Sözleşmelerin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması

E-ticarete taraflar birbirini görmeden işlemlerini gerçekleştirdiği için güvenlik unsuru son derece önemlidir. Karşılıklı güvenin oluşması için ise tarafların gerçekleştirdikleri işlemlerin belli bir düzene uygun olarak yapılması gerekmektedir. Bunun için ise en önemli araç sözleşmelerdir. Sözleşmeler tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerini belirlemektedir (Popilek, 2005: <http://www.e-ticaret.gov.tr>).

E-sözleşmeler elektronik ortamda kayıt altına alınır ve gerek duyulan hallerde taraflar, ispat etmek amacıyla kullanabilirler. Aynı zamanda e-sözleşmeler, elektronik ortamda kayıt altına alındıkları için vergi idaresi tarafından da bir ispat aracı olarak kullanılabilir. Bu açıdan bakıldığında e-ticaret vergi denetiminin etkinliğini artırmaktadır.

3.1.2.2. Ödemelerin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması

E-ticarete ödeme yapmak için alıcı ve satıcıya ait bilgiler kayıt altına alınmaktadır. Örnek olarak Boğaziçi Elektronik Ticaret Sistemini (<http://www.bticaret.com>) gösterebiliriz. Bu sisteme göre öncelikle hem alıcılar hem de satıcılar sisteme kayıt yaptırmakta ve gerekli tüm bilgiler kayıt altına alındıktan sonra işlemlerini gerçekleştirmeye başlamaktadırlar. Bu sisteme göre ödemeler, kredi kartı ile yapılabilmektedir. Kredi kartı ödeme sistemleri banka tarafından mecbur kılınan, müşterilerin güvenliği açısından önem taşıyan güvenlik sertifikalarını (SSL) zorunlu kılmaktadır (Boğaziçi Elektronik Ticaret Sistemi (t.y.), <http://www.bticaret.com>). Ödemeler gerek kredi kartı ile gerekse EFT yolu ile yapılsın, tümü bankacılık sistemi

üzerinden gerçekleştiği için hem sitenin faaliyetlerini sağlayan internet servis sağlayıcı şirketler tarafından hem de bankalar tarafından kayıt altına alınmaktadır.

Aracı kuruluşlar olarak kabul edebileceğimiz bankalar ve internet servis sağlayıcı şirketler tarafından elektronik ortamda tutulan bu kayıtlar vergi idaresi açısından kazancın belirlenmesini sağlayacak özelliktedir. E-ticarette ödeme ile ilgili olarak elektronik ortamda tutulan kayıtlar birer delil niteliğinde olduğundan satıcı tarafından bankaya bildirilen tutar ile kayıtlar karşılaştırılarak kesinlik sağlanabilir. Bu açıdan e-ticaret vergi denetiminin etkinliğini artırıcı niteliktedir.

3.1.2.3. Satışların Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması

Geleneksel ticarete göre alışveriş işlemi sırasında mevzuat gereği satıcının yapmış olduğu satış işlemi karşılığında fatura veya benzeri bir belge vermek zorunluluğu bulunmaktadır. Geleneksel ticarete kağıt olarak düzenlenen fatura veya benzeri belgeler e-ticarette elektronik ortamda düzenlenmektedir. Örneğin, internet bankacılığı aracılığıyla kontör yüklediğimizi düşünelim. Kontör miktarı ve ücret girildikten sonra onay verilir ve kontör alışveriş işlemi gerçekleşmiş olur. Gerçekleştirilen işlem karşılığında banka tarafından alıcı adına elektronik dekont (e-dekont) düzenlenir ve alıcıya gönderilir. Gerçekleştirilen kontör alışveriş işlemi karşılığında düzenlenen e-dekont, fatura veya benzeri belge olarak nitelendirilebilir. Kısacası elektronik ortamda gerçekleşen satış işlemleri kayıt altına alınır ve gerekli durumlarda ispat niteliğinde kullanılabilir.

Elektronik ortamda gerçekleştirilen satışları karşılığında düzenlenen e-faturalar sayesinde vergi idaresi vergi denetimini daha etkin bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca alıcı ve satıcı bilgilerinin kayıtlı olması vergi denetimine yardımcı olmaktadır.

3.1.2.4. Ürün Teslimlerinin Elektronik Ortamda Kayıtlı Olması

E-ticarette geleneksel ticaretin aksine alıcı ve satıcılar yüz yüze gelmedikleri için ürün teslimi kurye veya nakliye kuruluşları gibi aracı kuruluşlar tarafından gerçekleştirilir. Bu konuyla ilgili olarak yaygın şekilde kullanılan siteler bulunmaktadır. Bu sitelerde firmalar önceden belirlenmiş süre içerisinde ürünlerini sergileyerek satış yapmaya

çalışırlar. Alıcılar ise belirlenmiş süre içerisinde almak istedikleri ürünlerin siparişini verir, ödemesini yapar ve birkaç gün nakliye süresini bekledikten sonra ürünlerini teslim alırlar. Buna göre elektronik ortamda siparişi verilen ürünün teslimi elektronik ortamda verilen teslim talimatı ile sitesin anlaşmalı olduğu kargo firması tarafından yerine getirilir. Bu açıdan e-ticarete konu olan alışveriş işlemleri hem kurye veya nakliye şirketleri gibi aracı kuruluşlarda hem de sipariş işleminin gerçekleştiği elektronik ortamda kayıt altına alınır. Ancak dijital ürünlerin satışında durum biraz daha farklıdır. Çünkü dijital ürünlerin teslimi geleneksel ürünlerden farklı olduğundan aracı kuruluşlara gerek duyulmaz. Dijital ürünler doğrudan bilgisayara indirilmekte ve ödeme genellikle kredi kartı ile gerçekleşmektedir. Bu durumda ise gerçekleşen alışveriş işleminin kayıtları hem bankalarca hem de internet servis sağlayıcı şirketlerce kayıt altına alınmış olur.

E-ticarete konu olan fiziksel ürünlerin ticareti vergi denetimi açısından bazı avantajlara sahiptir. Bu ürünlerin teslimi sırasında aracı kuruluşların kullanılması ve fatura gibi belgelerin düzenlenmesi vergi denetimi açısından kanıt niteliği taşımaktadır. Buna karşılık dijital ürünlerin söz konusu olduğu e-ticaret faaliyetlerinin denetiminde bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Dijital ürünler doğrudan bilgisayara indirilmekte ve aracı kuruluşlara gerek kalmamaktadır. Aracı kuruluşlar vergi denetimi açısından önemli bilgi kaynakları olduğundan bu kuruluşların eksikliği denetim faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak e-ticaret faaliyetleri kapsamında gerçekleşen ürün teslimleri hem elektronik ortamda hem de kurye veya nakliye kuruluşları gibi aracı kuruluşlar tarafından kayıt altına alınır. Bu kayıtlar vergi idaresi açısından ürünlerin teslim aşamasının yerine getirildiğine dair kanıt olarak kullanılabilir niteliktedir. Bu sebeple e-ticaret vergi denetiminin etkinliğini artırmaktadır.

3.1.2.5. Denetim Maliyetlerinin Azalması

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte bilgisayar ve telefon gibi araçların ticari faaliyetlerde kullanımı artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda mal ve hizmetlerin üretim, satış, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin maliyetleri azaltmaktadır. Bununla birlikte hızla gelişen e-ticaret sadece mal ve hizmetlerin alışverişinde değil, vergi

idareleri açısından vergi denetimi maliyetlerinin de azalmasına katkıda bulunmaktadır. Başlangıçta tüm kayıtların elektronik ortama aktarılması için kullanılacak yazılımın maliyeti oldukça yüksek görünmektedir. Ancak bu süreç zamanla kendisini amorti edecektir. Bu bağlamda ilk olarak kırtasiye maliyetleri azalacaktır. Denetim elemanlarının geleneksel yöntemlerle gerçekleştirdiği denetim maliyetleri bürokratik sebeplerden dolayı aşırıya kaçmaktadır. Örneğin denetim elemanları, denetim işlemini tamamladıktan sonra bir sürü rapor hazırlamak zorunda kalmaktadır. Bu ise gereksiz yere kırtasiye maliyetlerinin artmasına sebep olmaktadır. İkinci olarak e-ticaret vergi denetimi açısından zaman tasarrufu sağlamaktadır. Ticari faaliyetlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi işlemlerin takibini kolaylaştırmakta ve zamandan tasarruf etme imkanı sağlamaktadır. Çünkü kayıtlar bir kez elektronik ortama aktarıldıktan sonra bu işleme bir daha gerek kalmayacak, sadece gerekli hallerde kayıtlar üzerinde düzenlemeler yapılacaktır. Bu açıdan denetim elemanları daha verimli çalışacak ve aynı süre zarfında daha fazla denetim faaliyeti gerçekleştirilebilecektir.

3.2. Elektronik Ticarete Vergi Denetimine Yönelik Uygulamalar

3.2.1. Elektronik Vergi Denetimi Uygulaması

Elektronik vergi denetimine geçmeden önce vergi denetimi kavramının açıklanmasında fayda vardır. Vergi denetimi, vergi mükelleflerinin doğru kararlar vermelerini ve vergi yükümlülüklerini doğru şekilde yerine getirmelerini sağlar. Genellikle vergi denetimi yedi temel unsurdan oluşur. Bunlar (Auditing Electronic Data, 2001: 2):

Kapsam: Denetimin kapsamını belirlemek,

Plan: Denetim planını geliştirmek,

Denetim: Uygulanan denetimin adımları: kontroller, prosedürler ve ilişki gibi,

Kanaat: Raporlamanın doğruluğu ile ilgili görüş,

Sonuç: Bulguların sunulması,

Rapor: Bulguların raporlanması,

İnceleme: Hataları, eksiklikleri veya yanlışlıkları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen denetimdir.

Bahsedilen bu süreçlerle gerçekleştirilen vergi denetimlerinin etkinliği vergilerin içeriği, kayıtların mevcut durumu ve mükellefiyet türüne göre belirli faktörlere bağlıdır (Auditing Electronic Data, 2001: 2).

3.2.1.1. Elektronik Vergi Denetimi Kavramı

Kayıtlarının tamamının veya bir bölümünün elektronik ortamda olması vergi denetiminin temel amacını değiştirmez. Denetim elemanın faaliyet alanı; kayıtları, prosedürleri ve yöntemleri kapsar. Vergi hesaplama sürecinde denetim elemanları işlemlerle ilgili kayıtları, denetimi gerçekleştirdiği yerde kontrol eder. Muhasebe kayıtları gerek geleneksel yollarla tutulsun gerekse de elektronik kayıtlar şeklinde tutulsun denetim elemanı araştırmasını denetimin yapıldığı yerde gerçekleştirir. Gerçekleştirilen kontrollerin değerlendirilmesi kayıtların güvenilirliği hakkında denetim elemanlarının fikir sahibi olması konusunda yardımcı olur (Auditing Electronic Data, 2001: 2).

Denetim elemanlarının denetim faaliyetlerini gerçekleştirirken bazı konularda bilgi sahibi olması gereklidir. Ayrıca denetim elemanları denetim faaliyetlerini yerine getirirken bu bilgileri dikkate almalı ve kararlarını bu bilgiler altında vermelidirler. Buna göre denetim elemanları (Auditing Electronic Data, 2001: 3):

- Elektronik kayıtların mevcut olup olmadığı, vergi mükelleflerinin kayıt tutarken uyguladıkları prensiplerin neler olduğu, kayıtları korumak için ne gibi uygulamaların kullanıldığı, ayrıntılı ve özetlenmiş halde bulunan kayıtların denetim dönemi için mevcut olup olmadığı,
- Elektronik kayıtların güvenilir olup olmadığı, belgelere dayanmayan sistem değişikliklerinin olup olmadığı,
- Beyanname üzerindeki rakamların nereden geldiği, elektronik kayıtların kaynaklarının ne olduğu, vergi işlemlerinin doğru olup olmadığını belirlemek için gerçekleştirilen işlemlerin bilgilerinin mevcut olup olmadığı,
- Elektronik kayıtların ne zaman, nerede ve nasıl incelendiği, bilgilerin mükelleflerin kaynakları kullanılarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, denetim süreci esnasında bütün kayıtların ayrıntılı olarak incelenmesi yerine hangi teknik ve yöntemleri kullanabileceği,

gibi konularda bilgi sahibi olması gerekir.

Gerçekleşen denetim faaliyetlerinin etkinliğinde denetim elemanlarının rolü oldukça önemlidir. Alanında uzmanlaşmış denetim elemanları sayesinde denetimler daha hızlı ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Konuya hakim olan denetim elemanları aradıkları bilgileri nerede ve nasıl bulacaklarını bildiklerinden zamandan tasarruf edilmekte ve aynı zaman dilimi içerisinde daha fazla kişi veya kuruluş denetlenebilmektedir.

3.2.1.1.1. Elektronik Kayıtların Denetimi

Genellikle geleneksel denetim, şahısların vergilendirilmesini, hesaplarını ve mesleklerinin yasal alanlarını kapsar. Elektronik denetim de ise, vergi idaresinin, asıl mükellefin temsilcisi aracılığıyla karşılıklı olarak iç denetim, bilgi işlem, bilgi sistemi yönetimi ve kayıt yönetimi gibi diğer departmanlar ile etkileşim içinde olma ihtiyacı vardır (Auditing Electronic Data, 2001: 3).

Elektronik vergi denetiminde geleneksel vergi denetiminden farklı olarak denetim elemanları mükellef dışında diğer kişi ve kuruluşlarla da iletişim içinde olmalıdır. Örnek olarak kayıtların elektronik ortama aktarılmasında kullanılan yazılımı geliştiren şirketler gösterilebilir. Denetim elemanları gerekli hallerde söz konusu şirketler ile bilgi alışverişinde bulunmalı ve denetim için gerekli bilgileri şirketten almalıdır. Bu bilgi alışverişi daha çok kullanılan yazılımın güncellenmesi veya yazılımda herhangi bir değişiklik yapıldığı durumlarda söz konusu olmaktadır.

3.2.1.1.2. Elektronik Kayıtların Kontrolü, Prosedürleri, Standartları ve Teknikleri

Elektronik denetim kontrolleri, prosedürleri, standartları ve teknikleri bakımından geleneksel vergi denetimine benzer olacaktır. Denetim elemanları tarafından kullanılan örnekleme yöntemleri ile mükelleflerin elektronik kayıtlarının bilgisayarlar aracılığıyla incelenmesi imkanı gelişmiştir (Auditing Electronic Data, 2001: 3). Bu bağlamda denetim elemanları, denetim işlemini kağıt belgeler üzerinden değil, sayısallaştırılmış şekliyle

elektronik ortama aktarılmış olan belgeler üzerinden gerçekleştirmektedir. Tüm kayıtların elektronik ortama taşınması denetim elemanlarının işini kolaylaştırmış ve denetim faaliyetlerinin etkinliğini artırmıştır.

Mevcut iç kontrollerin değerlendirilmesi ve düzgün bir araştırma için ilk ve en önemli unsur, vergi yükümlülüklerinin raporlanması gereğidir. Böyle bir araştırmanın güvenilirliğini belirlemek için amaçlar, teknikler, prosedürler ve kontroller denetim programının kapsamını belirlemede iç kontrollerin temelini oluşturur. Düzgün bir iç kontrol olmadığı durumlarda, herhangi bir belge üzerinde değişiklik, sahtekarlık veya oynama yapılabilir. Böyle durumlarda kaynak belgenin niteliği değişmektedir (Auditing Electronic Data, 2001: 3). Elektronik denetimde iç kontroller önemli bir rol oynamaktadır. Denetim öncesi gerçekleştirilen kontroller elektronik ortamdaki kayıtların güvenilirliğini artırır ve kayıtlar üzerinde yapılan değişikliklerin belirlenmesini sağlar. Çünkü denetim öncesinde kayıtlar üzerinde oynamalar yapılabilir. Yapılan bu oynamalar vergi matrahının olduğundan daha az hesaplanmasına ve bu sebeple devletin gelir kaybına uğramasına sebep olabilir. Bu sebeple denetim öncesinde gerçekleştirilen kontroller vergi matrahının doğru olarak hesaplanmasını sağlayarak vergi denetiminin etkinliğini artırır.

3.2.1.1.3. İç denetim ve Elektronik Veri

Elektronik kayıt sistemi içerisinde yer alması gereken bazı temel iç denetim fonksiyonları bulunmaktadır. Elektronik kayıtların, verginin hesaplanmasının ve raporlamaların güvenilirliğini değerlendirmede denetim elemanlarına yardımcı olacak fonksiyonlar aşağıdaki gibidir (Auditing Electronic Data, 2001: 4):

- Sistem tehlikeleri ve risk analizi,
- Elektronik kayıt sistemine sınırlı erişim,
- Erişim yetkisi veya güvenlik kodları,
- İşlemlerin ve işlem dosyalarının değiştirilmesini önlemek amacıyla zaman ve tarih damgası,
- Sisteme ve bilgilere erişimi gösteren sistem kayıtları,
- Bilgi değişim kayıtları ve asıl bilgi kayıtlarının korunması,
- Kabul edilmeyen işlem veya aktarım prosedürleri ve kayıtları,

- Erişimin, değişikliklerin ve kabul edilmeyen işlemlerin düzenli olarak gözden geçirilmesi ile ilgili kayıtlar,
- Yasal süreler içerisinde elektronik kayıt arşivinin tutulması,
- Yasal süreler içinde kayıtlardaki bilgilerin doğruluğunun korunması ve güvenilirliğidir.

Elektronik kayıtların güvenilirliğini açısından denetim elemanları bazı bilgilere ulaşabilmelidir. Bu bağlamda denetim öncesinde kayıtlara ne zaman ve kimler tarafından ulaşıldığının kayıtları tutulmalıdır. Bununla birlikte kayıtlarda yapılan değişikliklerin takip edilmesi ve kayıtların orijinal haliyle saklanması gerekmektedir. Kayıtlarda yapılacak değişiklikleri önlemek amacıyla kayıtlara zaman ve tarihi gösteren bir damga konulabilir. Ayrıca kayıtlara herkesin erişimi kısıtlanmalıdır. Kayıtlara sadece belirli kişiler ulaşabilmeli ve değişiklikler bu kişiler tarafından yapılmalıdır.

3.2.2. Elektronik Ticarete Vergi Denetimi Planlaması

Son yıllardaki teknolojik ve ekonomik gelişmeler ile birlikte e-ticaret faaliyetleri açısından denetim yöntemlerinde önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Denetim elemanları, kurum veya kuruluşları denetlerken sadece finansal bilgileri değil aynı zamanda işlem tekniklerini de anlamalı ve değerlendirmelidir. İnternet kullanımının yaygınlaşması e-ticaretin hızla gelişmesine neden olmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve online işlemlerin yaygınlaşması, tüm ticari faaliyetlerde kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerinin (internet, bankamatik, elektronik fon transferi (EFT) gibi) e-ticaret kavramı içerisinde birleşmesi ile sonuçlanmıştır (Genete, 2008: 1).

3.2.2.1. Denetim Planlaması

Denetim planlaması, denetim görevinin ilk aşamasıdır ve amaçları: denetimin sürdüğü bütün alanların dikkatli bir şekilde ele alacağını garanti etmek, bütün olası sorunları, kontrollerin kolaylaştırılmasını ve tekrar gözden geçirilmesini sağlamak, bütün denetim elemanları arasında uygun görev dağılımını gerçekleştirmek, makul bir düzeyde çalışma maliyetlerini ve mükellefler ile olabilecek anlaşmazlıkların önlenmesini

sağlamaktır. Denetim elemanlarının aşağıdaki temel fonksiyonlar hakkında bilgi sahibi olması gerekir (Genete, 2008: 1).

3.2.2.1.1. İş Çevresi ve Mükellef Bilgileri

Denetim planlamasının ilk aşaması mükelleflerin genel ekonomik durumları ve faaliyet alanlarını belirlemektir. Bunun ise iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, denetim elemanlarının bilmesi gereken finansal koşulları kendine özgü bazı ekonomik faaliyetlerin var olmasıdır. Diğer ise, denetim elemanlarının denetimi etkileyebilecek faaliyetlere özgü belirgin riskleri belirleyebilmesidir. E-ticaret faaliyetlerinde bulunan şirketlerdeki durumda ise, denetim elemanları şirketlerin finansal durumlarını etkileyebilecek uygulama ve işlemleri belirleyebilecek yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Bu bilgiler ise (Genete, 2008: 2):

- Endüstri ve iş faaliyetleri,
- E-ticaret stratejileri,
- E-ticaret faaliyetlerinin riskleri ve kapsamı,
- Dış kaynak kullanımı düzenlemeleridir.

Denetim elemanları bilgi kaynaklarını şirketlerin faaliyet alanları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla kullanabilirler ve bu bilgi kaynakları; benzer görevlerde denetim elemanları ile geçmiş yıllarda yaşanan anlaşmazlıkları, şirket elemanları ile gerçekleştirilen toplantıları, şirket faaliyetlerinin doğrudan analizini, bu alandaki teknik özellikler içeren dergi ve uzman kuruluşların kılavuzlarını içerir (Genete, 2008: 2).

3.2.2.1.2. Mükelleflerin Yasal Yükümlülüklerine İlişkin Bilgilerin Elde Edilmesi

Denetim planlamasında ikinci aşama mükelleflerin yasal yükümlülüklerine ilişkin bilgilerin elde edilmesidir. Bu aşamanın uygulanması, denetim elemanları tarafından yapılan analizleri, en azından: kuruluşun durumu ve iç düzenlemeleri, yönetim kurulu ve yönetim kurulu ile hissedarlar arasında yapılan toplantıların kayıtları ve işletme sözleşmeleri gibi belgeleri gerektirir. Bu aşamada elde edilen bilgiler, asıl riskleri ve görevin mahiyetini belirleyebilmek için oldukça önemlidir (Genete, 2008: 3).

E-ticaret faaliyetlerinde ise, elektronik ortamda dijital imza kullanılarak müşteriler ile yapılan sözleşmeler üzerinde titizlikle durulması gerekmektedir. Bu durumda, denetim elemanı işlemlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi sebebiyle tespitinin çok zor olduğu olası dolandırıcılık faaliyetlerini kontrol etmek amacıyla verilerin doğruluğunu dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde incelemelidir. Burada en önemli rol internet servis sağlayıcısına düşmektedir. Teknik destek sunan internet servis sağlayıcısı gerçekleşen işleme ait elektronik ortamda kayıtlı bulunan tüm bilgileri denetim elemanına sağlamalıdır. İnternet servis sağlayıcısının elektronik işlemlerde kullandığı uygulamalar hem kendisi hem de müşterisi olan firmaların güvenliği açısından dijital imza ve sertifikalar için en son teknolojiyi sahip olmalıdır (Genete, 2008: 3).

3.2.2.1.3. Analitik Prosedürlerin Uygulanması

Analitik prosedürlerin uygulanması, denetim planlamasının üçüncü aşamasıdır ve faaliyetlerin niteliğine, süresine ve özelliklerine uygun olarak yönetilmesini amaçlamaktadır. Birçok durumda, denetim elemanları bu aşamada mükelleflerin faaliyet alanları ile son beş yılın temel ekonomik göstergelerinin karşılaştırılmasını yetersiz bir analiz olarak değerlendirmektedir. Bu göstergelerin en önemlileri, nakit, borç durumu ve ödeme yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesidir (Genete, 2008: 3).

Analitik prosedürler denetimin planlamasında hem finansal hem de finansal olmayan bilgiler için kullanılır. Denetiminin planlama aşamasında analitik prosedürler genellikle belirli dönemler açısından geçici bilgileri içerir (Hayes ve Schilder, (t.y.): [tp://pentagan.nl](http://pentagan.nl)).

3.2.2.1.4. Denetim Riskinin Değerlendirilmesi ve Önem Derecesi

Denetim faaliyetlerinin gelecekte gelişmesinde belirleyici bir role sahip olan denetim riskinin değerlendirilmesi ve önem derecesi denetim planlamasının dördüncü ve en karmaşık aşamasıdır. E-ticaret faaliyetleri yürüten şirketlerin geleneksel ticarete var olan risklerden farklı olarak doğrudan veya dolaylı olarak faaliyetleri etkileyebilecek veri aktarımı ve elektronik arşivlerde yaşanan güçlükler gibi bazı riskleri vardır. Bu sebepten Uluslararası Denetim Standartları (ISA) e-ticarette denetimin finansal durumlara etkisi

üzerinde çalışmalar yapmış ve denetim elemanlarının görev başındayken göz önünde bulunduracakları ekstra riskleri değerlendirmiştir. Buna göre (Genete, 2008: 3);

- Denetim esnasında kayba uğrayan işlemler,
- Virüs saldırısı veya dolandırıcılık gibi güvenlik riskleri,
- Web sitesi geliştirme harcamaları, internet satışlarına ilişkin gelirlerin kayıt altına alınması ile ilgili hatalı muhasebe ilkeleri,
- Gizlilik ve uluslararası sınırların dışında yasal koruma gereksinimleri gibi konularda vergilendirme ve diğer yasal düzenlemelere uyulmaması,
- Elektronik ortamda hazırlanan sözleşmelerin kanıt olarak bağlayıcı olmasını sağlamak,
- Sistem ve altyapı özellikleri ve sistem arızalarıdır.

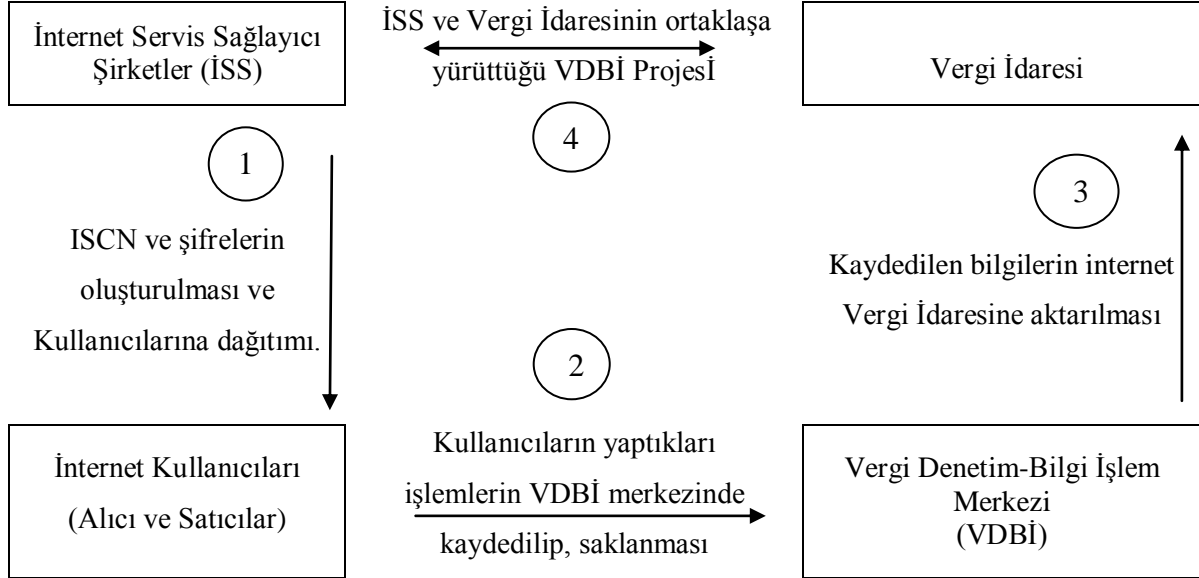
3.3. Elektronik Ticarete Vergi Denetimine İlişkin Bir Model Önerisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişlerle birlikte e-ticaret faaliyetleri de hızla yaygınlaşmaktadır. E-ticaret faaliyetlerinin artması beraberinde bir takım sorunları da gündeme getirmektedir. E-ticaret alanında karşılaşılan sorunların başında vergi denetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilememesi gelmektedir. Bu ise devletlerin gelir kaybına uğramasına ve kayıtdışı ekonominin artmasına neden olmaktadır. İşte bu nokta e-ticarete vergi denetiminin etkinliğini artırmak amacıyla yeni denetim yöntem ve teknikleri geliştirilmesinin önemi gittikçe artmaktadır.

Bu bağlamda e-ticarete vergi denetimini gerçekleştirmek için internet servis sağlayıcı şirketler ile ülkelerin vergi idareleri ortak bir proje yürütebilir. Bu model kapsamında vergi denetim-bilgi işlem merkezleri kurulabilir. İnternet servis sağlayıcı şirketlerin sahip oldukları teknolojik altyapı koşulları nedeniyle bu merkezlerin internet servis sağlayıcı şirketlerin bünyesinde kurulmasında fayda vardır. Ancak tüm yetki ve yönetim hakkı vergi idaresine ait olacaktır. Buradaki amaç kullanıcıların özel hayatlarına müdahale etmek değil sadece kullanıcıların internet üzerinden yaptıkları download ve alışveriş işlemlerinin kayıt altına alınmasını sağlamaktır. Bu merkezlerde görev yapacak personeller alanında uzman kişilerden oluşmalıdır. Buna göre yazılım ve donanım alanında

uzman bilgisayar mühendisleri ve vergi denetmenleri bu iş için uygun niteliktedirler. Şekil 2'de vergi denetim-bilgi işlem merkezinin işleyişi gösterilmiştir.

Şekil 2: Vergi Denetim-Bilgi İşlem Merkezi (VDBİ)

Bu model kapsamında internet servis sağlayıcı şirketler her kullanıcıya kitaplar için ISBN (International Serial Number of Books - Uluslararası Standart Kitap Numarası) ve süreli yayınlar için ISSN (International Serial Number of Serials - Uluslararası Standart Seri Numarası) kullanılan numaralara benzer bir ISCN (International Serial Number of Computer - Uluslararası Standart Bilgisayar Numarası) numarası verecektir. Bununla birlikte her internet kullanıcıasına bir kullanıcı adı (kullanıcı adı olarak ISCN kullanılabilir) ve şifre (şifre olarak T.C. kimlik numarası kullanılabilir) verilecektir. Güvenlik amacıyla verilen şifrelerin düzenli olarak güncellenebileceği bir sistem oluşturulmalıdır. ISCN sabit olduğu için onlarda bir değişim söz konusu değildir. ISCN numarası ve geliştirilecek olan bir yazılım ile her kullanıcının yaptığı işlemler vergi denetim-bilgi işlem merkezi tarafından kayıt altına alınabilecektir. Kayıt altına alınan bilgiler vergi denetim-bilgi işlem merkezi tarafından vergi idaresine aktararak denetim işlemi gerçekleştirilecektir.

İnternet kullanıcıları, verilen kullanıcı adı ve şifrelerini kullanarak internet erişimini sağlayacaklardır. Günümüzde kullanılan mozilla, opera ve internet explorer gibi web tarayıcılarına küçük bir eklenti ilave edilerek bu programların açılışlarında kullanıcı adı ve

şifre girilmesi sağlanabilir. Bu sayede her kullanıcı internete erişimi gerçekleştirdiği anda, vergi denetim-bilgi işlem merkezinde, internet servis sağlayıcı şirketler tarafından verilen ISCN numaraları adına oluşturulan klasörlerde kullanıcıların gerçekleştirdikleri işlemler kaydedilerek saklanabilecektir. Kullanıcı adı ve şifre verilmesinin asıl sebebi alışveriş merkezleri veya internet kafe gibi halka açık alanlarda internet kullanımının kayıt altına alınmak istenmesidir.

Vergi denetim-bilgi işlem merkezi tarafından kullanılacak olan yazılım, dijital ürünleri türlerine göre ayırabilecek nitelikte olmalıdır. Günümüzde, metin dosyası için pdf, doc, txt, müzik dosyası için mp3, wav, film dosyası için mp4, dat, avi ve yazılımlar için exe gibi uzantılar kullanılmaktadır. Bu formattaki dosyaların gerek e-posta yoluyla gerekse Microsoft Network (msn) gibi iletişim ve veri aktarımı amacıyla kullanılan araçlardan gönderilmesi durumunda, sistem, dosyaları sahip oldukları uzantılarına göre ayırarak ve kayıt altına alacaktır. Vergi denetim-bilgi işlem merkezi tarafından kayıt altına alınan işlemler vergi idaresine aktarılacak ve vergi idaresi aldığı verileri kullanarak denetim işlemini gerçekleştirecektir.

Bu modele yönelik olarak karşımıza çıkacak önemli sorunlardan birisi ikamet ülkesi dışında başka bir ülke sunucusu üzerinden gerçekleştirilen işlemler gözükebilir. Ancak internet kullanıcılarına verilen ISCN numarası sayesinde ister yurtiçi isterse yurt dışı sunucular kullanılsın sistem gerçekleşen işlemleri kayıt altına almaya devam edecektir. ISCN numarasını bir adres olarak düşündüğümüzde, işlemler nerede gerçekleşirse gerçekleşsin son durak yine kullanıcının bulunduğu ülke olacak ve hangi kullanıcının, hangi işlemleri, hangi sunucu üzerinden gerçekleştirdiği kayıt altına alınacaktır.

Diğer bir önemli sorun ise işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlayacak özelliklerde bir yazılımın geliştirilmesi konusunda yaşanacaktır. Ancak günümüz teknolojisinde bu özelliklere sahip bir yazılımın geliştirilmesi imkanı bulunmaktadır.

3.4. Türkiye’de Elektronik Ticaret ve Vergi Denetimine Yönelik Uygulamalar

3.4.1. Türkiye’de Elektronik Ticaretle İlgili Çalışma Yapan Kuruluşlar

Ülkemizde e-ticaret konusunda çalışmalar yapan birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu çalışmalar gelişen teknolojiye paralel olarak halen devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de e-ticaret konusunda yapılan çalışmalar aşağıda incelenmiştir.

3.4.1.1. Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK)’nun Yaptığı Çalışmalar

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)’nın 25 Ağustos 1997 tarihli kararı uyarınca Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın koordinasyonunda, aşağıdaki kuruluşlar ve temsilcilerinin katılımıyla Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETKK) oluşturulmuştur. Bu durum, dünya finans hareketlerinin giderek daha çok elektronik ortama bağlı olarak gerçekleşmesi olgusu ve bu gelişmelere ülkelerin hazırlık yapmasının göstergesidir. ETKK Adalet Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gibi bakanlıklar; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü gibi devletin kilit durumdaki kurumları; Merkez Bankası, Rekabet Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankalar Birliği gibi finans kurumları; Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Türk Patent Enstitüsü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi kurumlar tarafından oluşturulmuştur (Alptürk, 2002: 272).

ETKK’nın ilk toplantısı 16 Şubat 1998 tarihinde yapılmış ve ETKK bünyesinde hukuk, teknik ve finans çalışma grupları oluşturulmuştur. BTYK’nın 2 Haziran 1998 tarihli toplantısında öncelikle anılan çalışma gruplarının hazırladığı finans, teknik ve hukuk raporları sunulmuş ardından ülkemizde e-ticaretin geliştirilmesine ilişkin devletin uzun vadeli dört temel görevi belirlenmiştir (E-Ticaret Koordinasyonunun Tarihçesi (t.y.), <http://www.e-ticaret.gov.tr>):

- Gerekli teknik ve idari alt yapının kurulmasını sağlamak,
- Hukuki yapıyı oluşturmak,
- E-ticareti özendirilecek önlemleri almak,
- Ulusal politika ve uygulamaların uluslararası politikalar ve uygulamalarla uyumunu sağlamak.

ETKK'nın e-ticaretin özendirilmesi konusundaki görüşleri ise şunlardır (Ersoy, 2000: 175):

- Hedef kitle KOBİ'ler olmak üzere, e-ticaretle ilgilenen kişi ve kuruluşlar için, ilgili merciler tarafından, e-ticareti tanıtıcı eğitim programlarının hazırlanarak uygulanması,
- E-ticaretin gerektirdiği bilgisayar yazılım ve donanımını edinmek isteyen kişi ve kuruluşlara, KOBİ'ler öncelikli olmak koşuluyla, gerekli finansman desteğinin sağlanması,
- Dış ticaretle ilgilenen kuruluşlara iş ve pazar olanakları yaratan, diğer ülkelerin mevzuatına ilişkin bilgi sunan ve küresel bilgi ağlarına giriş kapısı olan ticaret noktalarının ülkemizde de hızla geliştirilmesi için gerekli fiziki ve hukuki çerçevenin oluşturulması,
- Sunulan iletişim hizmetleri için alınan ücretlerin olabildiğince düşük seviyede tutulması ile ilgili ilkelerin gözetilmesi,
- Belirlenecek bir geçiş dönemi içinde, kamu kuruluşlarında gerekli teknik ve idari düzenlemeler yapılarak, kamu alım ve satım işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi ve böylece devletin her konuda olduğu gibi e-ticarette de öncülük görevini yerine getirmesi,
- Servis sağlayıcılara rekabet kuralları gözetilerek özendirici olanakların sağlanması e-ticaretin gelişmesinde özendirici unsurlar olacaktır.

3.4.1.2. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)'nin Yaptığı Çalışmalar

İGEME, 1960 yılında, Türkiye ihracatını geliştirmek ve sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, bu amaçla araştırma ve çalışmalar yapmak ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş, Türkiye'nin ilk ve tek kamu kuruluşudur.

İGEME, yaklaşık 23 yıl Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösterdikten sonra 1983 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmış ancak, 2001 yılında 118 Sayılı Yasa ile oluşturulan İhracatı Geliştirme Fonunun tasfiye edilmesi ile birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmış ve halen faaliyetlerine Müsteşarlık bünyesinde devam etmektedir. İGEME'nin kuruluş amacı ise; ihracatçıya ve ihracat potansiyeli olan firmalara gerekli tüm bilgileri sağlamak, bu alandaki beceri ve donanımlarını geliştirmelerine yardımcı olmak, dış ticaretle ilgili kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, Türk ihraç ürünleri ve firmalarının yurtdışında tanıtılması amacı ile yayınlar hazırlamak, uluslararası fuarlara milli katılımlar organize etmek, yerli ihracatçı ile yabancı ithalatçı arasında doğrudan temas imkanları yaratmaktır (İGEME Kuruluş ve Amaç (t.y.), <http://www.igeme.org.tr>).

Türkiye'de İGEME, e-ticaret ve bu bağlamda ticaret noktalarının kurulması amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için "Ankara Ticaret Noktası Projesi (ATN)" adıyla bir proje yürütülmektedir. Bu proje öncelikle dış ticarete hazır olan ama uygun kanallara erişemedikleri için bu süreçte yer alamayan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri (KOBİ) hedef almaktadır. İnterneti ilk aşamada sadece reklam ve pazar araştırması yapmak, potansiyel alıcı ve satıcılara ulaşmak olarak gören KOBİ'lerin bu konudaki bilgilerinin artırılması ve daha gelişmiş uygulama ve planlara yönlendirilmesi de ATN'den beklenen görevler arasındadır (Ersoy, 2000: 168).

3.4.1.3. Ankara Ticaret Noktası (ATN)'nin Yaptığı Çalışmalar

Ankara Ticaret Noktası (ATN), Türkiye'de İGEME tarafından kullanılan tek ticaret noktasıdır. ATN Dünya Ticaret Noktaları Federasyonu'nun (World Trade Point Federation-WTPF) üyesidir. ATN 1960 yılında kurulduğundan bugüne, İGEME Türkiye ile iş yapan yabancı girişimcilerin desteği ile deneyim zenginliği kazanmıştır. İGEME'nin Türk ihracatını teşvik etmekteki amacı Türkiye'nin uluslararası alandaki varlığını daha fazla belirginleştirmektir (Trade Point Ankara (t.y.), <http://www.tradepoint.org>).

Türkiye Ticaret Noktaları Projesi, UNCTAD'ın projeyi uluslararası arenaya sunduğu 1994 yılından itibaren büyük ilgiyle karşılanmış ve Columbus'da imzaya açılan Bakanlar Deklarasyonu'na imza atmıştır. Hükümetin UNCTAD'a resmi başvurusu

sonrasında, UNCTAD heyeti Mart 1997’de Türkiye’ye gelerek Ticaret Noktası kurmak için aday olan kuruluşlarda inceleme yapmış, aynı dönemde devletin üst düzeyinde bilgi ve iletişim teknolojilerine verilen önemle bağlantılı olarak İGEME Ankara Ticaret Noktası (ATN) kuruluş çalışmalarını başlatmıştır. 1 Haziran 1999 tarihinde İGEME’nin ev sahibi kurum olarak işlevsel bir ticaret noktasında aranan teknik, idari özellikler, insan kaynakları, haberleşme altyapısı ve diğer kriterlere uygunluğu UNCTAD tarafından tescil edilmiş ve çalışmalarına başlamıştır (Ersoy, 2000: 168).

ATN, internet üzerindeki çalışmaları ve verdiği hizmetlerle küresel ve bölgesel ağlarda ülkemiz dış ticaret çevrelerinin önemli bir temsilcisi haline gelmiştir. ATN web sitesi e-ticaretin sunduğu tüm yenilikleri tanıtan ve firmaların hizmetine sunulan etkin bir site olmayı kendine hedef olarak seçmiştir (Canpolat, 2001: 69):

Ticaret Noktası;

- Ticarete yardımcı olma ve ticareti kolaylaştırma merkezi,
- Ticari bilgi merkezi,
- GTPNet’e erişim noktası ve
- E-ticaret araştırma ve uygulama merkezidir.

3.4.1.4. KOBİ-NET Projesi

KOBİ-NET, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından 1998 yılında kurulmuştur. KOBİ-Net işletmelerin rekabet güçlerini artırmak için gerekli olan güncel bilgilere hızla erişebilecekleri ve dünya ile elektronik ortamda iletişim kurabilecekleri bir e-ticaret kapısıdır (Canpolat, 2001: 71). Diğer bir ifadeyle KOBİ-Net, KOSGEB’in KOBİ’lere sunduğu internet sitesinin adıdır. Bu site, işletmelerin rekabet güçlerini artırmak için ihtiyaç duydukları güncel bilgilere hızlı bir şekilde ulaşabilecekleri ve dünya ile elektronik ortamda iletişim kurabilecekleri bir ortam haline getirilmiştir. KOBİ-Net, her ölçekteki ve her sektördeki işletmeleri elektronik ortamda buluşturan bir e-ticaret merkezidir. KOBİ-Net’in en önemli amaçları arasında Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği konuları ve benzer konularda, KOBİ’lerin ihtiyaç

duydıkları bilgilere ulaşmalarını ve kendi aralarında elektronik posta ile iletişim kurmalarını sağlamaktır (KOBİ-Net (t.y.), <http://www.kobinet.org.tr/>).

3.4.1.5. BİLGE Projesi

E-ticaret alanındaki diğer bir önemli çalışma da Gümrük Müsteşarlığı aracılığıyla yürütülen BİLGE Projesidir. BİLGE (Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) Yazılımı, 1998 yılından beri Gümrük İdarelerinde kullanılmakta olan ve eşyanın gümrük sahasına girişinden çıkışına kadar tüm gümrük işlemlerinin gerçek zamanlı olarak bilgisayarlar vasıtasıyla yürütülmesine ilişkin bir yazılımdır. Yükümlüler BİLGE sistemi aracılığıyla Gümrük İdaresinde bulunan bilgisayarlardan elektronik ortamda düzenleyebildikleri gibi, EVD aracılığıyla kendi bürolarından veya internet üzerinden de girebilmektedirler (Bilge Yazılımı (t.y.), <http://www.gumruk.gov.tr/>).

BİLGE sisteminin yararları şu şekilde sıralanabilir (Kalaycı, (t.y.): www.dtm.gov.tr/):

- Gümrüklü sahaya eşyaların gelişi ile ithalatçı ve ihracatçılar beyanlarını hızlı bir şekilde gümrük idaresine verebilecekler, gümrük idaresi ise, beyanı ve gerekirse eşyayı minimum gecikme ile kontrol edebilecektir,
- Gümrük beyannameleri, gümrük idaresinin bilgisayarlarına yeniden veri girişi yapılmadan aktarılacak ve vergiler sistem tarafından hesaplandıktan sonra rahatlıkla kontrol edilebilecektir,
- Daha gerçekçi ve daha hızlı bir şekilde istatistikler alınabilecektir,
- İşlemler basitleşecektir,
- Gümrük müdürlüklerinde her gün iş takip eden yüzlerce komisyoncu ve firma görevlisi sayısı EVD uygulaması ile süratle azalacak ve gümrük personeli üzerindeki işyükü minimum seviyeye inecektir.

3.4.1.6. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)'nın Yaptığı Çalışmalar

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) 4 Ekim 1983 tarih ve 77 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulmuştur. Kurulun, Türk bilim politikasının

yürütülmesi, uzun vadeli bilim ve teknoloji politikalarının tespitinde hükümete yardımcı olunması, hedeflerin saptanması, plan ve programların hazırlanması, kamu kuruluşlarının görevlendirilmesi, özel kuruluşlarla işbirliği sağlanması, gerekli yasa ve mevzuatın hazırlanması, araştırmacı insan gücünün yetiştirilmesinin sağlanması, araştırma merkezlerinin kurulması için tedbirler alınması, araştırma alanlarının tespit edilmesi ve koordinasyonunun sağlanması gibi görevleri vardır. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, Başbakanın başkanlığında, ilgili devlet, Milli Savunma, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık, Tarım ve Köy İşleri, Çevre ve Orman, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanları ile YÖK Başkanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarları, TÜBİTAK Başkanı ile bir yardımcısı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) Başkanı, TRT Genel Müdürü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)'un belirlediği bir üniversitenin seçeceği bir üyeden oluşur. Ayrıca, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri de BTYK'da davetli sıfatıyla yer alırlar (Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu [BTYK] (t.y.), <http://www.tubitak.gov.tr>).

BTYK, e-ticaret konusunu ilk defa 25 Ağustos 1997 tarihli toplantısında gündemine almış ve şu kararları almıştır. Uluslararası rekabet üstünlüğü açısından önemli esneklikler sağlayan e-ticaret ağları dünyada hızla yaygınlaşmaktadır. Ülkemiz de ise bu gelişmelere uyum sağlamak amacıyla İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) ile TÜBİTAK Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü (BİLTEN) tarafından başlatılacak olan proje son derece önemlidir. Bu projenin gerçekleşmesi amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı Koordinasyonu ve TÜBİTAK'ın sekreterliğinde Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) temsilcilerinden oluşan bir Çalışma Grubu kurulacaktır. Bu Çalışma Grubu'nun görevleri arasında, proje finansmanında çıkabilecek sorunları çözmek, projeyi izlemek, ortaya konacak bulguları değerlendirmek, e-ticaretin gerektireceği hukuksal üstyapı ile fiziksel altyapının tesisi için yapılması gerekenler konusunda ortak kararlar almaktır. Çalışma Grubu ulaştığı bulguları mümkün olan en kısa zamanda bir rapor halinde Başkanlığa sunacaktır (Canpolat, 2001: 39).

3.4.1.7. Maliye Bakanlığı'nın Yaptığı Çalışmalar

Maliye Bakanlığı, VUK kapsamında vergilendirmeye ilişkin defter ve belgelerin elektronik ortamda; hazırlanması, tutulması, muhafazası ve ibrazı konularında çalışmalar yapmak üzere bir komisyon oluşturmuştur (Canpolat, 2001: 57). Ayrıca Maliye Bakanlığı bu kapsamdaki en önemli projeleri VEDOP1, VEDOP2, VEDOP3 (Vergi Daireleri Otomasyonu Projesi ve SAY2000 (Saymanlık Otomasyon Sistemi Projesi)'dir. Bunun yanı sıra İnternet Vergi Dairesi ile mükellefler vergi durumlarıyla ilgili bilgileri sorgulayarak ödedikleri vergileri ve borçlarını görebilmektedirler (Alptürk, 2005: 272-274).

3.4.1.8. Türkiye'nin Elektronik Ticaret Konusunda Belirlediği Politikalar

Türkiye'deki Beş Yıllık Kalkınma Planları ülke açısından son derece önemli nitelikteki belgelerdir. Bu planlarda belirlenen amaç, ilke ve politikalar devlet organlarınca dikkate alınmakta ve bunlara uygun hareket edilmektedir. Bu nedenle bilim ve teknoloji yeteneğini geliştirmenin bir aracı olarak görülen ve e-ticaret teknik alt yapısı oluşturmanın temel unsuru olan bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin 9. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan politikalar şunlardır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2006: 76):

- Sağladığı verimlilik artışları ve kullanımı yaygınlaştıkça ortaya çıkan ağ etkisi ile küresel rekabette belirleyici unsurlardan biri haline gelen bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı geliştirilecektir. Bu amaçla, elektronik haberleşme sektöründe rekabet artırılacak, alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuyla bilgiye etkin, hızlı, güvenli ve uygun maliyetlerle yaygın erişim sağlanacaktır.
- Elektronik haberleşme hizmetlerindeki yüksek vergi yükü, bilgi toplumuna dönüşüm sürecini hızlandırmak üzere tedricen makul seviyelere çekilecektir.
- Ekonomide verimlilik düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması amacıyla işletmelerin, vatandaşların ve kurumların bilgi ve iletişim teknolojilerini yaygın kullanımı sağlanacaktır. Bu amaçla, hazırlanan Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) kapsamında öngörülen eylemler hayata geçirilecektir.
- Elektronik haberleşme sektöründe rekabeti artırmak üzere; numara taşınabilirliğine ilişkin düzenlemeler tamamlanacak, yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmeti, sanal mobil şebeke hizmeti, genişbant telsiz erişim

hizmeti, sabit telekomünikasyon hizmeti ve karasal sayısal platform hizmetlerine ilişkin yetkilendirmeler yapılacak, düzenlemelerin etkin şekilde uygulanması sağlanacaktır. Düzenleme ve yetkilendirmeler güncel ekonomik ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda gözden geçirilerek uyumlu hale getirilecek, pazar potansiyeli yüksek yeni teknolojiler yakından takip edilerek bu teknolojilerin ülkemizde kullanımı konusunda proaktif bir yaklaşım benimsenecektir.

- Ülkemizin uydu teknolojilerini üretme yetkinlikleri geliştirilecek, bu teknolojileri araştırmak üzere bir merkez kurulacaktır.
- Kamunun genişbant iletişim ihtiyaçları toplulaştırılarak temin edilecek, bu yolla hizmetin kamuya maliyetinin azaltılması ve genişbant iletişim altyapılarının geliştirilmesi sağlanacaktır.
- Kamunun alıcı rolü, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesini destekleyecek bir politika aracı olarak kullanılacaktır.
- Kamu yayın hizmeti, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilecek, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve seçme hakkı tanıyacak bir içeriğe kavuşturulacaktır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planında, bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemeler şunlardır (DPT, 2000: 131):

- Bilgi güvenliği ve kullanımı konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, e-ticaretin geliştirilmesi, kişisel ve ulusal güvenlikle ilgili bilgilerin korunması konularına önem verilerek kamu ve özel kesim tarafından üretilen bilgilerin, internet aracılığı ile kamuoyuna açılması ve mevcut kurumlarda eşgüdüm içerisinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukuki altyapı hazırlanacaktır.
- E-ticarete ilişkin temel yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacak, gelişimin izlenmesi için gerekli çalışmalar başlatılacaktır.
- Posta hizmetleri piyasasının günün şartlarına uygun şekilde yapılanmasını sağlayacak hukuki düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

- TRT (Türkiye Televizyon ve Radyo Kurumu)'nin yeniden yapılandırılması ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulması kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
- Sayısal yayıncılığa geçiş dönemi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- Telekomünikasyon alanında AB'ye uyum süreci kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

3.4.2. Elektronik Ticarete Vergi Denetimine Yönelik Düzenlemeler

E-ticaretin vergilendirilmesinin elektronik ortamda denetlenmesi için öncelikle elektronik ortamda kayıt tutulması ve elektronik beyanname gibi uygulamalar gerekmektedir. Bu bağlamda vergi mevzuatımızın mükerrer 242. maddesinde elektronik ortamdaki kayıtlar ve elektronik cihazla belge düzenleme konularına değinilmiştir. Anılan bu maddeye göre, elektronik belge (e-belge), elektronik defter ve kayıt (e-defter ve e-kayıt) elektronik beyanname (e-beyanname) gibi hususlar özel olarak hükme bağlanmıştır.

Kayıt ve Belge Düzeni: VUK'un mükerrer 242. maddesine göre, Maliye Bakanlığı; e-defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesi uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye, elektronik ortamda tutulmasına ve düzenlenmesine izin verilen defter ve belgelerde yer alması gereken bilgileri internette dahil olmak üzere her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında Maliye Bakanlığına veya belirleyeceği gerçek veya tüzel kişilere aktarma zorunluluğu getirmeye, bilgi aktarımında uyulacak format ve standartlar ile uygulamaya ilişkin usul ve esasları tespit etmeye ve bu kanun kapsamına giren işlemlerde elektronik imza kullanım usul ve esaslarını düzenleme ve denetlemeye yetkili kılınmıştır. Bunun yanında, Maliye Bakanlığı VUK uyarınca kağıt ortamında düzenlenen, tutulan, muhafaza ve ibraz edilen defter ve belgeler yerine, aynı bilgileri içeren e-defter ve e-belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkili kılınmıştır (VUK 361 Sıra No'lu Genel Tebliği, 2006).

Geleneksel yöntemlerle tutulan defter, belge ve kayıtlar yerine elektronik ortamda tutulan defter, belge ve kayıt sistemine geçiş hem vergi idaresi hem de mükellefler açısından önemli faydalar sağlamaktadır. Defter, belge ve kayıtların elektronik ortamda tutulmasının geleneksel yöntemlerle tutulan defter, belge ve kayıtlara hukuki açıdan eş tutulmasıyla birlikte başlangıçta kırtasiye, baskı, muhafaza ve nakil gibi maliyetlerde önemli düşüşler sağlanmaktadır. Bununla birlikte kayıtların tutulması ve verilerin işlenmesi elektronik ortamda çok daha kolaylaşmış ve bir defa oluşturulan kaydın pek çok amaç için kullanılabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca verilerin işlenmesi sırasında gerçekleştirilecek hataların en alt düzeye inmesi de maliyetlerin düşmesini sağlamaktadır. Mükellefler açısından kayıtların elektronik ortamda tutulması, ibrazı ve saklanması maliyeti geleneksel yöntemlere göre çok daha düşük olacaktır. Vergi idaresi açısından ise, elektronik ortamdaki kayıtların denetimi geleneksel yöntemlere göre çok daha hızlı ve doğru olacaktır (Alptürk, 2005: 246-252).

Farklı iktisadi olaylar ve büyüklükler için farklı defterlerin tutulması zorunluluğu, bu iş için oluşturulacak farklı yazılımları gerektirmektedir. Ayrıca gerçek veya tüzel kişiler tarafından oluşturulacak bu yazılımlarda belli bir standardın sağlanması da şarttır. Bunun yanında, elektronik ortamda tutulan defter ve belgelerin yetkili kurumlar tarafından doğrulanabilir şekilde izlenebilmesi için yazılımın geliştirilmesi ve yeterli bilgi birikimine sahip personele ihtiyaç bulunmaktadır (Yıldız, 2002: 151-152).

Beyanname ve Bildirim Ödevleri: VUK'un mükerrer 257. maddesiyle verilen yetkilere istinaden Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan çeşitli tebliğler ile elektronik ortamda beyanname vermenin sağlanması, yaygınlaştırılması ve zorunlu hale getirilmesi ile ilgili olarak bir takım düzenlemeler yapılmıştır (Toydemir, 2009: <http://www.huseyinust.com>).

340 Sıra No'lu VUK Genel Tebliğine göre; e-beyanname düzenlemesinin amacı, mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin ödevlerini yerine getirmede, gelişen bilgi işlem teknolojilerinden yararlanmak, vergi beyannameleri ile bildirim ve eklerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalini sağlamak, vergi beyannamelerinin doldurulmasındaki hataları en aza indirerek mükellef mağduriyetini önlemek, vergi dairesinin beyanname kabul, tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerini azaltarak iş ve

işlemlerini kolaylaştırmak ve diğer alanlarda mükellefe daha iyi hizmet vermesini sağlamaktır.

E-beyanname uygulaması, mükelleflerin sisteme uyum sağlayabilmesi için gerekli alt yapıya sahip olmaması, vergi dairelerinin bu konudaki bilgi ve deneyim düzeyinin farklı olması, vergi idaresi tarafından mükelleflerin yeterince yönlendirilmemesi, mükelleflerin mevcut düzenlemelere yeterince hakim olamaması gibi sorunlara yol açmıştır (Toydemir, 2009: <http://www.huseyinust.com>). Maliye Bakanlığı tarafından başlatılan e-beyanname sistemi hem teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi hem de vergi idaresi tarafından gerçekleştirilen denetim işlemlerinin kolaylaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ödeme Sistemi: Alıcı ile satıcının yüz yüze gelmediği e-ticaret uygulamasında güvenli bir ödeme sistemi çok büyük önem taşımaktadır. E-ticaretin gelişmesine katkıda bulunan unsurlarından birisi de e-ticarete uygun güvenilir bir ödeme sisteminin varlığıdır. E-ticaretin bugüne kadar göstermiş olduğu gelişmeler ışığında baktığımızda, elektronik ortamda yapılan alışverişlerde genel itibarıyla kredi kartı kullanılmaktadır. Bunun yanında, e-para, e-çek gibi ödeme araçları da zaman zaman kullanılmaktadır. E-ticaretteki ödeme araçları ikinci bölümde açıklandığı için burada tekrar ele alınmayacaktır.

3.4.3. Elektronik Ticarete Vergi Denetimi

E-ticaret faaliyetlerinde tarafların vergi idareleri tarafından kesin olarak belirlenebilmesi oldukça güçtür. Bununla birlikte, e-ticaret faaliyetleri coğrafi sınırlamaya dahil olmadığı için faaliyetlerin hangi ülkede gerçekleştiğinin tespit edilmesi konusunda problemler meydana gelmektedir. Uluslararası alanda vergi kaçırmaya elverişli olan e-ticaret birçok açıdan e-ticaret faaliyetlerinin denetimini güçleştirmektedir. Diğer taraftan internet ortamından gönderilen bilgilerin güvenliğine ilişkin olarak yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde vergi idaresinin, vergi denetimi ile ilgili uygulamalarını kolaylaştırmaktadır. Yine, günümüzde birçok vergi idaresi, yapılan işlemleri daha etkin kılan internet temelli programlar kullanmaktadır. Bu hizmetler sayesinde mükelleflerin vergi kurallarına uyumu kolaylaşmakta ve vergi dairelerince zaman tasarrufu sağlanarak vergi denetiminde etkinlik sağlanmaktadır (Yıldız, 2002: 151). Bu başlık altında elektronik

fatura kayıt sistemi (EFKS), e-defter, e-beyanname, e-haciz, e-imza, e-sözleşme ve vergi idarelerinin uygulamaları ele alınacaktır.

Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS): Elektronik Fatura Kayıt Sistemi (EFKS) genel olarak, mükellefler tarafından bilgi işlem sistemi aracılığıyla e-belge olarak düzenlenen faturalarda bulunan bilgilerin belirlenmiş standartlarda ve elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığına aktarılması suretiyle faturalara ait ikinci nüshaların kağıt ortamında saklanması zorunluluğunu ortadan kaldıran; belli şartlar dahilinde faturalara ait birinci nüshaların güvenli elektronik imzalı (e-imza) dijital belge şeklinde oluşturulması ve alıcılara iletilmesine olanak sağlayan bir sistemdir (İnce, 2009: 246). Diğer bir ifadeyle EFKS, e-belge olarak düzenlenen faturalarda bulunan bilgilerin belirli standartlar dahilinde ve elektronik ortamda Gelir İdaresi Başkanlığına aktarılmasıdır.

“E-fatura; yeni bir belge türü olmayıp, kağıt fatura ile aynı hukuki niteliklere sahiptir” (VUK 397 Sıra No’lu Genel Tebliği, 2010).

Sonuç olarak, EFKS kişi veya kuruluşların düzenledikleri faturalardaki bazı bilgilerin belirlenen esaslar çerçevesinde Gelir İdaresi Başkanlığına gönderilmesi suretiyle faturaların elektronik ortama taşınmasını sağlayan bir sistemdir.

Elektronik Defter (E-Defter): VUK 361 Sıra No’lu Genel Tebliğinde yer alan ifadeye göre, e-defter: “Şekil hükümlerinden bağımsız olarak, VUK’a göre tutulması zorunlu olan defterlerde yer alan bilgileri kapsayan elektronik kayıtlar bütünüdür” olarak tanımlanmıştır. E-defter ile ilgili düzenleme yapma yetkisi Maliye Bakanlığına verilmiştir.

Tebliğde, sistemdeki kayıtların “değiştirilmemesi, bozulmaması, silinmemesi, okunmaz hale getirilmemesi, erişilememesi” gibi hususlara karşı önlemler içeren kontrol mekanizmalarına yer verilmesinin gerektiğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte sistem, kayıtların çağrılması ve basılması işlemlerini ve kayıtların eksiksiz ve kolaylıkla okunabilir kağıt baskılarını üretebilme imkanına sahip olmalıdır (VUK 361 Sıra No’lu Genel Tebliği, 2006).

Elektronik Beyanname (E-Beyanname): Mükelleflerin vergiyle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmede, gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmak, beyannameler ile bildirim ve eklerin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir olarak hazırlanıp idareye gönderilmesini sağlamak, beyannamelerin doldurulması sırasında yapılan hataları en aza indirerek mükelleflerin mağduriyetini önlemek, vergi dairesinin beyanname kabul, tarh, tahakkuk ve tahsilat işlemlerini azaltarak iş yükünü hafifletmek ve diğer alanlarda mükelleflere daha iyi hizmet vermek amacıyla e-beyanname uygulaması oluşturulmuştur. Bu noktada mükellefler Gelir İdaresi Başkanlığının internet sitesi aracılığıyla beyannamelerini elektronik ortamda verebilmekte ve borcu yoktur yazısını aynı şekilde alabilmektedir (İnci, 2009: 248).

Elektronik Haciz (E-Haciz): E-haciz, kamu alacaklarının hızlı bir şekilde tahsili, takip masraflarının (posta, kırtasiye) ve idare ile ilgili kurumların iş yükünün azaltılması, zaman tasarrufu sağlanması ve haciz uygulamalarının elektronik ortamda yapılması amacıyla geliştirilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2010: 12).

Geliştirilen otomasyon sistemi ile vergi borcunu ödemeyen mükellefin banka hesabının durumu, gayrimenkul, araba ve diğer mal varlıkları anında görülebilecektir. Bu noktada, e-haciz projesinde herhangi bir yazışmaya gerek olmaksızın elektronik ortamda icra işlemleri gerçekleştirilebilecektir (İnce, 2009: 250).

Elektronik İmza (E-İmza): 2004 yılında yürürlüğe giren 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu (EİK)'nda yer alan şekliyle e-imza; başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veriyi ifade eder. E-imza; bir bilginin üçüncü tarafların erişimine kapalı bir ortamda, bütünlüğü bozulmadan (bilgiyi ileten tarafın oluşturduğu dijital haliyle) ve tarafların kimlikleri doğrulanarak iletildiğini elektronik veya benzeri araçlarla garanti eden harf, karakter veya sembollerden oluşur (Elektronik İmza (t.y.), <http://www.e-imza.gen.tr>).

Gerçekleştirdiğimiz işlemlerin birçoğunda kullandığımız imza genel anlamda belirli amaçlarla kullanılır. İmzalanan belge, imza sahibi tarafından bir anlaşmazlık durumunda kanıt olarak kullanılabilir. Yapılan işlemin resmiyet kazanması açısından kullanılabilir. Hukuki veya diğer durumlarda imza başvuru ya da talebin onaylanması amacıyla kullanılır.

Son olarak yazılı bir belge üzerindeki imza genellikle açıklık ve doğruluk hissi yaratır. Ayrıca işlemleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak amacıyla kullanılır (Digital Signature Guidelines, 1996: 5)

E-imza kavramı çok genel bir tanım olup kişilerin elle atmış olduğu imzaların tarayıcıdan geçirilmiş hali olan sayısallaştırılmış imzaları, kişilerin göz retinası, parmak izi ya da ses gibi biyolojik özelliklerinin kaydedilerek kullanıldığı biyometrik önlemleri içeren e-imzaları veya bilginin bütünlüğünü ve tarafların kimliklerinin doğruluğunu sağlayan sayısal imzaları içermektedir (Elektronik İmza (t.y.), <http://www.e-imza.gen.tr>). Biyometrik imza, kişinin doğal fiziksel özelliklerine dayalı olarak oluşturulmuş ve kişiye özel bir kimlik belirleme yöntemidir. Günümüzde uygulanan biyometrik yöntemler; parmak izi, retina taraması, iris yapısı, yüz özellikleri ve ses gibi fiziksel öğeleri içermektedir. Belirtmek gerekir ki, bu imza yöntemini kontrol altında tutacak genel hukuki ilkelerin, açık anahtar şifreleme teknolojisi için geçerli olanlardan farklılık taşıdığı düşünülmektedir (Yaltı, 2001: 131). Sayısal imza ise, e-imzanın özel bir çeşidi olup, bir anahtar çifti (açık ve gizli anahtarlar) ile elektronik ortamda iletilen veriye vurulan bir mühürdür. Sayısal imza sayesinde göndericinin kimliği açık ve net bir şekilde teyit edilir. Bununla birlikte, e-belgenin orijinalliğini ve güvenilirliğini mümkün kılar. Gönderici için ve mesajın gönderildiği taraf için tek olan sayısal imzalar doğrulanabilir ve inkar edilemez. Sayısal imzada amaç; elle imza atma işlemi elektronik ortamda yapabilmek için zemin yaratmaktır. Sayısal imzanın işlevi; elektronik ortamda aslından ayrılamayan sahte imzayı ve orijinal belgelerin değiştirilmesini önlemektir (Sayısal İmza Nedir? (t.y.), <http://www.tesk.org.tr>). Sayısal imza üç temel unsurdan meydana gelmektedir. Bunlar; açık anahtar, özel anahtar ve iletişim sırasında aradaki güvenliği sağlayacak sayısal sertifikadır. Açık anahtarlar alıcı tarafından gönderilen ve gelen verinin sahibinin ve doğruluğunun tespitinde, özel anahtarlar ise verinin şifrelenmesinde kullanılır. Bu iki anahtarın birbirinden ayrılarak güvenlik sorununu kesin olarak çözdüğü söylenebilir. Sertifika da gönderilen iletinin kime ait olduğunu tescil eder (Ermiş, 2006: 124). Kısacası sayısal imza elektronik ortamda gerçeğinden ayırt edilemeyen sahte imzayı ve gerçek belgelerin değiştirilmesini engellemektedir. Sayısal imzanın amacı ise, elle atılan imza işleminin elektronik ortama aktarılmasıdır.

Elektronik Sözleşme (E-Sözleşme): E-sözleşme geleneksel iletişim araçları ve yolları kullanılmadan, tamamen elektronik ortamda internet üzerinden düzenlenen sözleşmelerdir (Alptürk, 2005: 255). Avrupa Birliği Komisyonu ve Parlamentosunun 2000 yılında gerçekleştirdiği toplantısında alınan kararlara göre, üye ülkelerin sözleşme oluşum süreçlerindeki tüm aşamaların yasal düzenlemelerini elektronik ortama uyum sağlayacak şekilde değiştirmeleri önerilmiştir (European Parliament and of the Council, 2000: 15).

Borçlar Kanunu'na göre sözleşmenin kurulabilmesi için bazı şartların varlığı gerekmektedir. Bu şartlar, sözleşme tarafları, irade beyanlarının karşılıklı ve birbirine uygun olmasıdır.

Ticari bir sözleşmenin kurulması için aranan şartlar e-ticaret içinde geçerlidir. Kişinin e-imza ile göndermiş olduğu sözleşme yapma teklifi icap, muhatabın bu teklifi kabul ettiğini elektronik ortamda iletmesi ise kabuldür. Muhatabın elektronik ortamda gönderdiği kabul beyanının icapçıya ulaşması ile ticari sözleşme kurulmuş sayılır. Kabul beyanının muhatap tarafından gönderildiği anda, ticari sözleşme hükümlerini doğurmaya başlar. Ancak, kabul beyanının icapçıya ulaşması ile gönderilme anı arasında pek uzun bir zaman geçmediğinden, kural olarak elektronik ortamda yapılan bir sözleşmenin kurulması anı ile hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başladığı tarih aynı tarihtir (Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu [ETKK], 1998: <http://eticaret.garanti.com.tr>).

E-ticarete ilişkilerin kapsamı oldukça geniş olmakla birlikte kurulan ilişkinin türüne göre beş ana başlıkta değerlendirilebilir. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Canpolat, 2001: 15–17):

- **Elektronik Veri Değişimi:** Bu sadece bilgisayarlar arasında gerçekleşen veri değişimidir. Verinin kuruluşlar arasında elektronik aktarımı ya da alışverişidir (Küçükylmazlar ve diğerleri, 2006: 47).
- **Fiziki Mal Satışında Sözleşme Oluşumu:** Fiziksel ürünlerin elektronik ortamda satışı mümkündür. Yapılan sözleşme e-ticaret araçlarından birisiyle yapılırsa dahi satıcının ürünü teslim etmesi fiziki şekilde gerçekleşecektir. Alıcının ise ürünün parasını ödemesi genel olarak kredi kartı kullanılarak yerine getirilecektir.

- Dijital Ürünlerin Satışında Sözleşme Oluşumu: Dijital ürünlerin satışı ve alımı e-ticarete özgü bir uygulamadır. Sözleşme oluşumu ve borçların ifası aynı zamanda elektronik ortamda gerçekleşmektedir. Satıcı, sattığı dijital ürünün alıcı tarafından bilgisayara indirilmesiyle satış işlemini gerçekleştirmiş olur. Alıcı ise ödemeyi yaptığında borcunu ifa etmiş olur.
- Hizmet Temininde Sözleşme Oluşumu: E-ticarete hizmet temini ile web sayfalarından karşı tarafa fiilen hizmet taahhüdü altına girilmesi ifade edilmektedir. Bankacılık hizmetleri, otel veya uçak bileti rezervasyonu, proje hazırlanması vb. işlemler hizmet taahhüdü olarak kabul edilebileceği gibi sözleşmenin fiziki bir işlemle ifa edilebileceği durumlarda bu kapsama girmektedir. Sözleşme ve borç ifası elektronik ortamda sağlanabilir.
- Bilgi Temininde Sözleşme Oluşumu: İlişkiye giren tarafları borç altına sokmadığı için ifadan söz edilemez. Sadece bilginin iletilmesi (hava raporu, maç sonucu) istendiğinden taraflardan bir davranış beklenmektedir.

3.4.4. Elektronik Ticarete Bilgisayar Destekli Vergi Denetimi

Türkiye’de bilgisayar destekli vergi denetimine yönelik olarak hazırlanmış birçok proje bulunmaktadır. Bunların en önemlileri arasında VEDOP, VERİA, VEDOS ve EMKAS gibi bilgi işlem uygulamaları gösterilebilir.

Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP): Gelir İdaresi Başkanlığı’nın 2004 yılı faaliyet raporuna göre Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP) bilgisayar teknolojisinin yeni olanaklarıyla vergi dairesi fonksiyonlarının tümünü içeren bilgi işlem uygulamasının vergi dairelerine yaygınlaştırması ile bölge ve merkez network yapısının kurulmasıdır (GİB, 2005: 75) VEDOP’a, vergi dairesi işlemlerinin tümünün bilgisayarlarla yapılarak vergi dairesinin iş yükünü hafifletmek, vergi dairesi çalışmalarında etkinlik ve verimliliği artırmak ve bilgisayarların bağlı olduğu network ağı üzerinden toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar, destek ve yönetim bilgi sistemi oluşturulması amacıyla başlanmıştır. İlk olarak 1998 yılında VEDOP-1 kapsamında İnternet Vergi Dairesi, 01.09.2000’den itibaren kurumlar vergisi mükellefleri, 01.09.2001’den itibaren gelir vergisi mükellefleri için hizmet vermeye başlanmıştır. VEDOP-2 projesi ile de 01 Ekim 2004 tarihi itibari ile e-beyanname uygulamasına

geçilmiş olup sistemin üçüncü aşaması olan VEDOP-3 projesi 20 Ekim 2008 tarihinde başlamıştır (GİB, 2010: 12).

VEDOP uygulamaları ile evrak girişinden başlayarak sicil, tahakkuk, düzeltme, tarhiyat, iade, araç tescil, muhasebe, özlük işlemleri gibi vergi dairesinin bütün işlemleri birbiriyle entegre şekilde bilgisayar ortamında yapılmakta ve uygulamada kullanılan defter, belge ve çeşitli raporlar bilgisayar yardımıyla hazırlanmaktadır (GİB, 2005: 75). VEDOP-2 ile ise daha etkin ve mükelleflerine daha iyi hizmet veren bir gelir idaresi oluşturma çalışmaları devam etmiş ve bu uygulama ile beyannamelerin internet üzerinden alınmasına başlanmıştır (GİB, 2005: 79). Buna göre oluşturulan yeni sistem ile birlikte kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması ve mükelleflerin vergi kaçırmalarının önlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca mükelleflerin verdikleri beyannamelerin doğruluğunun kontrolü yapılarak vergi gelirlerindeki düşüşler önlenmektedir.

VEDOP-3 ile birlikte vergi daireleri arasında uyum sağlanmıştır. Buna göre, Balıkesir’de faaliyet gösteren A mükellefiyle ilgili bütün bilgiler, Trabzon’daki vergi dairesinde de görülebilecektir. Vergi, ceza ve gecikme zamları, elektronik ortamda tahsil edilecektir. Bununla birlikte vergi mükelleflerinin bütün vergi borç ve alacakları banka hesaplarında olduğu gibi tek kalemde gösterilmesine olanak sağlayan mükellef cari hesabı oluşturulacaktır. Bütün verilerin aynı anda arşive yüklenmesi sağlanarak otomatik arşiv oluşturulacaktır. Ayrıca e-haciz, e-fatura, kağıtsız yazışma ve defterlerin elektronik ortamda tutulması gibi amaçlar gerçekleştirilecektir (Anadolu Ajansı, 2009: <http://www.memurlar.net>).

Veri Ambarı (VERÍA): Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından hayata geçirilen Veri Ambarı (VERÍA) Projesi, iç ve dış kaynaklardan elde edilen veriler ile diğer kamu ve özel sektör kuruluşlarından sağlanan verilerin işlenmesi suretiyle kayıtdışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı ile mücadele edilmesine yönelik kullanılması amaçlanan bir projedir (GİB, 2010: 14). Diğer bir deyişle, beyan dışı kalmış vergilerin tespit edilmesi ve mükellef beyanlarının doğruluğunun kontrolünün yapılarak bilgilerin toplanması ile incelenmesi ve elde edilen verilerin veri ambarına aktararak değerlendirilmesini amaçlayan bir uygulamadır.

Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi (VEDOS): Vergi Denetmenleri Otomasyon Sistemi (VEDOS) ile amaçlanan hedefler arasında; vergi kayıp ve kaçığı ile mücadelede etkin denetim planlarının yapılabilmesi, eş zamanlı olarak yürütülebilmesi, vergi denetmenleri tarafından yapılacak çalışmalarda uygulama birliğı ve vergi denetmenlerinin daha verimli çalışmalarının sağlanması gösterilebilir. VEDOS ile mükelleflerin yasal kayıtlarının ve Merkezi Risk Analizi Sistemi çerçevesinde elde edilen verilerin elektronik ortamda vergi denetim elemanlarına aktarımı sağlanarak vergi incelemelerine hız ve etkinlik kazandırılacaktır (GİB, 2010: 15).

Elektronik Muhasebe Kayıt ve Arşiv Sistemi (EMKAS): 2006 yılı faaliyet raporuna göre VUK Mükerrer 242. maddesi gereğince e-defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesi uygulamasına başlanmıştır. Elektronik Muhasebe Kayıt ve Arşiv Sistemi (EMKAS) mükelleflere ait defter, kayıt ve belgelerin elektronik ortamda alınarak arşivlenmesini hedeflemektedir (GİB, 2007: 58-59).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan yeniliklerle birlikte 21. yüzyılın en önemli ekonomik gelişmelerinden birisi olarak kabul edebileceğimiz e-ticaret hayatın her alanında köklü değişikliklere yol açmıştır. İnsan hayatında köklü değişikliklere yol açan bu teknolojik yeniliklerin başında ise kuşkusuz internet gelmektedir. İnsanlar, gelişen teknoloji ile birlikte artık ev veya işyerlerinden ayrılmadan bütün işlerini yapabilmektedirler. İnternet, başlangıçta askeri amaçlar için geliştirilmiştir, ancak zamanla ve insanların yaşam tarzındaki değişimler ile birlikte farklı alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bugün internet aracılığıyla bankacılık işlemleri, vergi işlemleri, rezervasyon işlemleri, online ihaleler ve ticari faaliyetler gibi birçok işlem yapılabilmektedir.

E-ticaret faaliyetleri, geçmişten günümüze kadar birçok farklı araç yardımıyla gerçekleştirilmektedir. E-ticaret faaliyetlerinde ilk olarak telefon kullanılmıştır. Telefonun yanında faks ve televizyon gibi araçlarda kullanılmaktadır. Ancak bu araçların özelliklerinden kaynaklanan bazı eksiklikler sebebiyle fazla tercih edilmemektedir. İletişim hizmetleri ile bilgisayar teknolojisinin buluşmasıyla birlikte e-ticaret alanında büyük gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Bu büyük gelişmelerin başında ise internet gelmektedir. İnternet kullanımının artmasına paralel olarak hızla gelişen ve yaygınlaşan e-ticaret faaliyetleri günümüzde gerçekleşen toplam ticaret hacminin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Gün geçtikçe e-ticaret hacminin artmasına bağlı olarak devletlerin e-ticaret faaliyetlerini vergilendirmede yaşadıkları sorunlarda artmaya başlamıştır.

E-ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunların büyük bir kısmı ise ulusal ve uluslararası vergilendirme alanında yaşanan sorunlardır. Geleneksel ticaret alanında mevcut olan vergisel düzenlemeler e-ticaretin vergilendirilmesi konusunda yetersiz kalmaktadır. Mevcut vergisel düzenlemelerin temelini coğrafi olarak bir yere bağlılık oluştururken, e-ticaret alanında fiziki anlamda herhangi bir yere bağlılık söz konusu değildir. E-ticaretin tamamen bağımsız bir nitelikte olması sebebiyle ülkeler arasında vergilendirme yetkisi açısından sorunlar yaşanmaktadır. Diğer bir sorun ise; gelirin elde

edildiği yer, tam mükellefiyet ve matrah tespiti gibi konularda yaşanan karışıklıklardır. Bu karışıklıklar, ülkelerin karşılıklı olarak anlaşarak ortak bir görüşe varmaları ve bu görüşleri uygulamaları halinde çözümlenebilir. E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda uluslararası alanda kabul gören görüş, e-ticaretin mevcut yasa ve düzenlemelere göre vergilendirilmesidir.

E-ticarete mevcut yasa ve düzenlemeler uygulandığında gelir ve harcama vergileri açısından bazı güçlüklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler açısından mükellefiyetin tespiti, gelirin elde edildiği yer, işyeri kavramı ve vergi matrahının belirlenmesi gibi konularda sorunlar yaşanmaktadır. Bu durumda karşımıza çıkan ilk sorun e-ticaret faaliyetlerinden elde edilen gelirin hangi ülke tarafından vergilendirileceğidir. E-ticaretin vergilendirilmesinde geleneksel ticarete olduğu gibi ikamet ilkesine göre vergilendirilmesi kararı alınmıştır. Duruma harcama vergileri açısından bakıldığında fiziki mal ve hizmetlerin vergilendirilmesinde pek fazla sorun yaşanmamakla birlikte, esas sorun dijital mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi konusunda karşımıza çıkmaktadır. KDV ele alındığında asıl sorunun fiziki ve dijital ürün ayırımından kaynaklandığı görülmektedir. Fiziki ürünler gümrüklerden geçtiği için vergilendirme açısından bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Ancak dijital ürünlerde işlemler elektronik ortamda gerçekleştiğinden ülkelerin vergi idareleri açısından bunların tespiti imkansızlaşmakta ve hangi ülkenin vergilendireceği konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca e-ticaretten damga vergisi, gümrük vergisi ile banka ve sigorta muameleleri vergilerinin de etkilendiği ve bazı sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Örneğin gümrük vergisinde dijital mal ve hizmetlerin tesliminde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Buna göre dijital mal ve hizmetlerin gümrükten geçme zorunluluğu yoktur. Bu durumda dijital mal ve hizmetler gümrük vergisi açısından ele alındığında söz konusu mal ve hizmetlerin ya vergiden muaf tutulması ya da işlemin muhataplarının sorumlu tutulması gerekmektedir.

E-ticaret, nitelik ve işlevsel açıdan geleneksel ticaretten farklıdır. Var olan bu farklılıklar ise beraberinde bazı sorunlar getirmektedir. Vergi idareleri zaman zaman banka gibi aracı kuruluşlara mükelleflerin işlemleri hakkında bilgi toplamak amacıyla başvurabilirler. Bu aracı kuruluşlar mükellef beyanlarının doğruluğunun belirlenmesinde önemli role sahiptir. Diğer bir ifadeyle bu aracı kuruluşlar vergi idareleri için bilgi kaynağı

niteliğindedir. Ancak e-ticaret işlemleri bu araçlara gerek duyulmaksızın gerçekleştiğinden vergi idarelerinin gerekli duyduklarında başvurdukları bilgi kaynakları ortadan kalmaktadır.

Transfer fiyatlandırması olarak adlandırılan faaliyetlerde e-ticaretin vergilendirilmesinde büyük sorunlar yaratmaktadır. Bu yöntem çok uluslu şirketler tarafından kullanılmaktadır. Çok uluslu şirketler genellikle mal ve hizmet alışverişini bağlı şirketleri ile gerçekleştirmektedir. Bu alışveriş faaliyetinde fiyatlar piyasa koşullundaki fiyatlardan biraz farklı olmaktadır. Ayrıca ülkelerin vergi oranları da önemli bir rol oynamaktadır. Buna göre, vergi yükü düşük ülkeye ucuz fiyatla mal satılmakla, buradan yapılacak ithalat için aşırı fiyatlar uygulanabilmektedir. Bu sayede çok uluslu şirketler vergi yüklerini, gelirlerini yüksek vergi oranına sahip ülkelerden düşük vergi oranlarına sahip ülkelere aktarmak suretiyle azaltmaktadır. E-ticaret, transfer fiyatlandırmasının daha hızlı ve kolay uygulanmasına olanak sağlamakta ve çok uluslu şirketlere büyük vergisel avantajlar sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra off-shore faaliyetlerin hız kazanması ve genellikle vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelerde yürütülmesi vergi idarelerinin mükellefler hakkında bilgi toplamasına engel olmaktadır. Bu ortamda gerçekleşen işlemlerde, işlemi gerçekleştirenlerin kimlik bilgilerinin ve elde edilen gelirin niteliğinin belirlenmesi oldukça güçtür. Çünkü vergi cennetlerinin en önemli avantajı gizliliklidir. Bu yüzden vergi idareleri mükellef hakkında yeterli bilgiye ulaşamamakta ve denetim faaliyetlerini yerine getirememektedir.

E-ticaretle birlikte vergi kayıp ve kaçaklarında artış yaşanmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise vergi idarelerinin, mükelleflerin gelir, servet ve harcamalarına ilişkin olarak yeterli bilgiye sahip olamaması gösterilebilir. Ayrıca elektronik ortamda gerçekleşen faaliyetlerin ve bu faaliyetleri gerçekleştiren kişilerin kimlik bilgilerinin tespiti oldukça güç, hatta imkânsızdır. Elektronik ortamda müzik, kitap ve danışmanlık gibi her türlü dijital mal ve hizmetlerin alım satımı gerçekleşmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, bu tür mal ve hizmet satımını gerçekleştiren firma ya da kişilerin, müşteri ile aynı ülkede olmasının gerekmediğidir. Çünkü dijital mal ve hizmetlerin satış, teslim ve ödeme işlemlerinin tümü elektronik ortamda gerçekleşmektedir. Bu şekilde gerçekleşen

ticari faaliyetlerde genellikle alıcı ve satıcılar durumu vergi idaresine bildirmeyerek vergiden kaçınma yoluna gitmektedirler. Bununla birlikte dijital ürünlerin kaç kez satıldığıın belirlenmesi olanaksızdır. Satış miktarının belirlenebilmesi için satıcının, satılan kopyaların sayısının kaydını tutması gerekmektedir. Ayrıca e-ticaret sınır ötesi rekabet avantajı sağlamaktadır. E-ticaret faaliyetleri gerçekleştiren firmalar, sıkı vergi politikası uygulayan ülkelerden kaçınarak daha uygun vergi politikalarının olduğu ülkelere yönelmektedir. Bu ise e-ticaret faaliyetlerinin vergi dışı kalmasına ve vergi denetiminin etkinliğinin azalmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde e-ticaret sayesinde sıklıkla duymaya başladığımız bir olgu da elektronik vergi denetimi, diğer bir ifadeyle bilgisayar destekli vergi denetimi kavramıdır. Elektronik vergi denetimi sayesinde mükellef beyanlarının doğruluğu kontrol edilecek ve varsa beyana dahil edilmeyen işlemler belirlenerek beyana dahil edilecektir. Ayrıca daha önceden kayıt altına alınmamış mükelleflerin gerçekleştirdiği işlemler belirlenerek kayıt altına alınması sağlanacaktır. Böylece kayıtdışı ekonomi biraz da olsa önlenmiş olacaktır.

Etkin bir vergi denetimi için doğru bir denetim planlaması yapılmalıdır. Denetim faaliyetinin ilk aşaması olarak düşünebileceğimiz denetim planlaması ile denetimin etkinliği artırılabilir. Ayrıca denetim planlaması sayesinde çalışma maliyetlerinin makul bir düzeyde tutulması da sağlanabilir. Doğru bir denetim planlaması; denetimin gerçekleştiği tüm alanları, sorunları ve mükellefler ile yaşanabilecek anlaşmazlıkları dikkatli bir şekilde ele almayı gerektirmektedir.

Türkiye’de, e-ticaret alanında vergi denetimi ve vergi yönetimi konusunda birçok yeni düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda e-defter, e-beyanname ve e-kayıt gibi yeni kavramlar yürürlüğe girmiştir. VUK’un mükerrer 242. maddesine göre, Maliye Bakanlığı; e-defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesi uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye, elektronik ortamda tutulmasına ve düzenlenmesine izin verilen defter ve belgelerde yer alması gereken bilgileri internette dahil olmak üzere her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında Maliye Bakanlığına veya belirleyeceği gerçek veya tüzel kişilere aktarma zorunluluğu getirmeye, bilgi aktarımında uyulacak format ve standartlar ile uygulamaya ilişkin usul ve esasları tespit

etmeye ve bu kanun kapsamına giren işlemlerde elektronik imza kullanım usul ve esaslarını düzenleme ve denetlemeye yetkili kılınmıştır. Bunun yanında, Maliye Bakanlığı VUK uyarınca kağıt ortamında düzenlenen, tutulan, muhafaza ve ibraz edilen defter ve belgeler yerine, aynı bilgileri içeren e-defter ve e-belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkili kılınmıştır. Bununla birlikte VUK'un 257. maddesi gereği beyannamelerin elektronik ortamda verilmesinin sağlanması, yaygınlaştırılması ve zorunlu hale getirilmesi ile ilgili olarak bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Yine e-ticarette vergi denetimi alanında EFKS, e-haciz, e-sözleşme gibi terimler yürürlüğe girmiştir. EFKS, belirlenen esaslar çerçevesinde mükelleflerin düzenlemiş oldukları faturalara ait bilgilerin Gelir İdaresine aktarılmasını sağlayan bir sistemdir. E-haciz ise kamu alacaklarının daha hızlı tahsilinin gerçekleştirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu sistem sayesinde gereksiz yazışmalardan kurtularak zaman tasarrufu sağlanmaktadır. Bir diğer kavram ise e-sözleşmedir. Elektronik ortamda düzenlenen sözleşmeler olarak tanımlayabileceğimiz e-sözleşme, hem vergi idaresi açısından hem de alıcı ve satıcılar açısından kanıt niteliğindedir. Ortaya çıkan bu yeni kavramlar e-ticarette vergi denetiminin etkinliğini artırmaktadır. Gerçekleşen işlemlerinin elektronik ortamda kaydedilmesi vergi idarelerinin iş yükünü azaltmakta ve zamandan tasarruf etmelerini sağlamaktadır.

Gelir İdaresi tarafından bilgisayar destekli vergi denetimine yönelik olarak VEDOP, VERİA, VEDOS ve EMKAS gibi bilgi işlem uygulamaları geliştirilmiştir. Bu kapsamda kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması ve mükelleflerin vergi kaçırmalarının önlenmesi amaçlanmaktadır. Vergi dairesinin iş yükünü hafifletmek ve vergi dairesi çalışmalarında etkinlik ve verimliliği artırmak amacıyla VEDOP uygulaması oluşturulmuştur. Bununla birlikte VERİA ve EMKAS ile mükelleflere ait defter, kayıt ve belgelerin elektronik ortama aktarılarak arşivlenmesini hedeflemektedir. Ayrıca VEDOS ile birlikte vergi denetim elemanlarına teknolojik yeniliklerden yararlanarak denetim yapabilme olanağı sağlanmış ve vergi denetimlerinin daha hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleşmesi amaçlanmıştır.

Vergi denetimi alanında yapılan yeni düzenlemeler karşılık bu alanda hala eksiklikler bulunmaktadır. Bu alandaki en büyük eksikliklerden birisi, mükelleflerin yeterince bilgilendirilmemesidir. Mükellefler neyi ne zaman ve nasıl yapacakları konusunda yeterince bilgi sahibi değildir.

Diğer bir eksiklik ise elektronik vergi denetimi alanında nitelikli personel eksikliğidir. Bu alanda denetim yapacak olan personelin yazılım ve bilgisayar alanında eğitim almış olması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra mevcut denetim sisteminin gereksiz birçok prosedürü bulunmaktadır. Denetim elemanları, denetim işlemini tamamladıktan sonra bir sürü rapor hazırlamak zorunda kalmaktadır. Bu ise zaman kaybına ve kırtasiye masraflarının artmasına neden olmaktadır.

E-ticaretin, vergilendirme alanında neden olduğu bu sorunların yanı sıra vergi denetimi açısından sağladığı birçok avantaj da bulunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojisinde meydana gelen yenilikler, sadece e-ticaretin gelişimi ve yaygınlaşması açısından değil, aynı zamanda vergi idarelerinin teknolojik yeniliklere adaptasyonu açısından da birçok fayda sağlamıştır. Bunun en önemli örneklerinden birisi vergi mükelleflerinin beyannamelerini elektronik ortamda verebilmesidir. Bununla birlikte beyannamelere ilişkin tahakkuk ve tahsilat işlemleri, mükelleflerin gelir, servet ve harcamalarına ilişkin bilgilerin elektronik ortama aktarılarak burada saklanması denetim faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

E-ticarete gerçekleşen işlemlerin hepsinin elektronik ortamda kaydının tutulması vergi denetimi açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. İlk olarak, alıcı ve satıcı arasında düzenlenen sözleşmeler elektronik ortamda düzenlendiği için kayıt altına alınmış olmaktadır. E-sözleşmeler gerek vergi idaresi gerekse alıcı ve satıcılar açısından kanıt niteliği taşımaktadır ve gerekli hallerde gerçekleşen işlemlerin mahiyetinin belirlenmesi amacıyla kanıt olarak kullanılabilir. İkinci olarak, e-ticarete gerçekleşen ödemeler kayıt altına alınmaktadır. E-ticarete ödemeler genellikle kredi kartı kullanımıyla gerçekleşmektedir. Bu yolla gerçekleşen ödemeler bankalar tarafından kayıt altına alınmaktadır. Vergi idaresi, gerek duyulan hallerde bu ödeme işlemlerinin doğruluğu

kontrol etmek amacıyla bankalara başvurabilir. Üçüncü olarak, satışlar elektronik ortamda kayıtlıdır. Geleneksel ticarete olduğu gibi e-ticarete de yapılan işlemler karşılığında fatura düzenlenmektedir. Burada ki tek fark ise faturaların elektronik ortamda düzenlenmesidir. Elektronik ortamda düzenlenen bu faturalar kanıt niteliği taşımakta ve vergi idaresi açısından denetim faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır. Son olarak, e-ticarete dijital mal ve hizmetlerin teslimi elektronik ortamda gerçekleştiğinden kayıt altına alınmaktadır. Söz konusu mal ve hizmetlerde ödemeler, kredi kartı veya EFT yoluyla gerçekleştiğinden işlemler bankalar tarafından kaydedilmektedir. Sonuç olarak bu kayıtlar vergi idaresi açısından kanıt özelliği taşımakta ve vergi denetiminin etkinliğini artırmaktadır.

E-ticarete vergi denetiminin etkinliğini artırmak amacıyla yeni yöntemler geliştirilebilir. Bu kapsamda üçüncü bölümde vergi denetim-bilgi işlem modeli olarak adlandırdığımız bir uygulama hayata geçirilebilir. Modele göre vergi idareleri ile internet servis sağlayıcı şirketlerin ortaklaşa oluşturacakları vergi denetim-bilgi işlem merkezlerinde elektronik ortamda gerçekleşen işlemlerin kayıtları tutulabilir. Model kapsamında her internet kullanıcıya verilecek olan ISCN numarası ve şifre ile geliştirilecek bir yazılım sayesinde kullanıcıların gerçekleştirmiş olduğu işlemler kayıt altına alınabilecektir. Burada önemle üzerinde durulması gereken konu kullanıcıların özel hayatına müdahale edilmemesi gereğidir. Bunun için geliştirilecek yazılımın sadece elektronik ortamda var olan dosyaların türlerine göre kayıt yapması gerekmektedir. Kayıt işlemi gerçekleşirken kullanıcıların indirdiği dosyaların içeriği bilinmeyecek, sadece indirdiği dosyanın türü, yani müzik dosyası mı yoksa film dosyası mı olduğu bilinecektir.

ISCN numarası ve şifre sayesinde her kullanıcı internete erişimi gerçekleştirdiğinde vergi denetim-bilgi işlem merkezinde, verilen ISCN numarası adında oluşturulacak klasörlerde kullanıcıların gerçekleştirdiği işlemler kaydedilerek depolanacaktır. Vergi denetim-bilgi işlem merkezi tarafından kaydedilen veriler, vergi idaresine aktarılacak ve vergi idaresi aldığı verileri kullanarak denetim işlemini gerçekleştirecektir.

Bütün bu açıklamalar doğrultusunda e-ticarete gerçekleştirilen vergi denetiminin olumlu ve olumsuz yanları olduğu görülmektedir. E-ticaretin günümüz şartlarında mevcut teknolojiyle birlikte birçok açıdan vergi denetimi üzerinde olumsuz etkiler yarattığı

görülmektedir. E-ticaretin vergi denetimi üzerinde yarattığı olumsuz etkilerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz;

- Gelirin elde edildiği yerin belirlenmesinde yaşanan güçlükler,
- Mükellef ve mükellefiyetin belirlenmesinde yaşanan güçlükler,
- Kimlik ve ödeme bilgilerindeki belirsizlikler,
- Dijital ürünlerin belirlenmesinde yaşanan güçlükler,
- Uluslararası vergi rekabetine sebep olması,
- Gerçekleşen işlemlerin vergi cennetleri olarak adlandırılan ülkelere kaymasıdır.

Sayılan bu kadar olumsuz etkilerine rağmen e-ticaretin vergi denetimi üzerinde olumlu etkileri de bulunmaktadır. Buna göre;

- E-ticaret faaliyetlerinde sözleşmeler elektronik ortamda kayıt altına alınmaktadır,
- Ödemeler elektronik ortamda kayıt altına alınmaktadır,
- Dijital ürünlerin satışı, teslimi ve ödemeleri elektronik ortamda kayıt altına alınmaktadır,
- Aynı şekilde satışlarda elektronik ortamda kayıt altına alınmaktadır,
- Elektronik denetim ile birlikte hem mükellefler açısından hem de vergi idareleri açısından vergi denetiminde daha etkili sonuçlar alınmaktadır. Ayrıca kayıtdışı ekonominin engellenmesi ve mükelleflerin daha adaetli bir şekilde vergilendirilmesi sağlanmaktadır.

Bahsedilen olumsuzluklarla günümüz küresel ekonomisinde, mevcut hukuki ve teknolojik altyapı ile yakın zamanda süreceği tahmin edilmektedir. Bu sorunların aşılması konusunda önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz;

- Ülkeler, e-ticaretin konusunda ortak kararlar almalı ve bu kararları uygulamalıdır,
- E-ticareti vergilendirecek kurallar belirli bir esnekliğe sahip olmalıdır,

- Mevcut vergi kanunları yeniden düzenlenmeli ve bu yapılırken tarafsız ve adil olunmalıdır,
- Mükellefler vergi mevzuatı konusunda bilgilendirilmelidir,
- E-ticarete yönelik uygun hukuki yapı oluşturulmalıdır,
- E-ticarete uygun teknolojik altyapı oluşturulmalıdır,
- Elektronik ortamda denetimi gerçekleştirecek olan personel en iyi şekilde eğitilmelidir,
- Etkin vergi denetimi için doğru bir denetim planlaması yapılmalıdır,
- Vergi idareleri arasında işbirliği sağlanmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akel, Veli (2006) "Finansal Yenilikler ve Risk Yönetimi Tekniklerinin Finansal Gelişmişlik Üzerine Etkileri", iibf.bozok.edu.tr/yedek/akademik/veli_akil/finansal_yenilik_gelisme.pdf (18.04.2011).
- Akkaya, Mustafa (t.y) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi", http://enoter_hukuk.tripod.com/mustafa_akkaya.htm (20.02.2011).
- Akkaya, Şahin (2002) "Elektronik Ticaret ve Temel Vergileme Sorunları", **Vergi ve Muhasebeciyle Diyalog**, (165), 74.
- Anadolu Ajansı (t.y) "VEDOP-3 Ne Sağlayacak", <http://www.memurlar.net/haber/139259/> (14.03.2011).
- Ankara Ticaret Noktası (2002) "UNCTAD Ticaret Noktaları Programı Küresel Ticaret Noktaları Birliği Ağı", <ftp://ftp.dtm.gov.tr/etik/sunular/igeme.pdf> (17.02.2011).
- Ankara Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, "İnternet Nedir", <http://bid.ankara.edu.tr/yaritim/hii/bolum1.html> (27.04.2011).
- Arıca, Nadir ve İyibil, Ali (1985) **İşletmelerde Vergi Denetimi – Defter ve Belgeler**, Ankara: Fon Matbaası.
- Arpacı, Altar Ömer (2004) "Vergi İncelemesi ve İncelemeyle İlgili Olarak Mükellef ve Denetim Elamanının Yükümlülükleri", **Vergi Sorunları Dergisi**, (194), 41.
- Arslan, Mehmet (1997) **Vergi Hukuku**, Ankara: Malatya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları.
- (2006) **Vergi Hukuku**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Aslan, Abdullah (1997) "Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinlik Sorunu", **Vergi Dünyası Dergisi**, (85), 3-4.
- (2002) "Vergi Denetim Sistemi ve Hesap Uzmanları Kurulu", **Vergi Dünyası Dergisi**, (250), 4.
- Auditing Electronic Data (2001) "A Report of the Steering Committee Task Force on EDI Audit and Legal Issues for Tax Administration", Federation of Tax Administrators, www.taxadmin.org/fta/pub/ediaudit.pdf (15.04.2011).

- Avcı, Yakup (2009) "Yeni Finansal Ürünlerin Vergiden Kaçınma Amacı olarak Kullanılması", **E-Yaklaşım Dergisi**, (204), <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/yakup/004/> (18.04.2011).
- Aydın, Bülent (2006) "Kayıt Dışı Ekonomi, Vergi Denetimi, İdari Yapı 5", **Maliye ve Sigorta Yorumları**, 3-4, <http://www.degerymm.com/yeni/icerik/02W6D5TdfIQ4g7V8ey103smJ4Lmq0l.pdf> (27.03.2011).
- Bakkal, Ufuk (2001a) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi-I", **Yaklaşım Dergisi**, (97), 207-208.
- (2001b) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi-II", **Yaklaşım Dergisi**, (98), 235.
- Balcı, Tamer (2004) "2003 Yılında Off-Shore Mevduat Hesaplarından Elde Edilen Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi ve Beyanı", **Vergi Sorunları Dergisi**, (186), 117.
- Baron, Richard (2000) "E-Commerce and Taxation, Institute of Directors Taxation Comment", <http://www.google.com.tr/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.iod.com%2FMainWebsite%2FResources%2FDocument%2Fecomandtaxation.pdf&ei=zC67TZbXKJDLsgaL04WEBg&usg=AFQjCNEJJ-doeyfEc5zDShuqlu3RHdQGFA&sig2=oLixAU4MRR3nJYrePpv2hA> (27.04.2011)
- Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) (t.y.) <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=470&pid=468> (20.02.2011).
- Bozkurt, Veysel (2000) **Elektronik Ticaretin Ekonomik ve Toplumsal Boyutu**, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- (2000) Kamu Kesiminde Yürütülen Çalışmalar: Elektronik Ticaret Teknik Çalışma Grubu, Elektronik Ticaret Hukuk Çalışma Grubu, 3 Mayıs 1998, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cangir, Niyazi (1998a) "Elektronik Ticaret ya da İnternetin Vergilendirilmesi II", **Yaklaşım Dergisi**, (70),34-37.
- (1998b) "Elektronik Ticaret ya da İnternetin Vergilendirilmesi III", **Yaklaşım Dergisi**, (71), 46-49.
- (1998c) "Elektronik Ticaret ya da İnternetin Vergilendirilmesi IV", **Yaklaşım Dergisi**, (72),83.

- Canpolat, Önder (2001) **Elektronik Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler Raporu**, Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Hukuk Müşavirliği Yayınları.
- Ceran, Yunus ve Çiçek, Recep (2007) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, (14), 292-295, www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S12007/YCRC.pdf (28.02.2011).
- Charles E. McLure (2001) "Taxation of Electronic Commerce in Developing Countries", Atlanta, Georgia, http://aysps.gsu.edu/isp/files/ISP_CONFERENCE_BIRD_CONFERENCE_MCLURE.pdf (17.02.2011).
- Coşkun, İsa (1997) "Vergi Cennetleri", **Vergi Dünyası Dergisi**, (192), 41.
- Çak, Murat (2002) **Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi**, No: 2002-6, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Dalak, Güldem (1999) "Vergi Denetimi ve Muhasebe Uygulamaları", **Vergi Sorunları Dergisi**, (129), 75-78.
- Dayana, M.K. (t.y.) "E-Commerce and Taxation", <http://articles.manupatra.com/PopOpenArticle.aspx?ID=f3c75cea-57c1-4b7e-a8813c5a339eddc7&txtsearch=> (12.01.2011).
- Demir, Hamdi (t.y.) "Elektronik Ticarete Vergilendirme", http://www.legalisplatform.net/ozel_dosyalar/Elektronik%20Ticarete%20Vergilendirme.pdf (17.02.2011).
- Demir, Muzaffer (2002) "Globalleşen Vergi Cennetleri", **Vergi Sorunları Dergisi**, (165), 41.
- Demirci, Azmi, ve Kartal, Zihni (1999) "Vergi İncelemesi ve Kapsamı", **Vergi Dünyası Dergisi**, (211), 20.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1986) **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, No:DPT: 2454 – ÖİK: 510 <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3132/oik510.pdf>. (26 Aralık 2010).
- (2000) **8. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8.pdf>, (19.02.2011).
- (2006) **9. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, (19.02.2011).

- Digital Signature Guidelines (1996) “Legal Infrastructure for Certification Authorities and Secure Electronic Commerce”
http://www.signelec.com/content/download/digital_signature_guidelines.pdf
(11.03.2011).
- Dijital Signature (t.y.)
http://www.datasel.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=262&Itemid=311&lang=en , (11.04.2011).
- Eden, Lorraine ve Kudrle, Robert T. (2005) “Tax Havens: Renegade States in the International Tax Regime?”, *Law & Policy*, Vol: 27, No: 1.
- Elektronik İmza Kanunu (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25355, 23 Ocak 2004.
- Electronic Notarization (t.y.) “Why It’s Needed, How It Works, And How It Can Be Implemented To Enable Greater Transactional Security”, National Notary Association Publishing, www.nationalnotary.org/userimages/MIT-eNot0106.pdf
(11.04.2011).
- Electronic Signature Law (2004) www.kamusal.gov.tr/en/Electronic_Signature_Law.pdf
(11.04.2011).
- Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu (1998) "Elektronik Ticarete Sözleşme Oluşumu – ETKK Raporu 1998" <http://eticaret.garanti.com.tr/Hukuk/Elektronik-Ticarete-Sozlesme-Olusu-%E2%80%93-ETKK-Raporu.aspx> (11.03.2011).
- Elibol, Halil ve Kesici, Burcu (t.y.) “Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektronik Ticaret”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Burcu%20KES%C4%B0C%C4%B0%20-%20Halil%20EL%C4%B0BOL/Elektronik%20Ticaret%20.pdf
(27.12.2010).
- Ercan, Alptürk (2001) “Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, (153), 42.
- (2005) **Elektronik Ticaretin Hukuku ve Vergilendirilmesi**, Ankara: Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayınları.
- Erdem, O. Ayhan ve Özlem, Efiloğlu (2005) “Bilgi Çağında Elektronik Ticaret”, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, <http://inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/71.doc>
(10.12.2010).
- Ermış, Kemal (2006) "Sayısal İmza ve Elektronik Belge Yönetimi", **Bilgi Dünyası**, 7(1), 124, <http://www.unak.org.tr/BilgiDunyasi/gorusler/2006/cilt7/Say%C4%B11/121-146.pdf> (12.03.2011).

- Ersoy, Zeynep (2000) **Ticaret Noktaları ve Elektronik Ticaret**, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- E-ticaret Çalışma Grubu (2005) “Elektronik Ticaretin Tanımı ve Temel Araçları”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, E-ticaret Genel Koordinatörlüğü, <http://www.e-ticaret.gov.tr/tanim/tanim.htm> (11.02.2011).
- European Commission (2006) “Legal Study on Unfair Commercial Practices Within B2B E-markets, Final Report, European Commission Study ENTR/04/69”, http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-h/gdb/06/b2b_2006_ls.pdf(15.02.2011).
- European Parliament and of the Council (2000) “Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce)”, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:178:0001:0001:EN:PDF> (12.03.2011).
- Forgione, Aldo (2005) “The Good, The Bad, And The Ugly: The Frontiers Of Internet Law”, Journal of Internet Law, Vol: 9, Iss:1, NewYork, <http://www.ocf.berkeley.edu/~lilylin/Articles/JournalOfInternetLaw.pdf> (17.03.2011).
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2005) **2004 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=107> (10.03.2011).
- (2007) **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=107> (10.03.2011).
- (2009) GATT Bildirim Rehberi, No: 95, Ankara http://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/gatt95.pdf (31.03.2011).
- (2010) 2009 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=107> (10.03.2011).
- Gelir Vergisi Kanunu (1960), **T.C. Resmi Gazete**, 10700, 31 Aralık 1960.
- Genete, Laura ve Diana, Genete (2008) "Particularities of Audit Planning in E-commerce", Faculty of Economics and Business Administration, Iasi, Vol: 6, Romania.
- Gerçek, Adnan (2009) “Gelir İdaresi ve Vergi Denetiminin Yeniden Yapılandırılması: Dünü, Bugünü ve Yarını”, **Vergi Sorunları Dergisi**, (254), 23.

- Giray, Filiz (2002) "Harcama Vergileri Açısından Elektronik Ticaret", **Vergi Dünyası Dergisi**, (254), 116.
- Greenstein, Mariyln ve Miklos Vaserhelyi (2002) "Electronic Commerce: Security, Risk Management and Control", Second Edition, NY: McGraw-Hill.
- Günaydın, İhsan (2000a) "Elektronik Ticarete Vergileme İlkeleri", **Vergi Dünyası Dergisi**, (224), 102-104.
- (2000b) "Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi", **Vergi Sorunları Dergisi**, (136), 93-95.
- Güneş, İsmail (2000) "Elektronik Ticaret ve KOBİ'ler İçin Fırsatlar", Krizden Çıkışta KOBİ'lerin Yeniden Yapılanması ve 2000'li Yıllar İçin Değişim Stratejileri Kongresi, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, <http://idari.cu.edu.tr/igunes/sunum/makale5kobi.zip> (18.02.2011).
- (t.y.) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin Uluslararası Boyutu", inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/20.doc (17.02.2011).
- Güngör, Kamil (2002) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Uluslararası İşbirliği", **Vergi Dünyası Dergisi**, (251), 134.
- Hayes, Rick ve Schilder, Arnold (t.y.) "Principles of Auditing An International Perspective", <http://pentagan.nl/downloads/hayes.pdf> (06.04.2011).
- Heper, Fethi ve Dönmez, Recai (2004) **Vergi Hukuku**, Eskişehir: Web-Ofset. www.noyabilgisayar.net/ao_dersleri/4.sinif/Vergi_Hukuku/unite01.pdf (28.12.2010).
- Heper, Fethi ve Ekinci, Filiz (2004) "ABD'de Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi ve Türkiye Açısından Değerlendirme", **Yaklaşım Dergisi**, (138), <http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2004064532.htm> (18.04.2011).
- Hesap Uzmanları Kurulu Konferansları –III (1993) Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.
- International Telecommunication Union (2010) "Key Global Telecom Indicators for the World Telecommunication Service Sector", http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom.html (17.01.2011).
- İnce, Neslihan İçten (2009) "Elektronik Vergi Denetimine Doğru", **Mali Çözüm Dergisi**, (94), 246-250.
- İnternet Growht Statistics (2010), <http://www.internetworldstats.com/emarketing.htm#top> (10.02.2011).

- İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası (2006) **Yeni Kurumlar Vergisi Taslağında Transfer Fiyatlamasına İlişkin Düzenlemeler**, İstanbul: Yeminli Mali Müşavirler Odası Yayınları.
- İyiler, Zeynep (2009), **Elektronik Ticaret ve Pazarlama İhracatta İnternet Zamanı: I**, Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- Kalaycı, Cemalettin (t.y.) "Ticari Kolaylaştırma Çalışmaları ve Etkileri", www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../cemalettin.doc. (19.02.2011).
- Kalaycıoğlu, Şerafettin (t.y.) "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları ve Türkiye Uygulaması", <http://www.muhasibetr.com/makaleler/003/> (17.02.2011).
- Kayıhan, Şaban ve Yıldız, Habib (2004) **Elektronik Ticaretin Hukuki ve Vergi Boyutu**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kepek, Yakup (2000) **Ekonomik Yönleriyle Elektronik Ticaret**, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Keser, Aşkın (2000) **Küreselleşen Dünyanın Yeni Gerçeği Elektronik Ticaret**, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kılıçdaroğlu, Kemal (1981) "Yaygın Vergi Denetimi ve Karşılaşılan Sorunlar" **Vergi Dünyası Dergisi**, (1), 37-40.
- Kuşçu, Hilmi (t.y.) **Elektronik Ticaret**, http://hilmi.trakya.edu.tr/ders_notlari/e_ticaret/ETICARET.pdf (15.02.2011).
- Küçükylmazlar, Aysun, (2006) **Avrupa Birliği ve Uluslararası İşbirliği Şubesi**, Elektronik Ticaret Rehberi No: 2006-3 İstanbul: Matbaacılık San. Ve Tic. A.Ş.
- Maliye Bakanlığı (2006) **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, www.sgb.gov.tr/Raporlar/İdare%20Faaliyet%20Raporu/Maliye%20Bakanlığı%202006%20Yılı%20Faaliyet%20Raporu.pdf (01.02.2011).
- Mann, Catherine L. (2000) "Transatlantic Issues In Electronic Commerce", <http://www.iie.com/publications/wp/00-7.pdf> (17.02.2011).
- Meriç, Metin (2002) **Vergi Denetimi**, İzmir: İlkem Ofset.
- Merrill, R. Peter (2001) "International Taxation of E-Commerce", The CPA Journal, Vol: 71, Iss: 11, New York, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa5346/is_200111/ai_n21481172/pg_3/?tag=content;col (17.02.2011).

- Nellen, Annette (t.y.) "Taxation of E-Commerce, Part-6, Papers and Activities-International", http://www.cob.sjsu.edu/nellen_aPart6.pdf, (17.02.2011).
- OECD (1997) "Dismantling the Barriers to Global Electronic Commerce", http://www.oecd.org/document/32/0,2340,en_2649_33757_1814368_1_1_1_1,00.html (18.02.2011).
- (1998) "Harmful Tax Competition An Emerging Global Issue", Paris, <http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf> (17.03.2011).
- (2000) "E-Commerce: Impacts and Policy Challenges", <http://www.oecd.org/dataoecd/42/48/2087433.pdf> (27.12.2010).
- (2001) "Taxation and Electronic Commerce Implementing the Ottawa Taxation Framework Conditions", New York and Geneva, www.oecd.org/dataoecd/46/3/1923256.pdf (28.12.2010).
- (2003) "Implementation of Ottawa Taxation Framework Conditions", Paris, <http://www.oecd.org/dataoecd/45/19/20499630.pdf> (17.02.2011).
- (2010) "Model Tax Convention On Income and Capital, OECD Publications" <http://www.oecd.org/dataoecd/23/43/45689328.pdf> (18.02.2010).
- OECD Sınırsız Bir Dünya (2000) **Küresel Elektronik Ticaret Potansiyelinin Kavranması**, (Der: Veysel Bozkurt), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Öncel, Mualla ve diğerleri (2006) **Vergi Hukuku**, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öz, N. Semih (2004) "Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi", **Maliye Dergisi**, (147), http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/maliyederigisi.asp?dergi_no=147 (17.02.2011).
- Özer, İlhan (1974) **Türk Vergi Sisteminin Geliştirilmesi**, Ankara: Güneş Matbaası.
- Pehlivan, Osman (1986) "Vergi Denetimi ve Vergi Denetiminde Etkinlik", **Vergi Dünyası Dergisi**, (62), 33-34.
- (2009) **Vergi Hukuku, Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi**, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Popilek, Jaroslav (2005) "Elektronik Sözleşmeler ve Elektronik Ticaret", Ankara, www.e-ticaret.gov.tr/Toplantı/.../e-sozlesme%20Popilek-duzeltme.ppt (16.03.2011).
- Saraç, Özgür (2006) **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

- Sarılı, M. Ali (2003a) "Türkiye’de Vergi Denetiminin Sorunları ve Bu Sorunların Çözümüne Yönelik Yapılması Gereken Düzenlemeler", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 103.
- (2003b) **Türkiye’de Gelir İdaresi İle Vergi Denetiminin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Yeniden Yapılandırılması**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Sarısakal, M. Nusret ve Aydın, M. Ali (2003) "Elektronik Ticaretin Yeni Yüzü Mobil Ticaret", **Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi**, 1(2), 85, <http://www.hho.edu.tr/hutendergi/2003Temmuz/12.pdf> (12.02.2011).
- Savaş, Hasan Hüseyin (2000) "Vergi Gelirlerinin Denetimi ve Denetimde Etkinlik Kavramı", **Mevzuat Dergisi**, (36), 3-7.
- Sevinç, Eser (t.y.) "Dijital Ürün ve Hizmetlerin Vergilendirilmesi", <http://www.e-imza.gen.tr/index.php?Page=KoseYazisi&YaziNo=23&YazarNo=24> (27.02.2011).
- Wu, Tun Nin (1999) "Tax Havens", The George Washington University, Washington DC, Minerva Program, <http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Fall1999/Wu.Tun.pdf> (17.02.2011).
- Soydan, Kubilay (t.y.) "İç Denetim Nedir" , <http://www.ogm.gov.tr/icdenet/makaleler/makale1.doc> (29 Aralık 2010).
- Söyler, İlhami (1987) **Türk Vergi Hukukunda Yoklama**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayınları.
- Sugözü, İbrahim Halil (t.y.) "Yeni Ekonomi Kavramı ve Elektronik Ticaretin Gelişimi" www.sugozu.com/images/Yayinlar/makale_yeni_ekonomi_ihsugozu.doc (31.03.2011).
- Şanlı, Bahar (2005) "Küreselleşmenin İtici Gücü, Yeni Ekonomi, Elektronik Ticaret ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(2), 208.
- Şeker, Nezih (1994) **Hukuksal Yapısıyla Vergi İncelemesi**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Şin, Sevil (2005) **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları**, No: 2005-17, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Tekin, Fazıl ve Çelikkaya, Ali (2005) **Vergi Denetimi**, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Toydemir, Seçkin (2009) "Elektronik Ortamda Beyanname Verme Uygulaması- I", **Yaklaşım Dergisi**, (199).

- TÜİK (2010) **Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçları**, Haber Bülteni, (148), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6308>, (01.05.2011).
- Türedi, Hasan (2001) **Muhasebe Denetimi**, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Türkiye Bankalar Birliği (2008) **İnternet Bankacılığı İstatistikleri-1**, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/SearchResult.aspx?SearchStr=internet%20bankac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1, (27.04.2011).
- Uğuz, Harun (2003) "Elektronik Ticaret Kapsamında Sanal Mağaza Sistemi", <http://ab.org.tr/ab03/tammetin/76.doc> (31.03.2011).
- UNCITRAL (1996) "Model Law on Electronic Commerce, General Assembly Resolution 51/162 of December 1996", http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf (28.12.2010).
- UNCTAD (2001) "E-Commerce and Development Report", UNCTAD/SDTE/ECB/1, United Nations Newyork and Geneva, <http://www.unctad.org/en/docs/ecdr01ove.en.pdf> (15.02.2011).
- (2004) "E-Commerce and Development Report", UNCTAD/SDTE/ECB/20, United Nations Newyork and Geneva. http://www.unctad.org/en/docs/ecdr2004_en.pdf (27.12.2010).
- URL, "Bilge Yazılımı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı" (t.y.), <http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/egumruk/Sayfalar/bilge.aspx> (17.02.2011).
- "Boğaziçi Elektronik Ticaret Sistemi" (t.y.), http://www.bticaret.com/neden_eticaret.asp (20.03.2011).
- "Dış Denetim Nedir?" (t.y.), <http://www.denetimnet.net/Pages.aspx?pgID=350> (28.12.2010).
- "Dünya Ticaret Örgütü" (2005), <http://www.dtm.gov.tr> (31.03.2011).
- "Elektronik Fatura Oluşturulması Konusunda Nasıl Yardımcı Olabiliriz?", (t.y.), http://www.deloitte.com/view/tr_TR/tr/hizmetlerimiz/kurumsalriskhizmetleri/elektronikfaturakaytsistemi/elektronikfaturaoludurulmaskonusundanaslyardmcolabiliriz/index.htm (10.03.2011).
- "Elektronik İmza" (t.y.), <http://www.e-imza.gen.tr/index.php?Page=EImzaNedir&YaziNo=4> (11.03.2011).

- _____ "Elektronik Ticaret Böyle Vergilendirilir" (t.y.), <http://www.e-ticaret.gov.tr/raporlar/finans.htm> (20.12.2010).
- _____ "Elektronik Ticaret Konusunda Çalışan Bölgesel ve Uluslararası Kuruluşlar" (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/eticaretkuruluslari.php> (17.02.2011).
- _____ "Elektronik Ticaret Nedir?" (t.y.), <http://www.ezbanner.com/bannerbizz/index.php?servercall=articles&Itemid=3&topid=15&articleid=37> (29.12.2010).
- _____ "Elektronik Ticaret" (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com/id/033/01.htm> (16.01.2011).
- _____ "E-Money – Mobile Money – Mobile Banking – What’s the Difference?" (t.y.), <http://psdblog.worldbank.org/psdblog/2009/01/emoney-mobile-money-mobile-banking-whats-the-difference.html> (09.04.2011).
- _____ "E-Money" (t.y.), http://ec.europa.eu/internal_market/payments/emoney/index_en.htm (09.04.2011).
- _____ "En İyi 50 B2B Firma", 2006, <http://www.neticaret.com/eniyi50-b2b.asp> (05.05.2011).
- _____ "E-ticaret Çeşitleri", (t.y.), http://eskisite.bilgisite.com/etic_cesitleri.htm (10.12.2010).
- _____ "E-Ticaret Koordinasyonunun Tarihçesi" (t.y.), <http://www.e-ticaret.gov.tr/tarihce.htm> (17.02.2011).
- _____ "Intranet Nedir?" (t.y.), <http://www.po.metu.edu.tr/links/inf/css25/bolum1.html#14> (10.02.2011).
- _____ "İGEME Kuruluş ve Amaç" (t.y.), <http://www.igeme.org.tr/igeme/section-igeme-index.cfm> (18.02.2011).
- _____ "KOBİ-Net" (t.y.), <http://www.kobinet.org.tr/> (12.10.2010).
- _____ "Offshore Banking" (t.y.), <http://www.offshorecash.net/> (09.04.2011).
- _____ "Ödeme Araçları" (t.y.), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/odemearaclari.php> (10.01.2011).
- _____ "Sayısal İmza Nedir?" (t.y.), <http://www.tesk.org.tr/tr/yayin/hizmet/13.html#23> (11.03.2011).
- _____ "TradePoint Ankara" (t.y.), <http://www.tradepoint.org/index.php?id=569&L=0> (03.04.2011).

- "Türev Ürünler ve Risk Yönetimi" (t.y.), <http://notoku.com/turev-urunler-ve-risk-yonetimi/> (18.04.2011).
- "Türkiye’de Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinin İncelenmesi" (t.y.), <http://www.ekitapyayin.com/id/033/02.htm> (28.02.2011).
- "Uluslararası Hukuk" (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/today/6.html> (01.04.2011).
- "Uluslararası Ticaret Merkezi" (t.y.), http://www.eticaretforum.com/forum_posts.asp?TID=51 (17.02.2011).
- "What is Transfer Pricing?" (t.y.), <http://www.wisegeek.com/what-is-transfer-pricing.htm> (09.04.2011).
- "Elektronik Fon Transferi (EFT)" (t.y.), <http://www.igeme.org.tr/TUR/ETRADE/ettk/fin.../finans2htm> (10.09.2010).
- USA (t.y.) "The Emerging Digital Economy, Sectariat on Elektronik Commerce”, US Department of Commerce, <http://govinfo.library.unt.edu/ecommerce/EDereprt.pdf> (17.02.2011).
- Uyanık, Atilla (2001) **Denetim, Muhasebe ve Vergilendirme (Sigorta Sektörü Uygulamalı)**, İstanbul: Beta Yayınları.
- Ünel, Nehir “UNCITRAL Birleşmiş Milletler Ticaret Hukuku Komisyonu”, **Ekonomik Sorunlar Dergisi**, (32), 51.
- Whiteley, David (2000) "E-Commerce: Strategy, Technologies and Applications", McGraw Hill, Maidenhead.
- WTO (1998) “Elektronik Commerce and the Role of the WTO”, http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pr96_e.htm (28.12.2010).
- Vergi Usul Kanunu (1961), **T.C. Resmi Gazete**, 10703 - 10705, 04 Ocak 1961.
- 340 Sıra No’lu Genel Tebliği (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25539, 31, Temmuz 2004.
- 361 Sıra No’lu Genel Tebliği (2006), **T.C. Resmi Gazete**, 26225, 12 Temmuz 2006.
- 397 Sıra No’lu Genel Tebliği (2010), **T.C. Resmi Gazete**, 27512, 05 Mart 2010.
- Yaltı, Billur (1996) “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, (91), 108.

————— (2001)“E-İmza ve E-Belge: Kağıtsız Mürekkepsiz Dünyada Hukuk-I”,
Vergi Sorunları Dergisi, (151), 131.

————— (2003) **Elektronik Ticarete Vergilendirme**, İstanbul: Der Yayınları.

Yıldız, Habib (2002) "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**,
(255), 146-152.

ÖZGEÇMİŞ

30.07.1984 tarihinde Bursa'da doğan Fatih ÇAVDAR, ilköğrenimini sırasıyla Balıkesir İli Gönen İlçesi Altı Eylül İlkokulu'nda, orta öğrenimini Gönen Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu'nda ve lise öğrenimini ise Gönen Ömer Seyfettin Süper Lisesi'nde tamamladı. 2003 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümüne kayıt yaptırdı ve lisans öğrenimini 29 Haziran 2007 tarihinde tamamladı. Aynı yılın Ağustos ayında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

Halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.